

SAN LUCAS

Lucas Añurije Queti cã ca owarique, Jesús're, "Israel yaa pooga macãrã wadore ca ametænepe niirucumi; tñrumapu cãja ca ñi yue jøo dooricu niimi," ñi wedeti. "Nüpetirã bojocare ca ametænenegu niimi," ñi wede. Ate Añurije Queti, Jesús ati yepapu niigü cã ca tiiriquere, aperã cãja ca owarique ametænenero wede.

Ati pñurore ca owaricu, "Jesús cã ca biipere cãja ca owaquñriquepure ña cõoña peticã, ñucã cã ca tii niirique cãare añuropu jãiña tuo peticãri jiropu cã ca bii jøo dooricarore bii jañuro yu owawu," ñi wedemi (1.1-4).

To biri cã ca bañariquere, daquegü niigü cã ca biiriquere, ñucã Uwo Coeri maju Juan, Jesús yee maquëre cã ca wede juguerique cãare, Mateo cã ca wederique ametæneneropu wedecã (1.5—2.52).

Mateo, Marcos cãja ca owaricarore birora Lucas cãa, bojocare Uwo Coeri maju Juan cã ca tii niiriquere (3.1-20), Jesús cã ca uwo ecoriquere, ñucã Satanás're cã ca ñi buiyee ecoriquere (3.21—4.13), wederi jiro, Galilieapu cã paderiquere bau niiro cã ca tii jøoriquere wede nñunua waa (4.14—9.50). Tee jirore Galilea ca niiricu Jerusalén'pu cã ca waa tñjariquere wede nñunua waa (9.51—19.27), cãre ñeeri ñañaro cãre cãja ca tii cõarica semanare ca biiriquere (19.28—23.56), to biri bii yairi jiro cati tua, cã bueräre cã ca baua eariquere, umareco tutipu cã ca tua mña waariquere, wede yapano ea (cap. 24).

Ate Añurije Queti wadore, pa^u wāmeri owarique nii, aperā cāja ca owatiriquere. Jesūs bau ni-iro cā ca paderique maquē peera, nea poo juu buerica wii, Nazaret macā wiire cā ca īag^u eari-quere, to biicāri cājare bueg^u, Isaías niiquīrich^u cā ca owariquep^ure ī paa tuuri cā ca wederiquere, ñucā Umureco Pac^u y^u Añuri Yeri cā ca majioro mena ca boo pacarāre, “Añurije Quetire y^ure wede dotimi,” cā ca īiriquere, “Y^u ca tiipere īig^u īupi,” cā ca īiriquere wede. Ca boo pacarā yeere, ñanāro ca biirā yeere, ñañaro ca tii ecorā yeere, cā ca owarique maquē, ca nii majuropeerije niiro bii, ati pūurora. Jesūs cā ca bañaparo j^uguero ca biiriquere, ñucā umureco tutip^u cā ca m^ua waariquere wedero, Añuro mani ca ^ujea niiro manire tii, ate Añurije Queti.

Ca bojoca añug^u samaritanore, cā macā ca waa yairic^u cā pac^u puto cā ca tua eariquere, cā ca ī cōoña wederique ati pūuro wadore nii.

Jesucristo yee Añurije Quetire Lucas cā ca owarique

¹ Pa^u, Umureco Pac^u mani watoare cā ca tii niirique quetire, ca bii n^un^ua dooricarore birora owa n^un^ua dooupa, ² jīcāto cā mena ca nii j^uoriarā cā ca tiirijere ca īaricarā, jirop^ura yua tee quetire cā ca wede dotiricarā, manire cāja ca wedericarore birora. ³ Y^u cāa, jīcātop^ura Jesūs cā ca bii j^uo doorique niipetirore añuro jāiña bue t^ugoeña maji peticāri, “Añu majuropeecā, to birora bijjapa,” ī majiri, cā ca bii n^un^ua dooricarore birora m^ure y^u owa cojo Teófilo, ⁴ m^ure cāja ca

bueriquere “To birora bijapa,” mu ca ñi majipere biro ñigu.

Umureco Pacu puto macã, Juan cã ca bauapere cã ca wederique

⁵ Herodes, Judea yepa wiogu cã ca niiri cuure niiupi jicã pai, Zacarías ca wãme cutigu, Abías niiquíricu yaa puna macã, cã numo Elizabet cãa, Aarón niiquíricu yaa puna maco niiupo. ⁶ Cãja puarapura, Umureco Pacu cã ca ña cojoro ca bojoca añurã niiupa; Umureco Pacu cã ca dotirijere, doti cãurique ca ñirijere, tee ca ñirore biro ca tii nunjeerã, to biri noa pee, “Ñañarã niima,” cãjare ñi majitiupa. ⁷ Tee peere cã numo Elizabet, ca puna manigo co ca niiro macã, ca puna manirã niiupa. Ñucã, cãja puarapura mee bucurã peti niiupa.

⁸ Jicã rumu Zacarías cã mena macãrã paia mena Umureco Pacu cã ca bojoca cuti niiri jawipure cãjare paderique ca niiro, ⁹ Umureco Pacu cã ca bojoca cuti niiri jawipure, yucu díi ca jutu añurijere ca joe muenegu waapure cãja ca bejerucuricarore biro tiirã, Zacarías're cãre beje buaupa. ¹⁰ Ca jutu añurijere joe jutu añu muenerica tabe ca earo, macã yepa peera bojoca niipetirã boca juu bue cote niiupa.

¹¹ Zacarías, ca jutu añurijere cã ca joe muene niiro, ca jutu añurijere joe muenerica tutu diámacã nuña peere jicã Umureco Pacu puto macã cãre baua ea nucuapi. ¹² Cã ca baua ea nuco ñagu, Zacarías pea ucha yaicoa, buaro uwi, biiupi. ¹³ To biro cã ca biiro, Umureco Pacu puto macã pea o biro cãre ñiupi:

—¡Zacarías, uwieto! Mu ca jāi juu buerucurijere t̄omí Umureco Pacu. To biri mu nāmo Elizabet, jīcū māre macū cāti bojarucumo, Juan cāre mu ca wāmeo tiip̄re. ¹⁴ B̄aro mu ujea niirucu. Ñucā pau ujea niirucuma, cū ca bañaro ñarā. ¹⁵ Mu macū, watoa macū méé niirucumi Umureco Pacu cū ca ña cojorore. Uje ocore, jinirique ca niñaarijere, jini-tirucumi. Mee, cū ca bañaparo jugueropura, Añuri Yeri mena niicārucumi. ¹⁶ Ñucā pau israelitas, ñph cāja Umureco Pacure cāja ca tuo nānājeero tiirucumi. ¹⁷ Cā Juan, Wiogu cū ca dooparo juguerore, Eliás niiquīric̄re biro yeri cāti, cāre biro tutua, bii jugue waarucumi, ca pacua cāja puna mena añuro cāja ca niiro tii, ca ametuene nācārāre ca ñañarije manirā cāja ca majirije pee cājare tii majio, tiirugu. O biro tiiri, cājare wede majio juguerucumi, Wiogu cū ca earo añuro cāja ca ña majipere biro ñigu —ñipi.

¹⁸ To biro cū ca ñiro, Zacarías pea o biro cāre ñi jāiñapi:

—¿Do biro pee biicāri, atere “Yee méé ñimi,” yu ñi majibogajati? B̄ucu peti yu nii. Yu nāmo cāa, b̄ucuo niimo —cāre ñipi.

¹⁹ To biro cū ca ñiro, o biro cāre ñi yuñapi:

—Yu Gabriel yu nii, Umureco Pacu yure cū ca dotirijere tiigü yu tii. Cāra, mu mena wede peni, ate añurije quetire māre wede, yure tii doti co-jojāwi. ²⁰ To biri mecāra, māre yu ca wedejārijere díamacū yure mu ca t̄otirije wapa, ca wedetigu mu tuarucu, māre yu ca wedejārijе yu ca ñijārore biro māre ca bii petiropu, mu wederucu ñucā —ñipi Zacarías're.

21 To biro cāre cā ca ū nii ditoye, macā peera Zacarías're yue niirā bojoca pea, “¿Nee tiigh to cōro yoaro tii jawipāre cā biicā niigajati?” ameri ū jāiñā niupa. **22** To biro cāja ca ū niirucuro witi eagā, do biro tii wede majitiupi. To biro cā ca biro ūari, “Umareco Pacā cā ca bojoca cāti niiri jawipāre jīcā wāme cāre ca bii ūñorijere ūjacupi,” ū majiupa. Ca wedetigh niima ūigh, cā amori mena tii cōoñarique mena wado wedeupi.

23 Umareco Pacā yaa wiipā cā ca paderi rāmāri ca petiro, cā yaa wiipā tuacoaupi ūucā Zacarías. **24** Ate jiro, cā ūnomo Elizabeth ūtaaga nii jāo dooupo. Jīcā amo cōro niirā muipūa peti wii witiri méé, o biro ū ūtogeñacā niirucuupo: **25** “Mecāra, Umareco Pacā o biro yāre tiimi, ‘Ca puna manigo niimo,’ yāre cāja ca ū wede paitipere biro ūigh,” ūupo.

Umareco Pacā pāto macā, Jesús cā ca bañapere cā ca wederique

26 Jīcā amo peti, ape amore jīcāga penituaro ca niirā muipūa jiro, Umareco Pacā, cāre queti wede bojari majā Gabriel're, Galilea yepa macā macā Nazaret'pā tiicojoupi, **27** María, jīcā ūmā mena ca nii ūaatigore wiogā David niiquīricā pārami José ca wāme cātigā mena ca manā cātipore wii jāa doti cojogā. **28** To biri Gabriel, María cō ca niiri tabepā jāa waa, o biro cōre ūipi:

—Mu, Umareco Pacā añurije cā ca tii bojagore yā añu doti.* Wiogā mā mena niimi. Niipetirā nomia watoare añuro cā ca tiigo mā nii —cōre ūipi.

* **1:28** 1.28 “Salve” Griego wederique menara, “¿Mu niimite? ¿Mu wācāmite?” ūirā cāja ca ūri wāme nii; biropā ūucā, “Ujea niñā,” ūirāgaro ū.

29 María pea o biirije cõre cã ca ūirijere tæori, do biro pee ūi majiti, “¿Do biro ūirugaro to ūibuti, to biri wãme yare cã ca ūi añu doti jää earijea?” ūi tægoeñarique paicoaupo.

30 To biro cõ ca ūi uwi tægoeñaro ūagü, Úmureco Pacure queti wede bojari majü pea:

—Uwieto María. Mua, Úmureco Pacü añuro cã ca tii bojarijere ca bii ūjea niigo mü hii. **31** To biri ūtaaga nii, ūmu macä cuti, “JESÚS” cäre mu wãmeo tiirucu. **32** Do biro ca tiiya manigü nii, ati ūmureco niipetiroopüre Ca Doti Niigü Macä, cäja ca ūigü niirucumi; Úpu Úmureco Pacü pea, cã ūicü David niiquíricüre wiogü ca nii majuropeegü cã ca niiro cã ca tiiquíricarore birora cäre tiirucumi. **33** Jacob yaa pooga macäräre to birora ca doticõa niigü niirucumi; cã ca doti niirije peti nacätileru — ūipi Maríare.

34 To biro cõre cã ca ūiro tæo:

—¿Año yare mu ca ūirijea, jicä ūmu mena yü ca niiti pacaro, do biro pee biicäri to biibogajati? —cäre ūi jääñapo.

35 To biro cäre cõ ca ūi jääñaro:

—Añuri Yeri mu re cotege doorucumi. Úmureco Pacü ati ūmureco niipetiroopüre Ca Doti Niigü cã ca tutuarije, mu re paa ūmaa nacä earucu. To biri wimagu ca ūnañarije manigu ca baapüre, “Úmureco Pacü Macä” ūiricü niirucumi. **36** Bucapü nii pacago, mu yee wedego Elizabet cäa, “Puna manimo,” cäja ca ūimirico, mee jicä amo peti, ape amore jicäga penituarlo muipüa ūtaaga niicä tæja waamo. To biri cõ cäa, macä cutigo doogo tiimo. **37** Úmureco Pacura, jicä wãme ūnoacä cã ca tii majitiri wãme mani — ūipi Maríare.

38 To biro cã ca ūrijere tāogo:

—Umureco Pacu re pade coteri majo yu nii. To biro yure mu ca ūi wederi wāmere birora, yure cã tuijato Umureco Pacu —ūiupo María. To biro cō ca ūirora, waacoaupi Umureco Pacu re queti wede bojari maju.

Elizabet're, María cō ca ūago waarieque

39 Tii rāmūrira pato wācāro mena, Judea yepare ūtā buurori watoa ca niiri macāpū waacoaupo María. **40** Tii macāpūre eago, Zacarías yaa wiipū jāa ea, cū nāmo Elizabet're añu doti jāa eaupo. **41** María cō ca añu doti jāa earijere cō ca tħorora, wimagū cō paa totipū ca niigūra yuguiupū, Elizabet're. To biro cã ca biiri tabera, Añuri Yeri Elizabet're ūaajāa nucā eaupi. **42** To cōrora tutuaro wederique mena o biro ūiupo Elizabet, Mariare:

—Nomia niipetirā ametħeneropū añuro māre tiijapi Umureco Pacu; ūucā mu macā cāare añurije cāre tuijapi. **43** ¿Yuh ūiruo uno yu niiti, yu Wiogū paco yure mu ca ūago eajata? **44** Yure mu ca añu doti jāa earijere yu ca tħorije menara, yu Macā, yupħure ca jāñagħacā, ujea niigū yuguimi. **45** Ujea niiña mu, cã ca ūrijere ca tħo nħanjeerico, Wiogū māre cã ca ūrique cã ca ūricarore biro biirucu —cōre ūiupo.

46 To cōrora María o biro ūiupo:

—Yu ca cati niirije Umureco Pacu do biro ca tiiya manigū cã ca niirijere baja peo nacā buo.

47 Yu yeri, yure Ca Ametħeneropū yu Umureco Pacupūre buaro ujea nii.

48 Cāre pade coteri majo watoa macō yu ca nii pacaro, yure ūajapi Umureco Pacu. To biri meċā mena, bojoca ca nii nħnha waara cōrora,

to birora “Ujea niirique ca b̄uarico niimo,” yure ūicōa niirucuma.

49 Uムareco Pacu niipetirijepure ca doti tutuagu, do biro ca tiiya maniri wāmere yure tiimi. Cāa, “Ca Ñañarije Manigu,” wāme c̄utimi.

50 Cāre ca ūi nucū b̄uorāra, bojoca cāja ca nii n̄unua waaro cōrora cājare ūa maimi Uムareco Pacu.

51 Cā ca tutuarije niipetiro mena añurijere tiiupi. “O biro ca biirā jāa nii,” ca ūirā cāja ca tiirugarijere tii acobocāmi.

52 Wiorā cāare, wiorā cāja ca niimirijere ēma, watoa macārā peere ca nii majuropeerā cājare tiimi.

53 Ca aua boarāra, niipetirije cāja ca c̄uoro tii, ca akeye pairā peera ūeeja manirā cāja ca tuaro cājare tiimi.

54 Israel, cāre pade coteri maju yaa pooga macārāre, cājare tii nemoipi. ūa mairique mena cājare tii nemo acobotiupi.

55 Mani ūicū jāa niiquīricarā, Abraham're, to biri cā pāramerā ca nii n̄unua waaparāpū cāare, “O biri wāmera mujare yu tiirucu,” ūiquīupi Uムareco Pacu — ūiupo Elizabet're.

56 María itiarā muipūa Elizabet mena nii, jiro cō yaa wiipū tuacoaupo ūucā.

Juan cā ca bañarieque

57 Cō ca macā c̄utiri r̄umū ca earo, jīcā macā c̄utiupo Elizabet. **58** Cō yaarā, cō yaa macā macārā, Uムareco Pacu añuro cōre cā ca tii nemoriquere t̄uori, cōre ūjea nii peorā waaupa.

59 Cā ca bañaricaro jiro, jīcā amo peti, ape amore itiaga penituario ca niiri r̄umuri ca nii waaro,

wimagu jeyua quejero yapare wide taa dotirã waaupa. Cã pacu wãmera Zacarías cãre cãja ca wãmeo tiirugaro macã cã paco pea,⁶⁰ o biro cãjare ñi camotaupo:

—Biiticu. Juan, wãme cãtirucumi —cãjare ñiupo.

⁶¹ To biro cõ ca ñiro tuorã:

—Mu yaarã, jíçã peera mu ca ñiri wãme ca wãme cãtigu manimi doca —cõre ñiupa.

⁶² To biro ameri ñi, cã pacu pea “¿Di wãme cã macãre cã wãmeo tiirugati?” ñirã, ca wedetigu cã ca niiro macã tii cõoñarique mena cãre jãiñaua. ⁶³ To biro cãre cãja ñiro, cã pea jíçã pãi yucu pãi jãiri, tii pãipure: “Cã wãme nii Juan,” ñi owa tuuupi. To biro cã ca tiiro, to ca niirã niipetirã do biro pee ñi majiticãupa. ⁶⁴ “Cã, wãme cãtirucumi,” ñi owa tuugura, ca wedetigu ca niimiricu wede, Ùmureco Pacure ñi nucu buo baja peo juo waaipi. ⁶⁵ Cã yaa macã macãrã niipetirã to biro cã ca biirijere queti tuorã, tuo uuacacoaupa. Ñucã Judea yepa maquẽ ca ûtã yucu cãtiri yepa niipetiro macãrãpura to biro ca biiriquere ameri queti wede bato peoticã cojoupa. ⁶⁶ Teere ca tuorã niipetirãpura, “¿Ani wimagua, do biro ca biipu peti cã niigajati?” ñi jãiñarucuupa cãja majurope, añuro petira, Ùmureco Pacu cãre cã ca tii nemorije ca niiro macã.

Zacarías cã ca bajarique

⁶⁷ Wimagu pacu Zacarías pea, Añuri Yeri cãpure cã ca ñaajãa nucã earo macã, ca biipere o biro ñi wede jugueupi:

⁶⁸ —Añuro ñiricu cã nijato Ùpu, Israel Ùmureco Pacu cã yaa pooga macãrãre ca ametuenegu dooricu.

- 69 Căre padē coteri maju ca niirică David pāramire,
manire ca Ametūenepu do biro ca tiiya
manigăre manire tiicojomi.
- 70 Tīrumăpura atere, că yee quetire ca wede
jugueră ca ūnañarije maniră menapura “O
biro yu tiirucu” ūiquipu Úmureco Pacu.
- 71 Muja waparăre, mujare ca ūa junarăre, mujare yu
ametūenerucu.
- 72 Mani ūnică jumăpăre ūa mai, “To biro yu tiirucu,”
că ca ūriique ca ūnañarije manirijere acoboti,
yu biirucu” ūiquipu Úmureco Pacu.
- 73 Ūnucă, ate nii, mani ūnică Abraham ūiiquiricăpăre,
“Yu tii majuropeecărucu,” că ca ūriique:
- 74-75 “Uwi tăgoeñaricaro maniro, ca ūnañarije maniră
niiriique mena, ca niirore biro tii niiriique
mena, căre tii ūnucă buo nuñujee, ūnucă mani
ca catiri rămări cōrora că ca bojoca căti
niiri tabere nii, mani ca biipere biro ūigă,
wapară maniră căja ca niiro yu tiirucu,”
ūiquipu Úmureco Pacu, o biro manire că ca
tii bojapere —ūiupi Zácarías.
- 76 To biro ūică, că macă peera o biro ūiupi ūnucă:
—Mu, yu macăacă pea, “Úmureco Pacu ati ūmureco
niipetiropăre Ca Doti Niigă yee quetire
ca wede juguegă niimi,” ūriică mu niirucu.
Wiogă că ca dooparo juguero, bojocare mu
wede majio juguerucu,
- 77 Úmureco Pacu, “Că yaa pooga macărăre, ūnañarije
căja ca tiiriquire acobo, ametūene, tiimi,”
căjare ūi majorugă.
- 78 Mani Úmureco Pacu buaro ca ūa maigă niiri, jīcă
rămă muipă añuro că ca boe bate mu doori
rămăre biro manire tii bojami,

79 buaro ca naitíari tabepure ca niiráre biro ca niiráre, Umureco Pacu cã ca boorore biro niiri-quere wede majio, anuro niiriquere manire iño jugue, manire tiirugu –iupi Zacarías.

80 Wimagu buua núnúa waagura, yeri jánáriquerepu buaro tutua anugu bii núnúa waaupi. Ména, israelitas're Umureco Pacu yee queti cã ca wedeparo juguero ca bojoca maniro ca yucu maniri yepapu niicárucuupi Juan.

2

Jesús cã ca bauarie (Mt 1.18-25)

1 Tii rumurirena wiogu César Augusto bojoca niipetiráre cãja wámere owa peo dotiupi. **2** Ate, wáme owa peoriquera, Siria yepa wiogu Cirenio cã ca niiri tabere tii juoupa. **3** To biri niipetirápura cãja ca niiro cõro cãja yaa macáripu cãja wámere owa peo dotirá waarique niiupa.

4 Tee juori José cãa, David niiquíricu yaa puna macã niiri, Galilea yepa macã macã Nazaret ca niiriícu waaupi Judea yepa macã macã Belén ca wáme catiri macã, wiogu David niiquíricu cã ca bauarica macãpu. **5** Toopu José, cã númo María menara cãja wámere owa peorá waaupa. To biro cãja ca biiri tabere María pea utaaga niiupo. **6** Belén'pu cãja ca bii niiro, María peera cõ ca macã catiri rumu eaupa. **7** Toopu bauupi cõ macã ca nii juogu. Cã ca bauaro, juti quejeri mena cáre ûmaari, wechuare bauarie ecarica coropu cáre peoupo, cánirica wiipure cánirica taberi ca maniro macã.

*Ovejas coteri majare ɻumureco Pacu puto macārā
cāja ca baua earique*

⁸ Ovejas coteri majare baua eaupi ɻumureco Pacure queti bojari maju. ⁹ Tee jāa cāja ca ūitiri tabera, jīcū ɻumureco Pacure queti wede bojari maju cājare baua eaupi. ɻpu cū ca boe baterije pea cāja wejare boe bate ūacūmu eaupa. To biro ca biiro, cāja pea bāaro uwuipa. ¹⁰ To biro cāja ca biiro, ɻumureco Pacure queti wede bojari maju pea o biro cājare ūiupi:

—Uwiticāña. Añurije queti niipetirā bojoca cāja ca ujea niipere mājare wede doogu yu biijāwu. ¹¹ Mecāre, David niiquīricu yaa macāp̄ure bauami jīcū mājare Ca Amet̄enepu, ɻumureco Pacu cū ca tiicojogu Mesías, Wiogu ca niigu. ¹² Cūra niimi māja ca ū majipere biro ūirā, juti quejeri mena cāja ca ūmaaric̄ure wechare ecarica coropu ca pejaḡure māja bāarucu —ūiupi.

¹³ To biro cū ca ū niiri tabera paup̄ aperā ɻumureco Pacure queti wede bojari māja cū p̄tore baua ea, ɻumureco Pacure o biro ūi baja peoupa:

¹⁴ “¡ɻumureco Pacu cāja ca añu majuropeerije niipetirogu nii. Añuro cāja ca tiirijere ca bii ujea nii niirāre, añuro niirique cājare to nijato!” ūiupi.

¹⁵ ɻumureco Pacu p̄to macārā ɻumureco tutipu cāja ca tua māa waaro jiro, ovejas coteri māja pea o biro ameri ūiupi:

—Jamu Belén'pu. Ate queti ɻpu manire cū ca wederije ca biiriquire mani ūaco —ūiupi.

¹⁶ To biro ameri ūi, jīcāto waa, Maríare, Josére, wimagu peera, wechare baarique ecarica coropu

ca jāñagure baa eaupa. **17** Cāre īarā, Ùmureco Pacu puto macā wimagu cā ca biipe maquēre cājare cā ca wederiquere bojocare wedeupa. **18** Ovejas coteri maja to biro cāja ca īirijere ca tāorā niipetirā do biro pee ii majiticāupa. **19** María pea to biro cāja ca īirije niipetirore cō yeripu tugoeñacā niirucuupo. **20** Ovejare coteri maja pea īa, tho, cāja ca tiirique niipetirije jāori, Ùmureco Pacure ii nācā buo, cāre baja peo, tiicā tua waaupa, niipetirijepura cājare cā ca īiricarore birora ca biirijere īari.

Jesús're Ùmureco Pacu yaa wiipu cāja ca ami waarique

21 Jīcā amo peti, ape amore itiaga penituarō ca niiri rāmari jiro, cā jeyua quejero yapare wide taa dotirā waaupa. Ñucā María, utaaga cō ca niiparo jāgueropura, Ùmureco Pacu puto macā cōre cā ca īirica wāmera JESÚS cāre wāmeo tiiupa.

22 Moisés cā ca dotirique ca īirore biro, cāja ca macā cātiro jiro ca amori jujurije ca petiri rāmari jirore, wimagu Jesús're, Jerusalén'pu cāre ami waaupa cā pacua, Ùmureco Pacure, “Mu yuu niimi” cāre ii, īñorā waará. **23** Atere to biro tiiupa, Ùpu cā ca doti cūrriquepura o biro ii owa cūrrique ca niiro macā:^{*}

“Niipetirā umua muja ca macā cāti jāorā, Ùmureco Pacu yaará niirucuma,” ii owaupa. **24** To biri ñucā, Ùpu cā ca dotirique ca īirore biro waibucu jāri, tiicojo nācā buorā waaupa: “Jīcā bapa weje bua, tiirugatirā, bua umua uno mena tiirique niirucu,” cā ca īiricarore biro.[†]

* **2:23** 2.23 Ex 13.2, 12. † **2:24** 2.24 Lv 12.8, tórtolas.

25 To biro ca bii niiri cuure niiupi Jerusalén're, jícū umu Simeón ca wāme cūtigu, ca añugu, Ùmureco Pacare ca ii nucū buogu, Israel yepare ñañaro ca tiirare ca ametueenepare ca yue niirucugu. Cā mena niiupi Añuri Yeri. **26** To biri, “Ùmureco Pacu cā ca tiicojogu Mesías're ñatigura mu bii yaitirucu,” cāre ii wede majio jügueupi. **27** Añuri Yeri cāre cā ca ami waaro macā, Ùmureco Pacu yaa wiipu waaupi Simeón. Wimagu Jesús pacua, doti cūurique ca ñirore biro tiirā waarā cāre cāja ca ami waari tabere, **28** Simeón pea cāre ami püja, Ùmureco Pacare o biro ii baja peo nucū buoupi:

29 Ùpu, mecara “To biro yu tiirucu,” yare mu ca ñiricarore birora mu tii: Mure pade coteri majare añuro cā ca bii yairo mu tii maji yua.

30 Bojocare ca ametueenepu mu ca tiicojogure mee yu ña yerijāa,

31 Bojoca niipetirā cāja ca ña cojoro mu ca tii ñño juo waarijere,

32 Bojoca poogaari, Ùmureco Pacu yee díamacū ca nirijere cāja ca majiro tii,

Mu yaa pooga Israel macārāre ca nii majuropeera cāja ca niiro tii, ca tiipare –ñipi Simeón.

33 Cā pacua pea to biirije wimague Simeón cā ca ñirijere tuo ucuacoa, do biro pee ii majiticāupa. **34** To cōrora Simeón, “Añuro mujare to bijato,” cājare ii, o biro ñipi ñucā Jesús paco María peera:

—Ani wimagu, pa Israel macārā ñañaro tamho, ametua, cāja ca biro tii,[‡] ñucā buaro cāre ña juna, cāja ca biiro tiirucumi. **35** O biro cāja ca biiro,

[‡] **2:34** 2.34 Ani wimagu, Israel're pa cāre juna mairā ñañaro bii yai nucā, aperā pa díamacā cāre tuo nuanjeeri ametua, cāja ca biiro tiirucumi.

pah, cāja yeripah cāja ca tagoeñā niirijere ca bii bau niipere biro ūigah. Mā peera, ate niipetirije mā yerire niipīi mena jade ame wioricarore biro puniro mā ca tagoeñape niirucu —cōre ūiupi.

³⁶ Ñucā, Ana ca wāme cātigo, Ùmureco Pacah yee quetire wede jāgueri majo, Fanuel macō, Aser niiquīrich yaa puna macō cāa, toora niiupo. Mee buchō peti niiupo. Wāmoacā niigopah manah cāti, jīcā amo peti, ape amore pāaga penituarō niiri cāmarira cō manah mena cō ca nii tāja waarora, cōre cā ca bii yai weorico niiupo. ³⁷ Cō manah cā ca bii yai weoricaro jirore, ochenta y cuatro cāmari peti nii tāja waapro. Cō pea Ùmureco Pacah yaa wiipahre witiri méé, ñamiri, umurecori, baarieque betirique mena Ùmureco Pacahre jāi juu bue, tii nācā buocōa niirucuupo. ³⁸ Ana cāa, Simeón to biro cā ca ūi niiri tabera ea, Ùmureco Pacahre: “Añu majuropeecā,” ūi ueja nii, Jerusalén’re ca ametueenepahre ca yue niirucurā niipetirāre wedeupo, wimagah Jesú斯 yee maquēre.

Nazaret'pah cāja ca tua waarique

³⁹ Ùmureco Pacah dotirique ca dotirore biro tii yapanori jiro, Galilea yepa cāja yaa macā majurope Nazaret'pah tuacoaupa ñucā. ⁴⁰ Wimagah pea añuro tutua añugah buchā, buaro ca majigah, Ùmureco Pacah añuro cāre cā ca tiirije mena bii nānaha waapi.

Ùmureco Pacah yaa wiipahre Jesú斯 cā ca biirique

⁴¹ Jesú斯 pacua to cānacā cāmara Jerusalén macāpah Pascua boje rāmā ūarā waaruropa.

⁴² Jesú斯, pāa amo peti, dāpore pāaga penituarō ca niiri cāmari ca cāogah cā ca niiro, cāja niipetirā tii boje rāmāre cāja ca waarucuricarore birora

waaupa ñucā Jerusalén'pu. **43** Tii boje r̄um̄a ca petiro, cāja yaa wiipu cāja ca tua waaro, Jesú斯 pea cā pac̄ua cāja ca majitirora, Jerusalén'pura tuacāupi. **44** Cāja pea, “Aperā mena doocumi” ñi tugoeñari, jīcā r̄um̄a waaupa. Jiro cāja yee wederā, cāja ca majirā watoa cāre amañami, **45** cāre b̄uati, Jerusalén'pura cāre amarā tuacoaupa ñucā. **46** Itia r̄um̄a jiropu Ùm̄areco Pacu yaa wiipu doti cūuriquere ca jāo bueri maja watoapu cāja ca wederijere tuo, cā cāa cājare jāiñā, ca tii duwigare cāre b̄uaupa. **47** Cā ca ñirijere ca tuoñā niipetirā, cā ca majirijere, cājare cā ca yuu majirijere tuoñā, tuo ñchacoaupa. **48** Toopu cāja mena cā ca ñi duwiro ñarā, cā pac̄ua pea īa ñchacoari, cā paco pea o biro cāre ñupo:

—Macū, ¿ñee tiiḡu to biirije jāare mu bii tua nucā weoquñjāri? Mu pacu, yu, b̄uaro tugoeñā pairique mena mure jāa ama yujujāwu —cāre ñupo.

49 To biro cō ca ñiro o biro ñi yuuapi Jesú斯:

—¿Ñee tiirā yure muja amajāri? ¿Yu Pacu yeere ca tiipu niiri yu ca biirijere muja majitijāri? —ñupo. **50** To biro cājare cā ca ñirijere tuo majitiupa cāja pea.

51 To biri cā pac̄ua mena Nazaret'pu tua waa, niipetirije cāja ca ñirore biro tiicā niirucuupi. Cā paco pea ate niipetirijere cō yeripu tugoeñacā niirucuupo. **52** Jesú斯 cā ca b̄uc̄ua nñuña waaro cōrora, cā ca majirije cāa b̄uc̄ua nñuña waaupa. To biri Ùm̄areco Pacu menare, bojoca mena cāare, añuro bii ujea nii, bii b̄uc̄ua nñuña waaapi Jesú斯.

3

Juan, ca yucu maniri yepapu añurije quetire cā ca

*wederique**(Mt 3.1-12; Mc 1.1-8; Jn 1.19-28)*

¹ Tiberio quince cāmari wiogu cū ca nii nānua waari cāmare, Poncio Pilato Judea yepa wiogu niiupi. Herodes pea Galilea yepa wiogu niiupi. Cū bai Felipe pea, Iturea, to biri Traconite yepari wiogu niiupi. Ñucā Lisanias pea Abilinia yepa wiogu niiupi. ² Cāja wiorā cūja ca niiri tabere Anás, to biri Caifás paia wiorā niiupa. To biro cāja ca bii niiri cāmarire, ca yucu maniri yepapu ca niigü, Zacarías macu Juan're wedeupi Ùmureco Pacu. ³ Cāre cū ca wedero jiro, Juan pea dia Jordán puto macā yepa niipetiopure waari:

—Ñañarije muja ca tiirijere tagoeña yeri wajoari, uwo coe doti tiiya, Ùmureco Pacu ñañarije muja ca tiiriquere cū acobojato ñirā —cūjare ii wede yujuupi.

⁴ Atea, Ùmureco Pacu yee quetire wede jugueri maju Isaías o biro cū ca ii owaquīricarore birora biiupa:

“Ca yucu maniri yepapure jīcū, o biro ii acaro bui wedemi: ‘Añuro tagoeñarique mena Wiogure yueya,’ Wiogu cū ca eaparo juguerore, cū ca doopa maare díamacu maa cāja ca queno yuerore birora, muja cāa, muja yerire añuro cāre queno yueya.

⁵ Upa coraari buucu ca nii ñaajāa duwi waarije cōrorena, jita mena maa jāa dado queno peoticārique niirucu.

Ùtā yucu, ca emuari buurori ca niirije cōrorena, coa queno cūu peoticārique niirucu.

Upa beto maari ca niirijera, díámacã maari queno cojorique niirucu.

Docuori maari ca niirijera, añuri maari quenorique niirucu.

6 Bojoca ñañarije cãja ca tirijere Ùmureco Pacã cã ca ametæenerijere bojoca niipetirã ïarucuma,”

Íi owaquñupi Isaías.*

7 Pañ bojoca cûre ca uwo coe dotirã earãre, o biro cãjare ïupi Juan:

—Añaa punaa ¿“Ñiru, Ùmureco Pacã ñañaro cã ca tiipe ca cõña ðoorijere mœja duti majicãrucu,” mœjare cã ïijäri? **8** Díamacãra ñañarije mœja ca tiirucurijere tii yerijãa tûgoeñia yeri wajoari, Ùmureco Pacã peere mœja ca tuo nñajeerijere ïñorã, ïa majiricarora añuro niirique cœti ïñó niiña. Mœja majuropeera: “Jää, Abraham pâramerã jää nii,” ïi tûgoeñaticãña. Ùmureco Pacã, ate ûtägaarirena Abraham pâramerã cãja ca niiro tii jeeñocã majimi. **9** Mee comea, yucagœurire ca queti paga, tee nacõripare paa pua tuuricaga tuja yerijãa. Yucã añuriye ca dica cœtitiri yucã cõrorena quetiri, pecamepã paa jude joerique niirucu —cãjare ïi wedeupi.

10 To biro cã ca ïiro tñorã, o biro cœre ïi jääñupa:

—¿To docare ñee jää tiigajati? —ïiupa.

11 To biro cœre cãja ca ïi jääñaro:

—Pœaro jutiro ca cœogã, ca cœotigœre jïcäro tiicojoya. Baarique ca cœorã cãa, ca cœotirãre ecaya —cãjare ïi yœupi Juan.

* **3:6** 3.6 Is 40.3-5.

12 Jīcārā Roma maquēre wapa jee bojari majā cāa, uwo coe dotirā earā, o biro ū jāiñupa Juan're:
—Buegu, jāa pea ḵñee jāa tiigajati? —liupa.

13 To biro cāre cāja ca ū jāiñaro:
—Mujare cāja ca wapa jāi dotiricaro ametueneropu wapa jāiticāña —cājare ū yūupi Juan.

14 Ņucā jīcārā uwamarā cāa:
—Jāa pea, ḵñee jāa tiigajati? —cāre ū jāiñupa.
To biro cāre cāja ca ū jāiñaro:
—Jīcā uno peerena ū uwiori, cāja ca cuorijere jīcā wāme uno peerena cājare ēma, cāja ca tiitiriquerena wedejāa, tiiticāña. Muja ca wapa taaro cōrora cāoya —cājare ū yūupi Juan.

15 Bojoca pea, “Do biirije peti to ca biicāro,” ū yue niirā, niipetirāpura cāja majurope: “¿Juan, Mesías doorucumi, cāja ca ūiquīrichura cā niicā tiimiti?” ū jāiñupa. **16** To biro cāja ca ūiro, Juan pea niipetirāre o biro ūipi:

—Yūa oco mena mujare yū uwo coe. Ména, doorucumi jīcā, yū ametuenero niipetirijepure ca doti tutua majuropeegu. Yūa, cā dāpo jutire jiaria daari cāare ca popio cotepu méé yū nii. Cāa, Añuri Yeri mujapure cā ca ūnaajāa nācā earo tiiri, ūnañarije manirā muja ca tuaro tiirucumi. **17** Trigo quejerire cā ca maa muene batepa tabere ami doomi, ca quejerire jee dicā woo, ca ape peera teere queno cūurica tabepu queno cūu, tiirugu. Tee quejeri peera pecame ca ū yatitiri pecamepu joe batecārucumi† —liupi. **18** Ate mena, ūncā apeye paū

† **3:17** 3.17 Umureco Pacu cā yaarāre jee dicā woo yapanori, ca ūnañarāre pecame ca ū yatitiri pecamepu ūnañaro peti cāja ca tamuoro tiirucumi.

wāmeri mena cājare wede majori, añurije quetire bojocare wedeupi Juan.

¹⁹ Apeyera ñucā, Herodes're cū yee wedegu Felipe nāmo Herodías're cā ca nāmo cātirije juori, ñucā apeye niipetirije ñañarije cā ca tiirique juori, cāre tuti bojoca catiomipi. ²⁰ Herodes pea niipetirije ñañarije cū ca tii niirije watoara, Juan're cāre tia cūn nemocāupi ñucā.

*Jesús're cā ca uwo coerique
(Mt 3.13-17; Mc 1.9-11)*

²¹ Jícā rāmā bojoca niipetirā Juan're cāja ca uwo coe doti niiri tabere Jesús cāa, cāre uwo coe ecoupi. Uwo coe eco yapano, cā ca juu bue niiri tabera umāreco quejero ca pāa nācāro, ²² Añuri Yeri pea buare biiga bau duwi doo, bii ñaapea eaupi Jesús'pare. To biro cā ca biiri tabera, umāreco tutipā:

—Mā mā nii yā Macā, yā ca maigū; mā mena buaro yā ajea nii —íi wedeoupe.

*Jesús ñicā jāmāa ca niiquñricarā
(Mt 1.1-17)*

²³ Jesú, treinta cāmari cāogū, cā paderiquere tii juoupi. Cāja ca ñirucuropāra niijata, Jesú, José macā niiupi.

José, Elí macā niiupi.

²⁴ Elí pea, Matat macā niiupi.

Matat pea Leví macā niiupi.

Leví pea Melqui macā niiupi.

Melqui pea Jana macā niiupi.

Jana pea José macā niiupi.

²⁵ José pea Matatías macā niiupi.

Matatías pea Amós macā niiupi.

Amós pea Nahúm macã niiupi.
 Nahúm pea Esli macã niiupi.
 Esli pea Nagai macã niiupi.
26 Nagai pea Máat macã niiupi.
 Máat pea Matatías macã niiupi.
 Matatías pea Semei macã niiupi.
 Semei pea Josec macã niiupi.
 Josec pea Judá macã niiupi.
27 Judá pea Joanán macã niiupi.
 Joanán pea Resa macã niiupi.
 Resa pea Zorobabel macã niiupi.
 Zorobabel pea Salatiel macã niiupi.
 Salatiel pea Neri macã niiupi.
28 Neri pea Melqui macã niiupi.
 Melqui pea Adi macã niiupi.
 Adi pea Cosam macã niiupi.
 Cosam pea Elmadam macã niiupi.
 Elmadam pea Er macã niiupi.
29 Er pea Josué macã niiupi.
 Josué pea Eliezer macã niiupi.
 Eliezer pea Joram macã niiupi.
 Joram pea Matat macã niiupi.
30 Matat pea Leví macã niiupi.
 Leví pea Simeón macã niiupi.
 Simeón pea Judá macã niiupi.
 Judá pea José macã niiupi.
 José pea Jonán macã niiupi.
 Jonán pea Eliaquín macã niiupi.
31 Eliaquín pea Melea macã niiupi.
 Melea pea Mainán macã niiupi.
 Mainán pea Matata macã niiupi.
 Matata pea Natán macã niiupi.

Natán pea David macã niiupi.
David pea Isaí macã niiupi.
³² Isaí pea Obed macã niiupi.
Obed pea Booz macã niiupi.
Booz pea Salmón macã niiupi.
³³ Salmón pea Naasón macã niiupi.
Naasón pea Aminadab macã niiupi.
Aminadab pea Aram macã niiupi.
Aram pea Esrom macã niiupi.
Esrom pea Fares macã niiupi.
Fares pea Judá macã niiupi.
³⁴ Judá pea Jacob macã niiupi.
Jacob pea Isaac macã niiupi.
Isaac pea Abraham macã niiupi.
Abraham pea Taré macã niiupi.
Taré pea Nacor macã niiupi.
³⁵ Nacor pea Serug macã niiupi.
Serug pea Ragau macã niiupi.
Ragau pea Peleg macã niiupi.
Peleg pea Heber macã niiupi.
Heber pea Sala macã niiupi.
³⁶ Sala pea Cainán macã niiupi.
Cainán pea Arfaxad macã niiupi.
Arfaxad pea Sem macã niiupi.
Sem pea Noé macã niiupi.
Noé pea Lamec macã niiupi.
³⁷ Lamec pea Matusalén macã niiupi.
Matusalén pea Enoc macã niiupi.
Enoc pea Jared macã niiupi.
Jared pea Mahalaleel macã niiupi.
Mahalaleel pea Cainán macã niiupi.
³⁸ Cainán pea Enós macã niiupi.

Enós pea Set macã niiupi.
 Set pea Adán macã niiupi.
 Adán pea, Ùmureco Pacu macã niiupi.

4

*Satanás Jesú's're ñañaro cã ca tiiro cã ca
 tiirugamirique*
(Mt 4.1-11; Mc 1.12-13)

¹ Jesú's pea Añuri Yeripu cäre cã ca doti niirije mena niicäri, dia Jordán'pu ca niiricu cã ca tua maa waaro, Añuri Yeri pea ca yucu maniri yepapu cäre amicoaupi. ² Toopare cuarenta rumari peti niiupi. Satanás pea ñañarijere cã ca tiiro cäre tiirugamiupi. To biro cã ca biiri rumarire baari méé biima ūigü, buaro queya tûgoeñäupi Jesú's.

³ To biro cã ca biiro, Satanás pea o biro cäre ūiupi:
 —Díamacura Ùmureco Pacu Macara mu ca nijjata,
 “Atiga ûtágare pan jeeññaña,” ūina” —cäre ūiupi.

⁴ To biro cäre cã ca ūiro, o biro cäre ūi yuupi Jesú's:
 —Ùmureco Pacu wederique o biro ūi: “Bojocua,
 baarique mena wado cati niitimi. Niipetiro
 Ùmureco Pacu wederique mena cääre caticä ma-
 jimi,” ūi —cäre ūiupi.*

⁵ Jiro Satanás macänacä ca emuari buuro jo-
 toapu cäre juo waari, jicä nimirora ati yepa macä
 yepari niipetirore cäre ūno peticä cojori, ⁶ o biro
 ūiupi Jesú's're:

—Ati yepari niipetirijere, tii yepari maquë ca
 nii majuropeerijere, mu ca doti maji tutua niipere
 mure yu tiicojorucu. Ate niipetirije yu ñeewu. Noo

* **4:4** 4.4 Dt 8.3.

yu ca tiicojorugagare yu tiicojorucu. **7** Ate niipe-tirijepura mu yee wado niirucu, mu ajuro jupearu mena tuetuu ea nuuri yure mu ca ii naca buojata —care iiupi Satanas.

8 To biro cã ca iiro Jessus pea o biro care ii yuuupi:

—“Umureco Pacu wederique o biro ii: Upu mu Umureco Pacu wadore ii naca buoya. Cã jicurena cã ca dotirore biro tii nanujeeya,” ii —care iiupi.[†]

9 Jiro Satanas, Jess're Jerusalen macapu ami waa, Umureco Pacu yaa wii jotoa ca emuari tabepu ami mua waari, o biro care iiupi:

—Díamacura, Umureco Pacu Macura mu ca nijata, anopu menara bupu duwi waaguja.

10 Umureco Pacu wederique o biro ii:

“Umureco Pacu, care queti wede bojari majare, mure cãja ia nanujeejato iigu, mu puto cujare tiico-jorucumi,[‡]

11 cãja, cãja amori mena mure boca tuu ñeerucuma, jicuga utuga uno peerena mu ca pua taatipere biro iirã,” ii —care iiupi.[§]

12 To biro cã ca iiro o biro care ii yuuupi Jessus:

—O biro ii ñuca Umureco Pacu wederique: “Upu, mu Umureco Pacure, ‘To biro care mani ii ñaaco’ ii epeticãna,” ii —care iiupi.*

13 To biro cã ca iiro Satanas pea, ape wâme Jess're, ñaÑaro cã ca tiiro cã ca tii doti ñaape buatima iigu, jicu cuu care waa weocoaupi.

*Galileapu Jessus cã ca pade juorique
(Mt 4.12-17; Mc 1.14-15)*

[†] **4:8** 4.8 Dt 6.13. [‡] **4:10** 4.10 Sal 91.11. [§] **4:11** 4.11 Sal 91.12.

^{*} **4:12** 4.12 Dt 6.16.

14 Tee jiro Jesús, Añuri Yeri cã ca doti tutua niiri-jepure yeri jäñacäri, Galilea pee tuacoaupi. Jesús cã ca bii niirijere tii yepa niipetiroph wede bato peticä cojoupa. **15** To cänacä taberipurena nea poo juu buerica wiijeriph cüjare buerucuupi Jesús. To biro cã ca ñirijere tuorä, niipetirä añuro cäre ii nucä buorucuupa.

*Jesús Nazaret'ph cã ca biirique
(Mt 13.53-58; Mc 6.1-6)*

16 Jiro Jesús, cã ca bucuarica macä Nazaret'ph waaupi. Jicä ramph yerijäarica rumph ca niiro, cã ca biirucaricarore biro cäja ca nea poo juu bueri wiiph jäa waa, Umureco Pacu wederiquere buerugph ea nucä waaupi. **17** To biro cã ca biiro, Umureco Pacu yee quetire wede jagueri maju Isaías cã ca owarica püurore cäre bue dotiupa. To biro cäja ca tiro Jesús pea tii püurore pääagh, o biro cã ca ii owa tuurica tabere baaupi:

18 “Umureco Pacu yuh Añuri Yeri yupure niimi, ca boo pacaräre añurije quetire ca wedeph yure cã ca ami dica wooro macä.

Tia cüuricarä ca niirä, ‘Tia cüuricarä cäja ca niirijere wiene ecorucuma,’ yure ii wede doti cojomi. Ca ïatiräre cäja ïaro yure tii dotimi.

Aperä ñañaro cäja ca doti esperäre, ametüene dotigh yure tiicojomi.

19 Umureco Pacu bojocare añuro cã ca tii bojapa tabe ea yerijää, yure ii wede doti cojomi,”[†] cã ca ii owariquere bueupi Jesús.

20 Bue yapano, tii püurore baaato, tii wii ca padenemogure tiicojo, ea nuucoaupi ñucä. To biro cã ca

[†] **4:19** 4.19 Is 61.1-2.

biiro to ca niirā niipetirā cā pee wadore īa cojocā niiupa. ²¹ Cā pea o biro cājare īi wede jāoupi:

—Mecāra, Isaías cā ca owariquere yā ca buero māja ca tāorije ca īirore birora bii ea —cājare īiupi.

²² Niipetirā Jesús yee maquēre añuro ameri wede, ñucā añurije peti cā ca īrijere tāori, do biro pee īi majiticā, o biro ameri īi jāiñarucuupa:

—¿Ania José macā méé cā niiti? —īiupi.

²³ To biro cāja ca īiro Jesús pea o biro cājare īi yāupi:

—Māja, o biri wāme yāre māja īicu: “Uco tiiri majā, mā majuropeera mā ca diarique cātirijere ametāeneña,” māja īicu. O biro māja īicu ñucā: “Ano mā yaa yepa cāare, Capernaúm'pā niigā mā ca tiirijere jāa ca tāoriquere tiiya,” yāre māja īicu —īiupi.

²⁴ To biro īicā, o biro cājare īi nānāa waaupi ñucā:

—Yee méé mājare yā īi, jīcā uno peera Uμāreco Pacā yee quetire wede jāgueri majā yaa yepa macārā petira īi nācā bāo ecotimi. ²⁵ Yee méé yā īi. Uμāreco Pacā yee quetire wede jāgueri majā Elías cā ca niiri cuure, itia cāma decomacā peti oco peati, tii yepa niipetiropārena aāa boarique nii, ca biiri tabere, ca manā jāmāa bii yai weo ecoricarā romiri paā niiupa Israel're. ²⁶ To biro cāja ca biicā pacaro, Elías peera, israelitas romiri ca manā jāmāa bii yai weo ecoricarā romirire jīcō uno peerena tii nemo doti cojotiupi. Sidón macā pāto macā macā Sarepta macō pee wadore tii nemo doti cojoupi. ²⁷ Ñucā Uμāreco Pacā yee quetire wede jāgueri majā Eliseo cā ca niiri cuu cāare, Israel'pāre paā cami boarique ca diarique cātirā

niupa. To biro cāja ca biimijata cāare, jīcā uno peera cāja diariquere ametēene ecotiupa. Siria macūpā Naamán wado cā diariquere ametēene ecoupi –cājare ūupi Jesús.

²⁸ To biro cā ca ūrijere tāorā, nea poorica wiipā ca niirā niipetirāpāra bāaro ajiaupa. ²⁹ To biri niipetirā wāmā nucā, Jesús're macā tājaropā cāre amicā witi waaupa, tii macā weja macā tādipā cāre tumicōa cōa jāa cojorūgarā. ³⁰ To biro cāre cāja ca tii pacaro, Jesús pea cāja watoara ametēa waacoaupi.

*Ca wātī jāa ecoricāre Jesús cā ca catorique
(Mc 1.21-28)*

³¹ Jesús pea Galilea macā macā Capernaúm'pā waacoaupi. Toopā bojocare, yerijāarica rūmāri ca niiro cājare buerucuupi. ³² Doti maji majuropeerique mena cā ca buerijere tāorā, bojoca pea do biro pee ū majiticārucuupa.

³³ Nea poo juu buerica wiipāre niiupi jīcā, ca wātī jāa ecoricā. To biri tutuaro mena o biro ū acaro buiupi:

³⁴ —Jesús, Nazaret macā! To birora jāare ūacāñā. ¿Nee tiigā jāare mā pato wācōgā dooti? ¿Jāare tii yaio bategā doogā mā biijāri? Yāa māre yā maji. Māa, Úmureco Pacā yāa Ca Ñañarije Manigā mā nii —cāre ūupi.

³⁵ To biro cāre cā ca ūirora, Jesús pea wātīre o biro cāre ū cōa wieneupi:

—Wedeticāñā! To cōrora cāre camotatiya —ūupi. To biro cāre cā ca ūirije menara, wātī pea niipetirā cāja ca ūa cojoro, cāre ñañoricaro maniro yepapā cāre tii cōa cūucā ūmaa witi waaupi.

36 To biro cã ca tiirijere, niipetirã ūa uchacoa, o biro ameri ūupa cãja majurope:

—¿Nee ūno wederique to niiti nija atea? Doti maji tutuarique mena wãtãare “Witi waaraõja,” cã ca ūrora, cãja pea to cõrora witicoarucuma —ūupa.
37 To biri Jesùs cã ca tii niiriye pea tii yepa niipetiropure jeja nucã peticoaupa.

Simón Pedro mañicõre Jesùs cã ca diarique ametëenerique

(Mt 8.14-15; Mc 1.29-31)

38 Jesùs, nea poo juu buerica wiipu ca niiricu withi waagü, Simón Pedro yaa wiipu waaupi. Cã mañicõ pea buaro wiorique diaupo. To biro cõ ca biiro, Jesùs're: “Cõre catioya,” cãre ūupa. **39** To biro cãre cãja ca ūro, Jesùs pea cõ jotoa pee muu bia ea nucã, wioriquere “¡Yerijää waaroja!” cã ca ūrora, yerijääacoaupa. To cõrora cõ pea wãmu nucã, cãjare baarique eca jõo waaupo.

Ca diarique cãtirã paure Jesùs cã ca catiorique
 (Mt 8.16-17; Mc 1.32-34)

40 Muipü cã ca ñaajää waari tabe ca niiro, bojorica wãmeri ca diarique cãtirãre ca cõo niiricarã niipetirã Jesùs puto cãjare jee waaupa. Cã pea, cãja ca niiro cõrorena cã amori mena cãjare ñia peori, cãjare diarique ametëeneupi. **41** Nucã paú ca diari majapure ca niiricarã wãtãa cãa:

—¡Mua, Ùmureco Pacu Macu mõ nii! —úi acaro bui, witicoarucuupa. To biro cãja ca ūro Jesùs pea wãtãare tuti, cãjare wede dotiticãupi, Mesías cã ca niirijere cãja ca majiro macã.

*Galilea macārāre Jesús cā ca buerique
(Mc 1.35-39)*

⁴² Ape rāmu ca boe māa doorije mena, macā tħajaro bojoca cāja ca maniropu waagħu witi, waacoaupi Jesús. To biro cā ca biiro bojoca pea, cāre ama, cā ca niiri tabepu earā, aperopu cā ca waaro bootirā, cāre tuenerugamiupa. ⁴³ To biro cāja ca tiirugamijata cāare, o biro cājare īiupi Jesús:

—Ape macāri macārā cāare, Ȉmureco Pacu cā ca doti niiri tabe maquē añurije quetire yu ca wedepe niiro bii. Aterena īigu, cā ca tiicojoricu yu nii — īiupi. ⁴⁴ To biri Jesús, judíos cāja ca niiri macāripħre, cāja ca nea poo juu bueri wiijeripu añurije quetire cājare bue yujrucuupi.

5

*Cāja ca wai wajarique
(Mt 4.18-22; Mc 1.16-20)*

¹ Jīcā rāmu Jesús, Genesaret u tabucura tħajaropu cā ca niiro, Ȉmureco Pacu yee quetire cā ca wedero ca tħorugħarā pau bojoca do biro tii majiñha maniro, u ta bijaroacā ameri tuutu nea poo nuna dooupa.

² To biro cāja ca bii nea poo dooro, Jesús pea cūmu pħażżeġ, wai jīari maja cāja bapi yucare coerā waara jita dupari yepapu cāja ca maa weoricagaarire īa buaupi. ³ Tiigaarire, jīcāga, Simón yaa cūmuare ea jāa, õ jañuroacā juu wiyo dotiupi. Jiro tii cūmuapu ea nuu waari, toopu menara bojocare Ȉmureco Pacu yee quetire cājare bueupi. ⁴ Cājare bue yapano, o biro īiupi Simón're:

—Wai ñeerugħarā, atira ca uċċari tabe pee cūmu mena wia waari, toopu mħajja bapi yucare cōaňuaña — īiupi.

5 To biro cā ca ūirora Simón pea o biro cāre ūi yūupi Jesús're:

—Buegu, meepu macā ūamire jāa waja boe-coamijāwū mee. Jicā ūnora ūiarucu, jāa ūitijāwū. Mu, yare mu ca dotiro macā mu ca dotirore biro yū ūirucu —ūiupi.

6 To biro ūirā, paū cūja bapi yucu yegaboropu wai waja buaupa. **7** To biro cūja ca biiro, cūja mena macārā ape cūmuapu ca ūiirāre, “Jāare wai jee nemorā dooya” ūirā, cūjare bua juo cojoupa. To biro cūja ca ūiiro ea, waire cūjare jee nemorā, pūagapurena cūmu duucāboupa.

8 To biro ca biiro ūagū Simón Pedro pea, Jesús puto cū ūjāro jupearī mena tuetuu ea nuu waari, o biro cāre ūiupi:

—Wiogu, yare camotati waaguguja. Ūañarije ca ūiigu yū nii yūa —ūiupi. **9** Atere to biro ūiupi, Simón, to biri cū mena macārā cāa, to cōro pairo cūja ca wai ūiarijere cūja ca ūa ūcuacoarije ca ūiiro macā. **10** Ūucā Zebedeo puna Santiago, Juan, Simón mena macārā cāa to birora biiupa.

To biro cūja ca biiro, Jesús pea o biro ūiupi Simón're:

—Uwiticāña. Muā mecū mena, waire mu ca waja majirore birora mu ūirucu bojoca cāre* —cāre ūiupi. **11** To cōrora cūja cūmuarire waa pāa waa, wee moene cūu, cūja yee niipetirore cūu peticā, waacoaupa Jesús mena.

*Ca cami boaguguare Jesús cā ca catiorique
(Mt 8.1-4; Mc 1.40-45)*

* **5:10** 5.10 Mecū mena, wai wajarica tabe ūnora, bojoca peere mu juo neorucu yare cūja ca tuo ūanujeeperē biro ūigu.

12 Jīcā rāmu Jesús jīcā macāpu cā ca niiro, jīcā ca cami boa diarique cātigā cā puto eaupi. Jesús're īagūra, yepapu muu bia cūmu waa, o biro cāre īi jāiupi:

—Wiogā, mā ca boojata, yā ca diarique cātirijere yāre ametāeneñā —cāre īiupi.

13 To biro cā ca īiro Jesús pea, cā amo mena cāre nīa peo, o biro cāre īiupi:

—Yu boo, diarique manigā tuaya —īiupi.
To biro cāre cā ca īirora, cā ca cami boa diarique cātimirique jīcāto peticoaupe.

14 Cāre catio yapano:

—Jīcā uno peerena wedeticāñā. Pai pātopu wado waari, māre ca cami yatiriquere īñoñā. Nucā diarique manigā māre ca tuarije jāori, Moisés cā ca tii dotiriquere, māre ca tiicojo nācā bāope jee waagāja, mee māre ca diarique manirijere paia cāja ca majipere biro īiga —cāre īiupi Jesús.

15 To biro cā ca īicā pacaro, Jesús cā ca tii niirije pea, bāaro jañuro queti jeja nācā waaupe. To biri, cā ca wederijere tāo, cāja ca diarique cātirijere ametāene doti, tiirāgarā paā nearucuupa. **16** To biro cāja ca bii pacaro, Jesús pea ca bojoca maniri taberi pee waari, juu buegā waacoarucuupi.

Ca bāuricāre Jesús cā ca catiorique (Mt 9.1-8; Mc 2.1-12)

17 Jīcā rāmu, Jesús bojocare cā ca bue niiro, jīcārā fariseos, Moisés cā ca doti cūuriquere ca jāo buerā, niipetirije Galilea yepa, Judea yepa, macā macāri macārā, to biri Jerusalén macārā ca dooricarā too duwi cojoupa. Uñureco Pacā cā ca tutuarije pea Jesús mena ca diarique cātirāre cā ca catiorije

mena bii ñño niiupa. ¹⁸ Too cūjare cā ca bue niiro, jīcārā ca būuricure, pūugʉ quejero mena cāre ca yoo dooricarā cāre ami eaupa. To earā, wiipʉ ami jāa waa, Jesús jāguero cāre cūrugamiupa. ¹⁹ Paʉ bojoca cāja ca niiro macā, do biro tii, cāre ami jāa waa majitiupa. To biri wii jotoa pee mʉa waa, jīcā jope jee woo tiicāri, paʉ bojoca watoara, cā ca yojaricaro menara, Jesús cā ca niiri tabe díamacā cāre yoo duwio cojoupa.

²⁰ Jesús pea, “Jesús cāre catiocārucumi,” cāja ca ñi tagoeña bayirijere ñari, o biro ñiupi ca būuricure:

—Yʉ mena macā, ñañarije mʉ ca tiiriquere yʉ acobocā —cāre ñiupi Jesús.

²¹ To biro cā ca ñirora, Moisés cā ca doti cūuriqere ca jāo buerā, to biri fariseos: “¿Ania ñiru ʉno cā niiti, Umureco Pacure ñañarije ca ñi tutigʉa? Bojocʉ jīcū ʉno peera ñañarije tiiriquere acobo majitimi; Umureco Pacʉ wado niimi ñañarije tiiriquere ca acobo majigʉ,” ñi tagoeñauapa.

²² Jesús pea to biro cāja ca ñi tagoeñarijere majiri, o biro cājare ñi jāññaupi:

—¿Ñee tiirā to biirije mʉja tagoeñati? ²³ ¿Di wāme pee to niiti popiye méé ñirica wāme: “Ñañarije mʉ ca tiirique acoboriquepʉ tua,” ñirique, ñucā to biro ñitigʉra: “Wāmʉ ñucā, waagʉja,” ñirique pee? ²⁴ Yʉ, Ca Nii Majuropeegʉ Macā, bojoca ati yepapʉre ñañarije cāja ca tii niirijere ca acobo majigʉ yʉ ca niirijere mʉja ca majipere biro ñigʉ mʉjare yʉ ññorucu —ñiupi Jesús.

To biro ñi, ca būuricure o biro cāre ñiupi:

—“Wāmʉ ñucā, mʉ yojaricarore ami, mʉ yaa wiipʉ tua waagʉja” mʉre yʉ ñi —cāre ñiupi Jesús.

²⁵ To biro cāre cā ca ūirije menara, niipetirā cāja ca ūa cojoro wāmū nucā, cā ca yojarica quejerore ami, cū yaa wii pee Umuareco Pacure baja peo nucā buo, ūicā tua waaupi. ²⁶ Teere niipetirāpura do biro pee ūi majiticā, Umuareco Pacure baja peo nucā buo, buaro uwi tāgoeñarique mena o biro ūiupa:

—Mecūra añurije ca ūa ñaaña manirijere mani ūajāwū —ameri ūiupa.

*Jesús, Levíre cā ca jāorique
(Mt 9.9-13; Mc 2.13-17)*

²⁷ Ate jiro Jesús witi waagū, jīcā Roma maquēre wapa jee bojari maja mena macā Leví ca wāme cūtigū, wapa jāirā cāja ca duwiri tabepū ca duwigūre ūa:

—Yu mena dooya —cāre ūiupi.

²⁸ Leví pea to biro cāre cā ca ūirora wāmū nucā, niipetirije cā yee paderiquere toora cūu waacoaupi Jesús mena.

²⁹ Jiro jañuro Leví, cū yaa wiipū pairi boje rāmū Jesús're boje rāmū tii peoupi. To biro cā ca tiiri tabere, paū Roma maquēre wapa jee bojari maja, aperā, cāja mena baa bapa cūti niiupa. ³⁰ To biro cāja ca biiro, fariseos, doti cūuriquere ca jāo buerā, tii wāme wadorena ca tuo nānājeerā, Jesús buerāre o biro cājare ūi wede pai jāo waupa:

—¿Nee tiirā māja, ñañarije ca tiirā, wapa jee bojari maja mena, baa, jini, māja tii niiti? —ūiupa.

³¹ To biro cāja ca ūiro, Jesús pea o biro cājare ūi yāupi:

—Añurā ca niirā, ca diarique manirā, uco tiiri majure bootima. Ca diarique cūtirā wado booma.

³² Yūa, añurā, ca ñañarije manirāre jāogū doogū méé

yu doowu. Ñañarā peere juhogu doogu yu doowu, ñañarije cāja ca tiirijere cāja tugoeña yeri wajoa-jato ūigu —ūiupi.

Betirique maquē
(Mt 9.14-17; Mc 2.18-22)

³³ To biro cā ca ūiro, jīcārā o biro ūiupa Jesús're:

—Juan're ca nānārā, to biri fariseos're ca nānārā, pau tiiri baarique beti, to birora juu bue, tiicā niima. Muu buerā pea, to biro tiitirāra jinirā, baarā, tiicā niirucuma —cāre ūiupa.

³⁴ To biro cāja ca ūiro, Jesús pea o biro cājare ūi yuupi:

—To docare muuja, ¿amo jiarica boje rumure cā ca juo cojoricarāre, ca amo jiagu cāja mena cā ca niirora, cāja ca betiro muuja tiicābogajati? ³⁵ Earucu jīcā rumu ca amo jiagure cāja ca ami weo waari rumu. Tii rumuri docare betirucuma —ūiupi.

³⁶ To biro ūi, ati wāme cājare ūi cōoñā wedeupi ñucā:

—Jīcā uno peera, jutiro buchrore sere tuurugu, jutiro wāmarore taa amitimi. To biro cā ca tiijata, wāma quejerore to birora tii yaiocāgu tiimi. Wāma quejero, bucu quejero menare añuro āpōtīoti. ³⁷ Ñucā jīcā uno peera uje oco wāmare, waibucu quejero poari, bucu poaripure pio jāatimi. To biro cā ca tiijata, uje oco wāma, tii poarire tii yega batecācu. To biri uje ocoa jite batecoa, tii poari cāa yega yaicoa, biicācu. ³⁸ To biri uje oco wāmarā, wāma poaripu pio jāaricaro añu. ³⁹ Jīcā uno peera uje oco ca pāmurijepure ca jinirā, wāma biperique peera jinitima, “Ca pāmurijepu wado añu” ca ūirā niiri —ūiupi Jesús.

6

*Yerijāarica rūmure trigo cāja ca tunerique
(Mt 12.1-8; Mc 2.23-28)*

¹ Jīcā rūmu Jesús, yerijāarica rūmu ca niiro, ote wejeri watoapu cū ca waa nūnua waaro, cā buerā pea trigo dicare tune jee, cāja amori mena ca apere jīquē jeeri, baa nūnua waaupa. ² To biro cāja ca tiiro, jīcārā fariseos o biro cājare ū jāiñupa:

—¿Nee tiirā, yerijāarica rūmure ca tii dotitirijere māja tiiti? —ūupa.

³ To biro cāja ca ūiro, o biro cājare ū yāupi Jesús:
—¿Māja, jīcāti David, cā mena macārā ména queyama ūigū cā ca tiiriquere, jīcāti ūno peera māja bue ūaatiti? ⁴ Umureco Pacu yaa wiipu jāa waa, pan, Umureco Pacu yee cāja ca jee dica wooriquerena jee, paia wado cāja ca baarijerena baa, cā mena macārā cāare eca, tiiupi —ūupi.

⁵ O biro cājare ūi nemoupi ūucā:

—Yū, Ca Nii Majuropeegu Macūa, yerijāarica rūmu cāare yū doti majicā —cājare ūupi Jesús.

Ca amo buuricure Jesús cā ca catiorique

⁶ Ape rūmu yerijāarica rūmu ca niiro, nea poo juu buerica wiipu jāa waari, bue jāo waaupi ūucā Jesús. Toopure niiupi jīcū, díamacū ūaña peere ca amo buuricu. ⁷ To biri doti cūuriquere ca jāo buerā, fariseos, cāre cāja ca wedejāapa wāmere amarā, “¿Yerijāarica rūmurena cā catiocāgutti?” ūirā, cā jīcārena boca ūa cote niiupa. ⁸ Jesús pea to biro cāja ca ūi tagoeñarijere majiri, o biro ūupi ca amo buuricure:

—Wāmu ūucā doori, ano decomacā pee ea ūucā waagūja —cāre ūupi. To biro cāre cā ca ūiro, wāmu

nucā doo, cū ca ea nucā waaro īa, ⁹ o biro cūjare īiupi Jesús:

—Jīcā wāme mujare yu jāiñarucu: ¿Doti cūuriquea, yerijāarica rūmure ñee to tii dotiti, ñañarijere, añurije peere? ¿Bojocare catioriquere, jīa cōarique peere? —cūjare īi jāiñauipi.

¹⁰ To biro īi, cā weja ca niirā niipetirāre īa, o biro īiupi ca amo būmiricāre:

—Mu amore juu pooya —īiupi. Cū ca īirore biro tiupi cā pea. To cōrora ca būmirica amo añucoaupa ñucā. ¹¹ To biro cū ca tiirijere īarā, fariseos pea būaro ajiari:

—¿Do biro peti Jesús're mani tiirāti? —ameri īi wede peni jūo waaupa.

*Cā buerāre Jesús cā ca beje jeerique
(Mt 10.1-4; Mc 3.13-19)*

¹² Tii rūmarirena Jesús, ûtāga jotoapu waaupi, juu buegu waagū. Tii ñamire Ùm̄reco Pacāre juu bue ñami cūti boeocoaupi. ¹³ Ape rūmu boeri tabe, cā buerāre jūo cojori, cūja mena macārāre pua amo peti, dāpore pāaga penituarō ca niirā beje jeeupi, cā yee quetire ca wedeparāre. ¹⁴ To biri anija niiupa: Simón, ñucā cūrena Pedro cū ca wāmeo tiiricā, Simón bai Andrés, Santiago, Juan, Felipe, Bartolomé, ¹⁵ Mateo, Tomás, Alfeo macū Santiago, Simón celote puna macū, ¹⁶ Santiago macū Judas, Judas Iscariote Jesús're ca wedejāa cōapu, to cānacārā niiupa Jesús cā ca beje jeericarā, cā yee quetire ca wede nemoparā.

*Paú bojocare Jesús cā ca buerique
(Mt 4.23-25)*

17-18 Jiro Jesús ñtāgha jotoapu ca niiricu, cūja mena duwi doo, ca buuri maniri yepare tua nucā eaupi. Toore, pañ cūre ca nññarā, pañ Judea yepa niipetiro macarā, Jerusalén macarā, dia pairi yaa buuro jotoa macā macāri Tiro, Sidón, ca wāme cūtiri macāri macarā, Jesús cū ca wederijere ca tuorā dooricarā, cūja diariquere cū ametñenejato ñirā ca dooricarā, niiupa. Ñucā wātī yeri jñori ñañaro ca tamñorā cāa catio ecoupa. **19** To biri bojoca niipetirā Jesús're padeñarugamiupa, cū ca yeri tutuarije cāpore ca witirijera niipetirā ca diarique cūtirāre ca ametñenero macā.

*Ujea niirique, tagoeña pairique
(Mt 5.1-12)*

20 To cōrora Jesús pea cū buerā peere īa, o biro cājare ñiupi:

“¡Ujea niiñā mñja, ca boo pacarā. Ùmñreco Pacu cū ca doti niiri tabea mñja yaa tabera nii!

21 ¡Ujea niiñā mñja mecāre ca queyarā, añuro yapi ujea niirā mñja niirucu!

¡Ujea niiñā mñja, mecāre ca otirā. Jiropore mñja bui ujea niirucu!

22 ¡Ujea niiñā mñja, yu, Ca Nii Majuropeegu Macū yee jñori, mñjare īa tuti, mñjare cōa wiene, mñjare acaro bui tuti, ñañarāre biro jeeñori, mñjare cūja ca īa junaro!”

23 To biro mñja ca tamñori rñmñare ujea niiñā. Buaropura ujea niirique mena niiñā, ùmñreco tutipore añurijere mñja tiicojo ecorucu. Cāja ñicñapu cāa, Ùmñreco Pacu yee quetire wede jugueri mñjare o biri wāmera ñañaro cājare tiiupa.

24 “¡Muja ca apeye pairā pea ñañaro muja tamorucu, mee ujea niiriquere muja bua yerijāa!

25 ¡Muja mecāre añuro yapi añurā ca niirā, jiropure muja queya nucū yuju buañarucu!

¡Muja mecāre ca bui ujea nii niirā, jiropure ñañaro tugeeñarique pai muja otirucu!

26 ¡Muja mecāre niipetirā cāja ca ñi nacā buorā, ñañaro muja tamorucu! ¡To birora ti-iquíupa cāja ñicāpā cāa, Ùmureco Pacā yee quetire wederi maja jāa nii, ca ñi dito nucū yujurā mena cāare!”

cājare ñiupi Jesús.

Ca ña tutirāre mairique

(Mt 5.38-48; 7.12)

27 —Muja yure ca thorā peera, o biro mujare yuñi: Mujare ca ña tutirāre maiña; ñañaro mujare ca tiirā cāare añuro cājare tiiya. 28 “Ñañaro muja bii bua ñaarucu,” mujare ca ñi tutirāre, “Añuro mujare to biijato,” cājare ñiña. Ñañaro mujare ca tii eperā cāare, juu bue bojaya. 29 Jicā, māre, jicā nacāna wajopure cāca paajata, ape nacāna cāare cāre paa dotiya. Jicā mu jutiro jotoa macārore cāca ēmajata, “Doca macāro cāare cāca amicoajato,” ñicāna. 30 No ca boogā cāca boorijere māre cāca jāiro, cāre tiicojoya. Mu yeere ca ēmagā cāare, “Yure tueneña,” cāre ñiticāna. 31 Aperā añuro mujare cāja ca tiiro muja ca boorore birora, muja cāa añuro cājare tiiya.

32 ”Mujare ca mairā wadore muja ca maijata, ¿ñee uno pee añurijere tii ametuene nacārā muja tiiti? Ñañarije ca tiirā cāa to birora tiiriique cātima.

³³ Añuro mujare ca tiirā wadore, añuro cujare muja ca tijata, ¿ñee uño peere añurije to bii ametuene nucāti? Ñañarije ca tiirā cāa to birora tiiriique cutima. ³⁴ “Apeye unore jāare tiicojorucuma,” muja ca ñi t^ugoeñarā wadore muja ca wajojata, ¿ñee uño peere añurije tii ametuene nucārā muja tiiti? Ñañarije ca tiirā cāa, “Apeye unore jāa tiicojo ecorucu,” ñi t^ugoeñari ameri wajoma. ³⁵ Muja pea to biro tiitirāra, mujare ca ña tutirāre mai, añurijere tii, apeye unore wajorā cāa, “Tee wapa jāare tiicojorucuma,” ñi yuericaro maniro tiiya. To biro muja ca tiiro, pairo niirucu, muja yee ca niipe. Muja pea Umu^ureco Pacu ati umareco niipetiropure Ca Doti Niigu puna muja niirucu. Cāa, añu ca ñitirā, ca bojoca ñañarā mena cāare, ca bojoca añugu niimi. ³⁶ Muja cāa, ca ña mairā niiña, muja Pacu ca ña maigu cā ca niirore birora.

*Aperāre ña bejeticāña
(Mt 7.1-5)*

³⁷ “Aperāre, “To biro biima,” ñi ña bejeticāña. Umu^ureco Pacu cāa, “To biro biima,” mujare ñi ña bejetirucumi. Ñucā aperāre “Ñañaro ca tii ecoparāra niima,” cujare ñi wedejāaticāña. Umu^ureco Pacu cāa, “Ñañaro ca tii ecoparāra niima,” mujare ñitirucumi. Ñañarije mujare cāja ca tiirijere acoboya. Umu^ureco Pacu cāa ñañarije muja ca tiirijere acoborucumi. ³⁸ Ca cuotirāre cāja ca boo pacarijere cājare tiicojoya. Umu^ureco Pacu cāa mujare tiicojorucumi. Mujare tiicojorucumi upa poapu añuro uña bijaro ñia juu dadocārica poa. Aperāre muja ca tiicojorucumi —cujare ñiupi.

39 Ņucā ati wāme ūi cōoñari cūjare wedeupi:

—Mujara, ¿jīcū ca ūatigura, apī ca ūatigure cū juo juge waa majicāgajati? ¿Cūja pharāpura opepū cāja ūnaajāacoatigajati? **40** Jīcū bueri majū ūno peera cāre ca buegū ametūenero maji ametūenetimi. Biigupūa, cū ca buerijere yapanogupū doca, cūre ca buegure birora bii eacumi.

41 ”¿Nee tiigū mū pea mū capegapūre yucū dūcaro mū ca chorije peera ūa majiti pacagū, mū yee wedegū capega peere taa daacā ca jāñari daa peere mū ūa nūnūjeeti? **42** Mū capegarena yucū dūcaro mū ca chorijere ūa majiti pacagū, ¿Nee tiigū mū yee wedegūre, “Yū yee wedegū mū capegapūre taa daa jāña, tii daare yūre ami cōa dotiya,” cāre mū ūti? Watoara ca bii dito paigū, mū capegare ca niiri dūcaro peere ami cōa juoya. To biro tiicāri jiropū docare, añuro mū ūa majirucu, mū yee wedegū capegapūre taa daacā ca jāñari daare ami cōarugū.

*Yucugure tiigū dica mena ūa majirique nii
(Mt 7.17-20; 12.34-35)*

43 ”Jīcāgu ūno peera, yucugū añuricū ūnañarije dica cūtiti; yucugū ca ūnañaricū cāa, añurije dica cūtiti.

44 To cānacā yucupūrena ca dica mena ūa majirique nii. Higore pota yucupūre ca nirijere jeeya mani.

Ūje cāare pota daaripūre ca nirijere jeeya mani.

45 Bojocū ca añugū, añurije wedemi, cū yeripūre añurije ca niiro macā. ūnañagū cāa, ūnañarije wedemi, cū yeripūre ūnañarije wado ca niiro macā. To biri yeripūre ca nii ametūene nūcārijera ūjerore witi.

*Ca tūgoeñā majigū, ca tūgoeñā majitigū
(Mt 7.24-27)*

46 ”*¿Nee tiirā yu ca ūrijere tiiti pacarā “Wiogu, Wiogu,” yure māja ūti?* **47** *Yu pāto pee doori, yu yee quetire tuo, yu ca ūirore biro ca ūrigu, “O biirije ca ūrigare biro biimi,” mājare yu ūrucu.* **48** *Jīcā wii būagū ūcāaro ope coa jāo, ūtāga jotoara wii botarire wee ūee peo, ca ūriricāre biro biimi.* Dia pai, duama ūro, tutuaro tii wiire oco ca ūmaa cōa tuu pacaro, petoacā yuguirucu ūtiitupe, añuro tutua añuro cā ca quenorica wii niiri. **49** *Yu ca ūrijere tuo pacagu, yu ca ūirore biro ca ūtitigū, jīcā wii būagū, yepara tii pacagu, wii botari ca nucū ūneepa tabe cūu ūotigura ca ūriricāre biro biimi.* Dia pai, duama ūro, tutuaro oco ūmaa cōa tuuma ūrora, jīcā bota, wii bota dūjaricaro maniropu ūmaa yuu bate yaiocāupe —cājare ūupi Jesús.

7

Uwamarā ūpure pade coteri majure Jesús cā catiorique

(Mt 8.5-13)

1 Bojocare to biro cājare ūi wede yapano, Caper-naúm'pu waacoaupi Jesús. **2** Tii macāre niiupi jīcā Roma macū, uwamarā wiogu, cūre ca pade bojari maju būaro cā ca maigu, ca bii yaigūpure ca cūogu. **3** Uwamarā ūpu pea Jesús cā ca tii ūnūrijere cāja ca wedero tuo, jīcārā judíos're ca jāo ūnūrā mena cā pade coteri majure cā catiogu doojato ūigū, Jesús're cājare jāo doti cojoupi. **4** Cāja pea to biro cā ca ūcojoricarā Jesús pāto earā, o biro cūre ūupa:

—Ani uwamarā ūpu mā ca tii nemopu ūnora ūnimi. **5** Cāa, mani yaa pooga macārāre būaro maimi. Cāra jāa ca nea poo juu bueri wiire tii dotiwi —ūi eaupa.

6 To biri cāja mena waaupi Jesús. Mee, wiire ea waagʉ doogʉ cā ca birora, uwamarā wiogʉ pea jīcārā cū mena macārāre o biro ū doti cojoupi:

—Wiogʉ, tee jhorira pato wācārique mena biticāña. Yʉa, yʉ yaa wiire mure ca jāa dotipʉ ūno méé yʉ nii. **7** To birira mee, yʉ majuropeera mure yʉ amagʉ waatijāwʉ. Yure pade coteri majʉ cā ca diarique ametʉape wadore doti cojoya. **8** Yʉ majurope cāa yʉ wiorā cāja ca dotirijere ca tiigʉ yʉ nii. Yʉ cāa uwamarāre yʉ cʉo, yʉ ca dotirijere ca tiirāre. To biri cāja mena macū jīcāre, “Waagʉja” yʉ ca ūiro, waami. Nucā apīre, “Dooya” cāre yʉ ca ūiro, doomi; yure ca pade cotelgʉ cāare, “Teere tiiya” yʉ ca ūiro, yʉ ca ūirore biro tiimi — ūupi.

9 Teere tuogʉ, Jesús pea do biro pee ū majiticā amojode nucāri, cāre ca nūnurāre o biro ūupi:

—Yee méé mʉjare yʉ ū. Ano Israel yepare jīcā ūno peera ani uwamarā ūpʉ to cōro buaro “Yure tii nemocārucumi,” cā ca ū tʉgoeñā bayirore biro ca biigʉre yʉ bʉa ea ñaati — cājare ūupi Jesús.

10 Uwamarā wiogʉ cā ca doti cojoricarā pea wiipʉ tua earā, uwamarā wiogʉre pade coteri majʉ bii yaigʉpʉ ca biimiricure añuro cati añugʉpʉ cā ca niiro tua eaupa.

Ca manʉ bii yai weo ecorico macāre Jesús cā ca catorique

11 Ate jiro Jesús, Naín ca wāme cʉtiri macā pee, cā buerā, aperā bojoca paʉ mena waaupi. **12** Tii macāre ea waarrā, paʉ bojoca tii macā macārā mena ca manʉ bii yai weorico macū jīcāra ca niimiricʉ, ca bii yairicure cāja ca yaarā waaro ūupa.

13 Căjare ūa, ca bii yairică pacore boo paca ūari, o biro cōre ūipi:

—¡Otieto! —ūipi Jesús.

14 To cōrora waa, maja potire padeña, că ca tiirora tii potire ca ami waarañ pea tua nucāupa. Jesús pea, o biro ūipi ca bii yairicăre:

—Wāmu, wāmu nucāña mure yu ūi —căre ūipi.

15 To biro că ca ūiriye menara, ca bii yairică pea cati tua wāmu nuu, wede jao waaipi. To biro tii, Jesús pea că pacore căre tueneupi. **16** Atere ūarā niipetirāpura ūa uwima ūirā, Umureco Pacăre o biro ūi nucă buoupa:

—Jică Umureco Pacă yee quetire wede jugueri majă do biro ca tiiya manigă mani putore baua eami —ūipa.

Ñucă o biro ūipa:

—Umureco Pacă că yaarăre tii nemogă doogă doojapi —ūipa.

17 To biro Jesús că ca tiirijere Judea yepa niipetiro macărā, ñucă too wejari macărā cāa queti tuo petică cojoupa.

Juan că ca jāiñā doti cojoricarā

(Mt 11.2-19)

18 Că bueră căre căja ca wedero macă ate niipetirijere queti tuoipi Juan. To biri că bueră mena macărā părăre jao cojo, **19** Jesús're o biro ūi jāiñā doti cojoupi:

—¿Mara mă niiti “ ‘Mesías doorucumi,’* căja ca ūiri, ména apire jāa yuegajatiqué?” căre ūi jāiñarāja —ūipi Juan.

* **7:19** 7.19, 20 Umureco Pacă că ca tiicojo cojogă.

20 To biro cā ca ūi cojoricarā Jesús pāto ea, o biro cāre ūiupa:

—Juan, bojocare uwo coeri maju, “¿Mūra mu niiti, ‘Mesías doorucumi,’ cūja ca ūiricu, ména apī ca yueparā jāa niitiqué?” cāre ūi jāiñarāja jāare ūi cojojāwi —cāre ūiupa.

21 To biro cāre cūja ca ūiri tabera, Jesús pea paú bojoca ca diarique cūtirāre, ca upuri punirāre, catioupi. Ñucā cūja yeripu ca wātia jāñarā cāre cājare catio, paú ca ūatirāre cūja ca ūaro tii, cājare tiiupi. **22** To biro tii yapano, o biro cājare ūi yāupi Jesús:

—Waari, muja ca ūajārijere, muja ca tūojārijere wedeya Juan're. Ca ūatirā ca niimiricarā ūa, upa yuriri cāa añuro waa maji, ca cami boarā cāa cami yati eco, ca tūotimiricarā cāa tūo, ca bii yairicarā cāa cati tua, ñucā ca boo pacarā cāa añurije quetire wede eco, biima. **23** “¡Ujea niiña, yu yee j̄uori ca tūgoeña maa wijatigu!” ūi wederāja Juan're — ūiupi, Juan cū ca jāiña doti cojoricarāre.

24 Juan, cū ca jāiña doti cojoricarā cūja ca tua waaro jiro, too ca niirā bojocare o biro cājare ūi wede j̄uo waaupi Jesús, Juan yee maquēre:

—¿Neere ūarā waara, ca yucu maniri yepapu muja waari? ¿Jicā wājo wino ca paa puurije mena ca yugui nucūri wājore ūarā waara muja biiri? **25** Tee méére ūarā muja ca bijata, ¿neere ūarā waara muja biiri? ¿Jicā añurije ca juti jāñagure ūarā waara muja biirique? Muja, añurije juti jāñacāri ca niirā, cūja upuri ca boorore biro ca tii nucū yujurā, wiorā yaa wiijeripu cūja ca niirijere muja maji. **26** ¿To docare nee peere ūarā waara muja waari? ¿Jicā

Umureco Pach yee quetire ca wede jhgueri majhre ñarã waara mhja biiriqué? Ch petire mhja ñarã waa-jacupa. Umureco Pach yee quetire wede jhgueri maya ca niirã amethenero ca niighre. ²⁷ Juan, Umureco Pach wederiqueph o biro chja ca ñi owa turicura niimi:

“Mhare ch maa queno yuejato ñigh, yh yh queti wederi majhre mh jhguero chre yh tiicojo.”[†]

²⁸ Jhch peera ati yepa mach, Juan amethenero ca nii majuropeeegh maniupi. To biro ch ca biich pacaro, Umureco Pach ch ca doti niiri tabephra watoa mach ca niigh pee, Juan amethenero ca niigh niimi —ñiupi Jeshs.

²⁹ O biro ch ca ñiro thorã, bojoca niipetirã, ñuch Roma maquhre wapa jee bojari majaph cha, “Umureco Pach ch ca ñirije díamachra nii,” ñi majiri, Juan’re uwo coe dotiupa. ³⁰ Chja pea o biro chja ca biichro, fariseos, doti churiquere ca jho buerã pea, Juan’re uwo coe dotitiupa. To biro biirã, Umureco Pach chjare ch ca tii nemorhgamirijere junaupa.

³¹ O biro ñi nhnha waaipi Jeshs:
—¿Ati cuu macãrã bojocare, ñee mena yh ñi cõoñaghti? ¿Ñiruare biro chja biiti? ³² Wimarã jhch yepaph epe duwirã chja mena macãrãre:
“Throgare jhaa putimijhwh; mhja pea mhja ba-jatijhwh.
Boori bajare jhaa bajamijhwh; mhja pea mhja ot-i-tijhwh,”
ca ñi ameri acaro bui cojo niirãre biro niima.
³³ Bojocare Uwo Coeri majh Juan, baariquere baati, uje ocore jiniti, ca biigh dooupi. To biro ch ca

† 7:27 7.27 Mal 3.1.

biirijerena, “Ca wātī jāñagū niimi,” cāre māja ūiupa. ³⁴ Cā jiro yū doowū ūucā, yū, Ca Nii Majuropeegū Macū, baariquere ca baagū, ūje ocore ca jinigū. To biro yū ca biirijerena ūucā māja pea: “Ca baa pacagū, ca jini pacagū, ūñarā mena macā, Roma maquēre wapa jee bojari māja mena macā niimi,” yure māja ūi. ³⁵ Biropua Ūmureco Pacū yee mājiriquea, cāre ca nānurā menapū bii ūñocā —ūiupi.

Simón fariseo yaa wiipū Jesú斯 cā ca waarique

³⁶ Jīcū fariseo Simón ca wāme cūtigū Jesú斯're: “Yū puto baagū dooya,” cāre ūiupi. To biro cū ca ūiricū cū yaa wiipū waari, baarique peorica pī puto ea nuu eaupi. ³⁷ Tii macāre niiupo jīcō nomio, ūñarije ca tiigo. Cō pea, “Fariseo yaa wiipū baagū waajagū Jesú斯,” cūja ca ūirijere tūori, alabastro cūja ca ūirica dadaro, ca jūti añurijere chocārico, jāa eaupo Jesú斯 puto. ³⁸ Otigora, Jesú斯 dāpori puto pee waari, cō cape oco menara cū dāporire weyoupo. To biro tiicā cō poa menara tuu bopo, cū dāporire ūpū, ca jūti añurije pio peo, tiiupo.

³⁹ To biro cō ca tiiro ūagū, “Yū yaa wiipū baagū dooya” Jesú斯're ca ūiricū fariseo pea:

—Ania díamacāra, Ūmureco Pacū yee quetire wede jūgueri majāra cū ca niijata, to biro ca biigo yure padēñacumo, “Ūñarije ca tiigo niimo atio,” ūi majibocumi doca —ūi ūgoeñaupi.

⁴⁰ To cōrora Jesú斯 pea o biro cāre ūiupi fariseore:

—Simón, jīcā wāme māre yū ūiruga —ūiupi.

To cū ca ūiro:

—Jāu, Buegū, yure wedeya —cāre ūiupi Simón.

⁴¹ Jesú斯 pea o biro cāre ūi wede nānua waaupi:

—Puarā umua, wapa moouparā wapa tiirica tiiri ca wajogare. Jīcā quinientos rāmari pade wapa taaricaro cōro, apí pea, cincuenta rāmari pade wapa taaricaro cōro, cāre wapa moouparā. ⁴² Cāja ca wajoricā pea cāre cāja ca wapa tiipe uno cāja ca cāotiro macā, cāja puarāprena “Yure mēja ca wapa moorijea to birora to biicājato,’ cūjare ūipu,” mā pea ūiñaaqué yua. Mā ca tugoeñajata, ¿niipe buaro peti cāre cā maigajati? —cāre ūi jāiñaupi Jesús.

⁴³ To biro cā ca ūi jāiñaro:

—Yura, pairo cāre ca wapa moomiricā pee cāre mai ametænecumi —ūipi.

To biro cāre cā ca ūi yuuro tāogu:

—Díamacāra mā ūi —cāre ūipi Jesús.

⁴⁴ To biro cāre ūi, nomio peere ūari, o biro cāre ūipi Jesús, Simón're:

—¿Mā ūati atiore? Mā yaa wii yu ca jāa dooro, yu dāpori yu ca coepe oco yure mā tiicojotijāwu. Cō pea, cō cape oco menara yu dāporire weyori, cō poa ūapō menara tuu coe bopomo. ⁴⁵ Yu ca earo, yu wajopuare ūpū boca, mā tiitijāwu. Cō pea, yu ca jāa earopuera yu dāporire ca ūpū jāojāgo, ūpū yerijāatimo. ⁴⁶ Ūucā yu dāpuga cāare ca ūti añuriye yure pio peo, mā tiitijāwu. Cō pea, yu dāporire ca ūti añuriye pio peomo. ⁴⁷ To biri māre yu ūi: Paū ūañarije cō ca tiiriquere acobo ecomo, buaro yure cō ca mairo macā. Petoacā ūañarije ca tiiricāre acobojata, petoacā cā ca mairijere ūnomi —ūipi.

⁴⁸ To biro cāre ūi, o biro ūipi nomio peere:

—Ūañarije mā ca tiirique acoboriquepū nii —cōre ūipi.

49 To biro cã ca ūiro tñorã, aperã cã ca jñoricarã pea o biro ameri ūi jñaiñupa:

—¿Ania ūiru uno peti cã niicäti nija, bojoca ñañarije cäja ca tiirijepa cäare ca acobocägña? —ameri ūiupa.

50 Jesú斯 pea o biro ūiupi ūucä nomio peere:

—“Yure ametñenecärucumi,” mña ca ūi tugoeña bayiriye jñori, mña ametñene eco. Tugoeñarique paitigora tua waagoja —cõre ūiupi.

8

Jesú斯're ca tii nemorucuricarã romiri

1 Ate jiro Jesú斯 pañ macäripure Uñureco Paca cã ca doti niiri tabe maquë añuriye quetire wede yujuupi. Cã buerã pña amo peti, dñpore pñaga penituaro ca niirã, **2** ūucä nomia jñicärrã ca wätfia jää ecoricaräre cã ca catoricarã romiri, cäre bapa cäti yujuupa. Cäja watoare waaupo María, ūucä cõra Magdalena ca wäme cätigo, jñicä amo peti, ape amore pñaga penituaro ca niirã peti wätfia cäja ca witirico. **3** Apeo, wiogpa Herodes yeere ūa nñunjee bojari maju ca niiricpa Cuza nñomo Juana, to biri apeo Susana niiupa. Aperã pañ romiri cäja ca cäorije mena cäre ca tii nemorucuricarã niiupa.

Oteri maju re ūi cõoñari cã ca wederique

(Mt 13:1-9; Mc 4:1-9)

4 Pañ bojoca macäri macärrã cõrora Jesú斯're ūarugarrã waaupa. To biri pañ cäja ca nea pooro ati wäme ūi cõoñari, cäjare wedeupi Jesú斯:

5 —Jñicä oteri maju cã otere otegu waauppa. Cã ca dee bate otero jñicägaari maapu ūaaupe. To biri bojoca teere uña yaio batecä, ūucä minia cäa doo,

teere baacā, tiicāuparā. ⁶ Apeye ñaaupe ūtā wa-toap. Wiñami, jita ue meniroacā ca niiro macā, oco manima ñiro jinicoaupe. ⁷ Ape gaari pota wa-toap ñaaupe. Pota mena jīcārira bucuañami, pota pee teere bucua ametua biato yaiocāupe. ⁸ Apeye pea añuri jitapare ñaacūmuupe. Tee añuro bucua, jīcā jati cien apegaari peti dica cātiupe —ñiupi. Atere o biro ñi yapano, tutuaro wederique mena o biro ñiupi Jesús:

—¡Ca amoperi cātirā tueoya yu ca ñirijere!

*¿Ñee tiiro ñi cōoñarique to niiti?
(Mt 13.10-17; Mc 4.10-12)*

⁹ Cā buerā pea, “¿Ate ñi cōoñarique, do biro ñirugaro to ñiti?” cāre ñi jāñuaupa.

¹⁰ Jesús pea o biro cājare ñiupi:
—Majara Ùmureco Paca cā ca doti niiri tabe maquē ca majiña maniriquere maja ca majiro mājare tiimi. Aperā peera ñi cōoñarique mena cājare yu wede,
“Yu ca tiirijere ca ñarā nii pacarā ña majiti,
yu ca wederijere tuepacarā tue majiti, cāja bijato
ñigü,” ñiupi.*

*Oteri majare ñi cōoñari cā ca wederiquere Jesús cā
ca wede majiorique
(Mt 13.18-23; Mc 4.13-20)*

¹¹ ”Ate nii ñi cōoñari yu ca wedejārijere ca ñirugarije: Ote apegaaria, Ùmureco Paca wederique nii. ¹² Ote ape ca ñaarica maa pea, Ùmureco Paca yee quetire ca tñorā niima. Jiro Satanás doo, añurije queti cāja ca tñomiriquere ēmacācumi,

* **8:10** 8.10 Is 6.9.

teere díamacă tuo nñanujeeri ametuarema ūigă.[†]
13 Ca ñită cätiri yepa pea añuriye quetire tuoră, ujea niirique mena ca tuoră niima. Bucuarucu ñami, nacõri manima ūiro ca jiniriquere birora, tee jæori ñañaro cüjare to ca bii earora, cüja ca tuo nñanujeemiriquere yerijääcäma. **14** Ote ape ca ñaarica yepa ca pota yucă cätiri yepa pea, añuriye quetire ca tuoră niima. Tuo pacară tugoeñarique pai, pairo apeye cuoruga tugoeña, ati yepare cati niiră cäja upari ca boorore biro cäja ca tii ujea niirije mena teere tii yaio batecäma. To biri dica manirora ca yairicarore birora biicäma. Bucua yapanotirora ca bii yairijere biro biima. **15** Ote ape ca ñaarica yepa ca jita añuri yepa pea, bojoca añuro yeri tugoeñarique cätiri, añuriye quetire tuo, tee ca ūirore biro tii nñanuje, to birora tugoeña bayicõa nii, ca biiră niiri añuro ca dica cätiricarore biro biima —cäjare ūi wedeupi Jesús.

*Jia boericagare ūi cõoñari că ca wederique
(Mc 4.21-25)*

16 —Jică peera jia boericagare jotă mena buato dopo, ñucă cāni pejarica tabe doca pee dopo, tiirugă méé jia boemi. Emuaro pee peorugă, ca jää doorăre to boejato ūigă pee doca, jia boemi. **17** Teere birora yaioropă ca niirije, majiñă manirijera biică yerijää waa, biiti. Ñucă jicărăra majirique cää niipetirăpă majiñă manirijera niică nñanua waa, biiti.[‡] **18** To biri añuro tuo: Yă yee quetire aperăre ca wede majiogura, buaro jañuro că ca majipere

[†] **8:12** 8.12 To biri maa păto ca ñaariquere minia cäja ca baa batericarore biro biima. [‡] **8:17** 8.17 To biri yă wederique ca majiñă manimiriquere niipetirăpă majirucuma.

tiicojorucumi ɻumareco Pacu. To biro ca tiitigua, cã ca majiruga tûgoeñamirijepura ñema ecocoarucumi –cãjare ñiupi Jesús.

Jesús paco, cã bairã

(Mt 12.46-50; Mc 3.31-35)

19 Jesús paco, cã bairã cãre ñarã waamiupa. Paú bojoca cãja ca niiro macã, cã pãtopu ea waa majitiupa.

20 To biro to ca niirã mena macã jícã:

—Mu paco, mu bairã mure ñarugarã, macãpu mure yue niima —cãre ñiupi.

21 To biro cã ca ñiro, Jesús pea o biro cãre ñi yueupi:

—Yu paco, yu bairã, ɻumareco Pacu yee quetire tuori, tee ca ñirore biro ca tii nñunjeerã niima —ñiupi.

Winore, oco ca jaberijere, Jesús cã ca yerijãa dotirique

(Mt 8.23-27; Mc 4.35-41)

22 Jícã rumu Jesús cã buerã mena cãmua pairicapu ea jãa, o biro cãjare ñiupi:

—Jamu. ɻatabucura ape nñapu mani tã waaco —ñiupi. To biro tã waupa. **23** Cãja ca tã nñunua waaro, Jesús pea cãnicoaudi. To biro cã ca bii ditoye tiirare, buaro ca wino paa puu cõa pooro oco jabe nñunua dooupe. To biro ca biiro, cãmua peera pairo oco ñaaejãa duuropu tiicãupe. **24** To cõrora cã buerã pea Jesús're wãcõrã, o biro ñiupi:

—¡Buegu, Buegu dua waara mani bii nija! —cãre ñiupi.

To biro cãja ca ñiro Jesús pea wãcã, winore, ca jaberijere, yerijãa dotiupi. To cõrora wino, oco ca jaberije añaupu yerijãa peticoaupa.

25 To biro ca biiro cã buerãre o biro ñiupi Jesús:

—¿“Manire amet&enecārucumi” muja ca ñi t̄goeña bayirije do biro to biijāri? —ñiupi.

C̄ja pea to biro ca biirijere ña ucua, ñee pee ñi majiticā, o biro ameri ñi jāiñupa:

—Ñiru uno peti c̄a niibuti ania, winopura, oco ca jaberijepura, c̄a ca dotirore biro añuro c̄are ca tuo nñuñeero ca tiigua? —ñiupa.

Gerasa macā ca wātīa jāa ecoricʉ

(Mt 8.28-34; Mc 5.1-20)

²⁶ Biirique peti Gerasa yepa, utabucura ape nñua peere Galilea yepa ãpōtiñaro ca niiri yepapure t̄a ea waaupa. ²⁷ Jesús c̄a ca maa nñcārije menara, jīcū bojocʉ, tii macā macā, ca wātīa jāa ecoricʉ c̄are ûmaa bocaupi. Mee, yoaro juti jāñati, wiipure niiti, maja operi watoaripʉ nii, ca biigʉ niíupi. ²⁸ Jesús're ñacāgupua, c̄a ãjuro jupearí mena c̄a juquero ñaanuu waari, o biro ñi acaro buiupi:

—¡Yare pato wācōticāña Jesús, Ùmureco Pacʉ ati Ùmureco niipetiropure Ca Doti Niigʉ Macā! ¡Ñañaro yare tiiticāña,” mure yʉ ñi! —c̄are ñiupi.

²⁹ Wātī atere to biro ñiupi, “To cōrora c̄are witi waagʉja,” Jesús c̄are c̄a ca ñiro macā. Paʉ tiiri wātī c̄upure ñajāa nñcā earucuupi. To biri no ca booro biiremi ñirā, c̄a d̄aporire, c̄a amorire, come daari mena c̄a ja jiacāmijata c̄are, teere tāa jude batecā, ca yucʉ maniri yeparipʉ c̄a ca ûmaa duticā yai waarucuro, c̄are tiirucuupi wātī.

³⁰ Jesús pea o biro c̄are ñi jāiñupa:

—¿Do biro mu wāme c̄utiti? —c̄are ñiupi. To biro c̄a ca ñi jāiñaro, c̄a pea:

—Yua, Legión yu wāme cati —cāre ū yuuupi. Atere o biro ūiupi, pa u wātia cāpūre cāja ca jāarique ca niiro macā.

³¹ Cāja pea:

—Ca ūcāari opepu jāare tiicojoticāña —ū ū jāiupa Jesús're.

³² Tii tabe macā buuro peere pa u ecaricarā yejea baa niiupa. To biri wātia pea:

—Cājapūre jāare jāa dotiya —ūiupa. Jesús pea cājapūre cājare jāa dotiupi. ³³ To cōrora wātia pea bojocapūre ca niiricarā witi waa, yejea peere ūnaajāa nucā eaupa. Cāja ca jāarora, yejea pea tii buuro macā tūdipu ūmaa mecu bua waa, tiirapu ūnañua, dua yaicoaupa.

³⁴ Yejeare ca cotemiricarā pea to biro ca biirijere ūari, ūmaa duti tua waa macā macārāre, macā tūjaro macārāpū cāare teere cājare wedeupa. ³⁵ Bojoca pea to biro ca biiriquere ūarā waaupa. Jesús puto earā, wātia cāja ca witi weoricu peera juti jāñacāricapūre, ūnucā añuro bojoca cati añugupu, Jesús puto ca duwigapūre cāre ūaupa. To biro cū ca biiro ūarā, buaro uwiupa. ³⁶ Ca wātia jāa ecoricure Jesús cāre cā ca catioro ca ūaricarā pea:

—O biro tii catio ecojāwi —cājare ūi wedeupa.

³⁷ Teere tūorā, Geresa yepa macārā niipetirāpūra uwima ūrā:

—Waacoagapūja. Anore niiticāña —ūiupa. To biri Jesús cūmuapu ea jāa, waacoaupi.

³⁸ To biro cā ca biiro, ca wātia jāñagapūre cā ca catioricu pea:

—Yu cāa, mu mena yu waarucu —buaro Jesús're ū ūjāimiupi.

³⁹ To biro cā ca ūiro tūogapū, o biro cāre ūiupi Jesús:

—Dooticāña. Mu yaa wii pee tua waari, Umuareco Pacu añuro mure cū ca tiiriye niipetirore mu yaarāre wedeya —cūre ūupi.

To biro cū ca ūiro waa, macā macārā niipetirāre Jesús cūre cū ca catioriquere cūjare wede pet-icāupi.

*Jairo macō, to biri Jesús jutirore ca padēñarico
(Mt 9.18-26; Mc 5.21-43)*

40 Jesús, utabucura ape nūña peere cū ca tua tīa earo, bojoca pea ujea niirique mena cūre bocaupa, niipetirā cūre ca yue niiricarā niiri. **41** To biro cū ca bii tīa eari tabera jīcū, nea poo juu buerica wii wiogu Jairo ca wāme cūtigu, Jesús puto eari, cū dūpori puto cū ãjaro jupea mena ea nuu waari:

—Yū yaa wiipu dooya —cūre ūupi. **42** Cū macō jīcōra ca niigo, pu amo peti, dūpore puaga penituarca niiri cūmari ca cūogo bii yaigopu biiupo.

Toopu waagū cū ca bii nūnua waaro Jesús mena paū bojoca uta bijaroacā tuutu nūnua waaupa. **43** Cūja watoare niupo jīcō, pu amo peti, dūpore puaga penituarca niiri cūmari peti ca dīi waa yerijāatirije ca diarique cūtigo. Cōre uco tiiri majare wapa tiima ūigo, cō ca cūomirique niipetirije tiicojo peoticāupo. Jīcū peera cōre uco tii catoticāupa. **44** To biri Jesús jiro pee doo, cū jutiro yapare padēñaupo. Cō ca padēñarora, cōre ca dīi waa niirije jīcāto dīi taticoaupe.

45 To cōrora o biro ūi jāiñaupi Jesús:

—¿Ñiru yure cū padēñajāri? —Ūupi.

Niipetirāpura: “Jāa padēñatijāwū,” cūja ca ūiro macā, o biro cūre ūupi Pedro pea:

—Buegu, pah bojoca mare ca nunrā, uta bi-jaroacā cāja ca tuumicōa nunha waa pacaro, “¿Niru yre cā padēñajāri mu ií jaiñati?” —cāre ñiupi.

46 To biro cāre cā ca ií pacaro Jesús pea:

—Yee méé yu ií nija, jícā yre padēñabujāwi. Yu ca tugoeñā tutua maji niiriye to ca waa ûmaa waaro yu tugoeñajāwu —ñiupi.

47 Nomio pea to biro cā ca ñiro, do biro bii duti majitima ñigo, nanagora cā puto pee waa, cā dupori putopu cō ãjuro jupearí mena tuetuu ea nuu waari, niipetirā cāja ca tuoropu:

—O biiriye diarique cātima ñigo, mu jutirore yu padēñajāwu. Yu ca padēñarora, yu ca diarique cātirije yre ametuacoa —ií wedeupo.

48 To biro cō ca ñiro, Jesús pea o biro cōre ñiupi:

—Macō, “Yre catiocárucumi,” mu ca ií tugoeñā bayirijera mu ca diarique cātirijere mare ametuene. Tugoeñarique paitigora waagoja —ñiupi.

49 Ména, Jesús to biro cā ca ií niiri tabera, nea poo juu buerica wii wiogu Jairo yaa wii macā ea, o biro cāre ñiupi:

—Mee, mu macō bii yaicoajāwo. Buegure pato wācō nemoticāña —cāre ñiupi.

50 Jesús pea teere tuori, o biro ñiupi Jairore:

—Uwiticāña. Díamacā tuo nunjeeya, mu macō ametuacárucumo —cāre ñiupi.

51 Jairo yaa wiipu eagu, ca bii yairico pacu, cō paco menare, Pedro, Juan, Santiago jāari wadore jāa waa dotiupi Jesús. **52** Niipetirā buaro tugoeñarique pairique mena cōre oti niiupa. Jesús pea o biro cājare ñiupi:

—Otiticāña. Daquego bii yaigo méé biimo. Cānigo tiimo —īiupi.

⁵³ To biro cā ca īiro tuerā, niipetirā cāre boca buicāupa Jesús're:

—Mee, bii yaicoajāwo —īima īirā. ⁵⁴ To biro cāre cāja ca īi bui pacaro, cō amore ñeeri, tutuaro wedericue mena o biro īiupi Jesús:

—Daquego, wāmū nucāña —cōre īiupi.

⁵⁵ To biro cā ca īirora, cō pea cati tua eaupo; cati tua eagora wāmū nucā cō ca biiro Jesús pea:

—Cōre baarique ecaya —cājare īiupi. ⁵⁶ Ca bii yaicoaricopura cō ca cati tuaro īarā, cō pacua pea īa uchā yaicoa, ñee pee īiticāupa. Jesús pea, to biro ca biiriquere: “Jīcā peerena wedeticāña,” cājare īiupi.

9

Jesús cā buerāre cā ca tiicojo cojorique (Mt 10.5-15; Mc 6.7-13)

¹ Jesús cā buerā, pāa amo peti, dāpore pāaga penituarco ca niirāre neori, yeri tutuarique, doti majiriique cājare tiicojoupi, wātā cāja ca niiro cōrorena cōa wiene maji, diariquere ametāene maji, cāja ca tii majipere biro īigu. ² To biro tii, Uñureco Pacu cā ca doti niiri tabe maquēre wede, ca diarāre cāja diarique ametāene, cājare tii dotigā tiicojoupi. ³ O biro cājare īiupi:

—Maa waarā muja ca cāo waape unora jee waaticāña: tuericagā unora, wajopoa unora, baarique unora, wapa tiirica tiiri unora, to biri juti māja ca wajoa jāñape unorena, jee waaticāña. ⁴ Noo māja ca eari wiira niicāña. Tii wiira nii, apero waarāpā ñucā tii wiire māja witirucu. ⁵ Jīcā macā

macārā uno mājare cāja ca bootijata, tii macāre witi waarāra, tii macā maquē jita māja dāporipure ca ea tuarijere paa bate cūu, waacoarāja, “Mājare jāa ca wederijere māja ca tāorugatirije jāori, māja yee wapa ñañaro māja tamāorucu,” cājare ūi majiorā —cājare ūi cojoupi Jesús. ⁶ To biri cāja pea, macāri niipetirijepa waa, añurije quetire wede, ca diarique cātirāre cāja diarique ametāene, tii yujuupa.

*Herodes cā ca tāgoeñā amarique
(Mt 14.1-12; Mc 6.14-29)*

⁷ Wiogu Herodes, Jesús cā ca tii niirije niipetirijere queti tāoupi. Teere tāogu, do biro ūi majitiipi: “Jicārā Juan niiquīricu cati tuajapi,” ⁸ aperā pea: “Elías baua eagu biijapi,” ñucā aperā: “Tírumupu macārā, Úmāreco Pacu yee quetire wede jāgueri maja niiquīricarā mena macā cati tuagu biijapi,” cāja ca ūiro macā. ⁹ To biro cāja ca ūiro tāori, o biro ūiupi Herodes pea:

—Yura, Juan dāpugare yu paa taa dotiwu doca. To docare, ¿ñiru peti cā niigajati, to cōro paú cā ca tii niirijere cāja ca wederucurijere yu ca tāogu pea? —ūiupi. To biri Jesús're buaro cāre ūiarugarucumiipi Herodes.

*Paú bojocare Jesús cā ca baarique ecarique
(Mt 14.13-21; Mc 5.30-43; Jn 6.1-14)*

¹⁰ Cā buerā tua earā, cāja ca tiiriquere wedeupa Jesús're. Cā pea cāja wadore jāo cojo, Betsaida ca wāme cātiri macā pee cājare jāo waacoaupi. ¹¹ Bojoca pea toopu cā ca waariquere majiri, cāre nānācoaupi. Toopu cāja ca ēmu ea waaro, añuro cājare boca, Úmāreco Pacu cā ca doti niiri tabe

maquēre cājare wede, ca diarique cātirāre cājare catio, cājare tiiupi Jesús.

12 Ca naio waaro īarā, cā buerār pā amo peti, dāpore pāaga penituarō ca niirā pea Jesús pāto waa, o biro cāre īupa:

—Bojocare “Waarāja,” cājare īīna. Waa, pāto jañuri ca niiri macāri pee cāja ca cānipa taberi, cāja ca baapere, cāja amarā waajato īīgū. Ano mani ca niiri tabera ñee uno mani —cāre īupa.

13 To biro cāja ca īiro:

—Mājara cājare baarique ecaya —cājare boca īipi Jesús.

Cāja pea o biro cāre īupa:

—Pan jīcā amo cōro niirije, pāarā wai, to cōroacāra jāa cāo, ano ca niirā niipetirā cāja ca baapere jāa ca wapa tiirā waatijata —īupa Jesús're. **14** Umāha wadora jīcā amo cōro mil peti niiupa. To cōro paū cāja ca niiro īa pacagū:

—Cincuenta niirāri wado cājare duwi dotiya —īipi Jesús, cā buerāre. **15** Cāja pea cā ca tii dotirore birora bojocare cājare duwi dotiupa. **16** To biro cāja ca tii yapanoro īa, jīcā amo cōro ca niirije pan'gaarire, wai pāarāre ami, umāreco tuti pee īa māeneri, “Ate jāare mu ca baarique tiicojorijere añurije jāare īa cōa peo bojaya” īi jāi yapano, teere pee bato, cā buerāre tiicojoupi bojocare cāja bato cojoxato īīgū. **17** Bojoca niipetirā pea teere baa yapi peticoaupa. Ca dājarije peera pā amo peti, dāpore pāaga penituarō niiri pijeerī peti jeeupa ñucā cā buerār pea.

*Pedro: “Cristo mu nii,” Jesús're cā ca ūriique
(Mt 16.13-19; Mc 8.27-29)*

18 Jīcā r̄am̄, Jesús bojoricaro cā ca juu bue niro cā buerā cāa cā mena niiupa. Cā pe a biro cājare ūi jāiñāupi:

—¿Bojoca, “Ñiru niimi,” yare cāja ūirucuti? —ūiupi.

19 To biro cā ca ūi jāiñaro, o biro cāre ūi yāupu cāja pe a:

—Jīcārā, bojocare Uwo Coeri maju Juan niimi; aperā Elías niimi; ūucā aperā pe a, “Tīr̄am̄p̄ macā ūm̄reco Pacu yee quetire wede jugueri maja ca niquīricarā mena macā ca cati tuaricu niimi,” m̄re ūima —cāre ūiupi.

20 To biro cāja ca ūiro:

—M̄ja pe a ¿“Ñiru niimi,” yare m̄ja ūiti? —cājare ūi jāiñāupi.

To biro cā ca ūi jāiñaro, Pedro pe a:

—M̄a, ūm̄reco Pacu cā ca tiicojoricu, Cristo m̄a nii —cāre ūiupi Jesús're.

Cā ca bii yaipere cā ca wederique

(Mt 16.20-28; Mc 8.30—9.1)

21 Jesús pe a:

—Atere jīcā peerena wedeti majuropeecāña —cājare ūiupi.

22 To biro ūicā ūucā:

—Yu, Ca Nii Majuropeegu Macā, pa u ūañarije tam̄o, judíos're ca j̄uo niirāre, paia ūparāre, doti cūriquere ca j̄uo buerāre, ūa jun a eco, j̄ia cōa eco, yu ca biipera niicāro bii. To biro cāja ca tiimijata cāare, itia r̄am̄ jiro yu cati tuacoarucu ūucā —ūi wedeupi Jesús, cā buerāre.

23 Jiro niipetirāre o biro ūiupi Jesús:

—Jīcā, yu buegu ca niirugu ūnoa, m̄a majurope m̄a ca tiirugarijere yerijāari, to cānacā r̄am̄ra yu

yee jaori ñañaro tam̄o pacaḡ, to birora tugoeña bayicōa niiña. ²⁴ Cā ca cati niirijere ca maiḡa, cā ca catipere buatirucumi. Yū yee jaori ñañaro ca tam̄o yaiḡa, amet̄arucumi. ²⁵ ¿Bojoc̄re ñee pee añurije to tiiti, ati yepa maquē apeye niipetrijeparena chocā pacaḡ, cā majuropeera cā ca cati niirijere cā ca tii yaio nucōcājata? ²⁶ Jīcā yure ca t̄o nñuñeeḡ nii pacaḡ, yū yee maquēre, yū yee quetire, wederugatiḡ ca bobo nucū yujuḡra, yū, Ca Nii Majuropeeḡ Macā cāa, yū ca boe baterije, yū Pac̄ cā ca boe baterije mena, ñucā Ùmureco Pac̄ puto macārā ca ñañarije manirā cāja ca boe baterije mena, yū ca doori r̄umare yure ca t̄o nñuñeeḡ cā ca niirijere wederuḡ, yū bobo jañurucu. ²⁷ Díamacā m̄ajare yū lī: Jīcārā ano ca niirā, Ùmureco Pac̄ cā ca doti niirijere ñatirāra bii yaitirucuma —lī wedeupi.

*Jesús cā ca baurije ca wajoarique
(Mt 17.1-8; Mc 9.2-8)*

²⁸ Atere cā ca līricaro jiro, jīcā amo peti, ape amore itiaga penituario ca niiri r̄umari ca nii waaro, ñtāḡp̄ juu bueḡ waaḡ, Pedro, Santiago, Juan jāare bapa cuti waapi Jesús. ²⁹ Toop̄ cā ca juu bue niirora, cā diámacā cā ca bojoca baurije wajoacoape. Cā jutiro cāa buaro boti ajiyaarito biicoape. ³⁰ To biro cā ca bii niiri tabera, um̄a puarā baua ea nucā, Jesús mena wede peni niiupa. Cūja pea Moisés, Elías niiupa. ³¹ Buaro ca ajiyaa boe baterije watoap̄ niicāri, ñañaro Jerusalén'p̄ Jesús cā ca bii yaipere wede peni niiupa. ³² Pedro, to biri cā mena macārā pea buaro cājare ca w̄goa eyo pacaro, to birora līacā niima līrā, Jesús cā ca

boe baterijere, ñucā umua p̄uarā cā mena ca niirāre ūaupa. ³³ Cāre cāja ca camotati waorora, Pedro pea cā ca ūrijere “To biirije yu ūicu” ūiti pacagu, o biro ūupi Jesús're:

—Buegu, anopu mani ca nijata, añu majuropecā. To biri itia wii, wii p̄iiri mani tiico. Mu yaa wii jīcā wii, ape wii Moisés yaa wii, Elías yaa wii, mani tiirucu —ūupi.

³⁴ To biro cā ca ūi niirora, bueri b̄erua cājare duwi ñaapea ea, paa ūmaa nucōcāupa. Bueri b̄erua watoapu niirā, b̄aro uwiupa. ³⁵ To biro cājare ca biiri tabera, bueri b̄erua watoapu wederique o biro ūi cojoupa:

—Ani niimi yu Macā, yu ca beje amiricu. Cāre t̄oya —ūi wedeoupa. ³⁶ Tee wederiquere cāja ca t̄oro jiro, Jesús jīcāra tua nucācāupi. Cāja pea atere cāja wado majicā niiupa. Jīcā cuu, to biro ca biirijere cāja ca ūariquere, jīcā uno peerena jīcā wāme unora wederucu tiitiupa.

*Wāmu ca wātījāa ecoricure Jesús cā ca catiorique
(Mt 17.14-21; Mc 9.14-29)*

³⁷ Ape r̄umu, ūtāgu jotoapu ca niiricarā cāja ca duwi waaro, paú bojoca Jesús're bocarā waaupa.

³⁸ Jīcā bojoca watoapu, Jesús're o biro ūi cojoupi:

—Buegu, yu macā jīcāra ca niigure, cāre ūaña petopura. ³⁹ Wātī cāpure ñaajāa nucā eari, cā ca acaro bui mecaro tii, cā ca dia ñaaro tii, ñucā cā ūjeropu jopo witi, cā ca biro cāre tiimi. Ñaño peti cāre tiicāmi. Cāre pitirugati majuropecāmi. ⁴⁰ Mu buerā cāare, “Wātīre cōa wiene bojaya,” cājare yu ūimijāwu. Cāre cōa wiene majitijāwa —cāre ūupi.

⁴¹ To biro cā ca ūiro, Jesús pea o biro ūi yuupi:

—¡Agó nija, díámacã t̄otí, ca bojoca ñañarã peti nii, ca biirã! ¿No cõro yoaro m̄ja mena nii, to biro m̄ja ca bii niirijere nucã, yã bii niiguti? Ano pee m̄ macãre ami dooya —íupi.

42 Jesúz p̄to cã ca ea nñuña waarora, wãt̄l pea ñucã yepapã cãre tii cõa cõu cojori, tutuaro cã ca yugui mecãro tiiupi. To biro cã ca tii pacaro, Jesúz pea wãt̄lre tuti cõa wiene, cãre tii catio yapano, cã pacure cãre tueneupi.

43 To ca niirã niipetirãp̄ura Ùm̄reco Pacã do biro ca tiiya manigã cã ca niirijere ãa ucña, do biro pee l̄iticãupa.

*Cã ca bii yaipere p̄ati Jesúz cã ca wederique
(Mt 17.22-23; Mc 9.30-32)*

Niipetirãp̄ura Jesúz to biro cã ca tiirijere ãa ucña, do biro pee ñi majiti, cãja ca bii ditoye, o biro ñiupi Jesúz cã buerãre:

44 —Atere añuro t̄ori, acoboticãña. Yã, Ca Nii Majuropeegã Macãre jõa dotirã, aperãp̄ure yure tiicojorucuma —íupi.

45 Cãja pea to biro cã ca ñirijere tuo majitiupa, cãja ca tuo majitipere biro ñiro, cãja ca tuo puoborijere tii acoboriquere biro cãjare ca niicãro macã. Ñucã apeyera “To biro m̄ ca ñirijere jãare wede majioña,” Jesúz're ñi jãiñarugara cãa, uwi jañuupa.

*¿Ñiru pee cã niiti, ca nii majuropeegã?
(Mt 18.1-5; Mc 9.33-37)*

46 Ñucã Jesúz buerã cãja majurope:

—¿Niipe mani mena macã ca nii majuropeegã cã niiguti? —ameri ñi wede pai niiupa. **47** Jesúz pea to biro cãja ca ñi t̄goeña wede pai niirijere majiri, jõcã

wimagure cāre ami, cā puto nucōri, o biro cājare ūupi:

48 —No ca boogu yu wāme mena ani wimagure ca ūeegua yurena ūeegu tiimi. Ņucā yure ca ūeegua, yure ca tiicojoricu cāare ūeegu tiimi. To biro māja niipetirā watoare, watoa macāre biro ca niigū pee, ca nii majuropeegu niimi —ūupi Jesús, cā buerāre.

*Manire ca junatigua, mani mena macā niimi
(Mc 9.38-40)*

49 Juan pea o biro ūupi:

—Buegu, jīcā mā wāme mena ūicāri, ca wātā cōa wiene niigure jāa ūajāwū. Mani mena macā méé cā ca niiro macā, to biro cā ca tiirijere, “To biro tiiticāña” cāre jāa ūimijāwū —ūupi.

50 To biro cā ca ūiro, Jesús pea o biro cāre ū ūupi:

—Cāre camotaaticāña. Manire ca junatigua, mani mena macā niimi —cāre ūupi Jesús.

Santiagore, Juan're, Jesús cā ca tutirique

51 Mee, Jesús ūmureco tutipu cā ca tua māa waapa tabe ea waaro ca biiro ūgoeñā tutuarique mena Jerusalén'pu waagu, waa jāo waaupi. **52** To waa nānāa waagu, cāja ūguero tiicojoupi queti wede ūgueri majare. Cāja pea Samaria yepa macā macāpū waupa, cānirica tabe ama yuerā waara. **53** To biro cāja ca biiro, samaritanos pea “Jerusalén'pu waari maja niima,” ū ū majiri, cājare ūerugatiupa. **54** To biro cāja ca biirijere ūari, Jesús buerā Juan, Santiago jāa, o biro ūupi Jesús're:

—Wiogu, ¿Elías cā ca tiiquíricarore biro ūmureco tutipu maquē ca ūirijere duwi doo dotiri, cājare to ca joe batero jāa ca tiiro mā booti? —ūupi.

55 To biro cāja ca ūiro Jesús pea amojode nūcāri, o biro cājare ūtutiupi:

—Muja, wātī cū ca tugoeñari wāmerena ūicārā muja ca ūrijere muja majiti. **56** Yū, Ca Nii Majuroopeegū Macūa bojocare jīagu doogū méé yū doowū. Cājare ametāenegū doogū pee yū doowū — cājare ūupi Jesús. To biro cājare ūi, ape macā pee waacoaupa ūucā.

*Jesús're ca nūnūrugamiricarā
(Mt 8.19-22)*

57 Maapū cāja ca waa nūnūa waaro, jīcū o biro ūupi Jesús're:

—Wiogū, noo mū ca waari taberi cōro mū mena yū waaruucu —cāre ūupi.

58 To biro cū ca ūiro, o biro cāre ūi yūupi Jesús:

—Buu yairoa, cāja cāniri operi cāoma. Minia cāa, cāja die batiri cāoma. Yū, Ca Nii Majuroopeegū Macūa pea cānirica tabe ūnora yū cāoti —cāre ūupi.

59 Apī peerā:

—Yū mena pee dooya* —cāre ūupi Jesús.

To biro cū ca ūiro:

—Wiogū, yū pacāre yū yaa jūogū waaruuga mēna —cāre ūupi.

60 To biro cāre cū ca ūiro, o biro cāre ūi yūupi Jesús:

—“Ca bii yairā majuropeera, ca bii yairāre cāja yaajato” ūicāña. Mū pea waari, Umuareco Pacū cū ca dotiri tabe maquē quetire wede yujugūja —cāre ūupi Jesús.

61 Apī o biro ūupi ūucā:

* **9:59** 9.59 Mt 8.22.

—Wiogʉ, mʉ mena yʉ waaraʉga. Ména, yʉ yaa wii macārāre yʉ waarique wui juogʉ waaraʉga —iiupi.

⁶² To biro cã ca ūiro, o biro cāre ū yʉaupi Jesús:

—Ca jee cūn nʉnʉa waagʉ nii pacagʉ, cã ūiro pee wado ca ūa tuenecā niigʉa, Ɂmureco Pacʉ cū ca dotiri tabe maquēre ca tiipʉ uno méé niimi —cāre ūiupi.

10

Setenta y dos peti niirāre Jesús cã ca tiicojo co-jorique

¹ Ate ūiro ūucā Wiogʉ, setenta y dos peti beje jeeri, pʉarāri wado cã ca waapa taberi macā macāripʉ cājare tiicojo jʉgueupi. ² O biro cājare ūiupi:

—Díamacã petira ote ca bʉchʉ yapanorije paʉ peti niicā. To ca bii pacaro, paderi maya pea petoacā niima. To biri oterique Ɂpʉre ca dicare ca jeerā dooparā paderi majare cã tiicojojato ūirā, maya cāre jāiñā. ³ Waarāja maya. Tuoya. Ecaricarā oveja punare biro ca niirāre, macānucã yaia* ca wiorā watoapʉre mayare yʉ tiicojo. ⁴ Wajopoa ʉnora, wapa tiirica tiiri maya ca jāari poari ʉnora, dʉpo juti maya ca wajoa jāñā pee ʉnora, jee waat-icāñā. ūucā maapʉ cāare jīcã peerena jāiñā tua nucā, tiiticāñā.

⁵ "Jīcã wiire jāa waaraā, o biro cājare ūi añu doti juoya: "Ati wii macārāre añuro niirique to nijato," ūiñā. ⁶ Tii wiire jīcāri cōro añuro ca niirā cāja ca nijata, añuro cāja ca niiro maya ca boorije maya ca boorore birora cājare biirucu. Teere ca

* **10:3** 10.3 Lobos.

bootirā cēja ca nijata, añuro niirique mēja peera yai nucātirucu. ⁷ Mējare cēja ca nii dotiri wiira niicāña. Tii wii macārā cēja ca cuorijera baa, jini, tiicā niiña. Paderi majāa, cā ca paderije wapare wapa ñee majimi. Wijjeri cōro waa nucū yuju tiiticāña.

⁸ "Jicā macāre mēja ca earo, añuro mējare cēja ca bocajata, baarique mējare cēja ca ecarijera baa, ⁹ tii macā macārā ca diarique cūtirāre catio, ñucā o biro cējare ñi wedeya: "Mee, Umaroco Pacu cā ca doti niirije mēja patora nii yerijāa," cējare ñiña. ¹⁰ Jicā macāre mēja ca earo, tii macā macārā mējare cēja ca bootijata, macā yepa pee waari, o biro cējare ñiña: ¹¹ "Mējare jāa ca wederijere mēja ca tñorugatirije juori mēja yee wapa ñañaro mēja tamñorucu, mējare ñirā, mēja yaa macā maquē jita, jāa dñporipñre ca ea tuarique menapñrena jāa paa bate. Biirāpua atere majiña, Umaroco Pacu cā ca doti niirije mee mēja patora nii yerijāa," cējare mēja ñi wederucu. ¹² Yñ pe a o biro mējare yñ ñi: "Ñañaro tamñorica rñmñ ca niiro, Sodoma macārā ametñenero ñañaro tamñorucuma tii macā macārā," yñ ñi —cējare ñiupi Jesús.

*Ca ametñene nucāri macāri
(Mt 11.20-24)*

¹³ —¡Abé nija mēja Corazín, Betsaida macārā! Mēja watoare ca ña ñaañña manirije yñ ca tii bau niiriquere Tiro, Sidón macārā peere cējare yñ ca tii ññojata, tñrumñpñra ñañarije cēja ca tiiriquere tñgoeñña yeri wajoari, Umaroco Pacu peere tuo nññjeebojacupa. Cēja ca tñgoeñña wajorijere ññorā, boori juti jāña, ñwarena duwi, biibojacupa.

14 To biri ɻumareco Pacʉ cã ca ña bejeri rʉmʉ ca ni-
riore, Tiro, Sidón macārã ametʉenero ñañaro mʉja
ca tamʉope niirucu. **15** Mʉja Capernaúm macārã,
“¿ɻumareco tutipʉ jää ami mʉa waa ecorucu,” mʉja
ñi tʉgoeñati? Mʉja biiticu. Ca ñcūari opere bʉaro ca
ñcāa majuropeeri tabepʉ mʉja duwi ñucācoarucu.

16 “Mʉja ca wederijere ca tʉorã, yʉrena tʉorã
tiima. Mʉjare ca junarã, yʉrena junacārã tiima.
Yure ca junarã, yʉre ca tiicojoricaphe cāre junarã
tiima —cājare ñi wedeupi Jesús.

Setenta y dos niirã cāja ca tua earique

17 Jiro, setenta y dos niirã, bʉaro ʉjea niirique
mena o biro ñi tua eaupa:

—Wiogʉ, mʉ wāme mena jää ca ñijata, wātīapʉ cāa,
jää ca dotirore biro biicāma —ñiupa.

18 To biro cāja ca ñiro, o biro cājare ñiupi Jesús:

—Satanás, ɻumareco tutipʉ ca niimiricʉ, bʉpo cã
ca yaberore biro cã ca bii ñaaduwi dooro cāre yʉ
ñajāwʉ. **19** Tʉgoeñá yeri tutuariquere mʉjare yʉ
tiicojowʉ, aña, cotiapa jotoara waa, ñucā mani wa-
parã yʉ wātī cã ca tutuarijere ñañaro tamʉoricaro
maniro, mʉja ca bii ametʉa ñucāpere biro ñigʉ.

20 Wātīa yeri mʉja ca dotirore biro cāja ca biiri-
jerena ña ʉjea niiticāña. Mee, mʉja wāme ɻumareco
Pacʉ pʉtopʉ owa tuurique ca niirije pee docare
ʉjea niiña —ñiupi.

Jesús cã ca ʉjea niirique

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

21 Tii nimarora, Añuri Yeri jʉori bʉaro ʉjea ni-
riique mena o biro ñiupi Jesús:

—Mʉre yʉ baja peo ñucā bʉo Cáacʉ, ati ɻumareco,
ati yepa ɻʉpare. Ca majirāre, ca tuo puorāre, mʉ ca

yaioriquere watoa macārā peere mā ñō. Ùgjá, añu Cáacu, o biirijera ca biiro mā boowu.

22 "Yū Pacu, niipetirijepurena yare tiicojowi. Jicū uno peera, cū Macū yu ca niirijere majitima. Yū Pacu wado majimi. Ñucā jicā uno peera, yu Pacu cū ca niirijere majitimi. Yū cū Macū, to biri cū Macū yu ca boorā wadore cāja ca majiro yu ca tiirā wado majima —ii ujea niiupi.

23 To biro ii yapano, amojode nūcā, cū buerā wadore o biro cūjare iiupi:

—Ujea niiña mūja, ano mūja ca ñarijere ca ñarā.
24 Paū Ùmāreco Pacu yee quetire wede jūgueri maya, wiorā, ate mūja ca ñarijere ñarugamiupa. To biro bii pacarā ñatiupa. Ñucā ate mūja ca tūorijere tūorugamiupa. To biro bii pacarā tūotiupa —cūjare iiupi Jesús.

Ca bojoca añugu samaritanore ii cōoñari cū ca wederique

25 Jicū doti cūuriquere ca jāo bueri maju Jesús mena wede penigu waaupi. Cū pea, "¿Do biirije peti yare cū yuuguti?" iiq, o biro cāre ii jāiñauipi:

—Buegu, ¿ñee yu tiigajati, to birora caticōa niiri-quere cūorugu? —iiupi.

26 To biro cū ca ñiro Jesús pea o biro cāre ii yuuupi:

—¿Doti cūuriquepure do biro ii owarique to niiti? ¿Mua teere, "Do biirije ii," mā ii bue tuo jeeñoti? —iiupi.

27 To biro cāre cā ca ñiro, doti cūuriquere jāo bueri maju pea o biro cāre ii yuuupi:

—“Ùpu, mā Ùmāreco Pacure mā yeri niipetiro mena, mā ca catirije niipetiro mena, mā ca tutu-arije niipetiro mena, mā ca tūgoeñarije niipetiro

mena, cāre maiñā.[†] Ñucā mā puto macārā cāare mā upare mā ca mairore birora cājare maiñā,” ii owarique nii[‡] —cāre ii yāupi.

28 To biro cā ca iiro tāogu, o biro cāre iiupi Jesús:

—Díamacūra mā ii. Teere mā ca tijata, to birora caticōa niiriquere mā cuorucu —iiupi.

29 Cā pea, “Ca bojoca añugu niimi” yāre cā iiijato īigu, o biro cāre ii jāiña nemoupi ñucā Jesús're:

—¿Ñiru cā niiti, yā puto macā? —iiupi.

30 To biro cā ca iiro, o biro cāre ii yāupi Jesús:

—Jīcū bojocu Jerusalén ca niiricu Jericó pee waagu bua nānua waaupu. Toopu cā ca waaro, jīcārā jee dutiri maja cāre ñeeri, cā ca cuomiriquere, to biri cā juti menapura ēma peti, cāre paa, ca bii yaibogupu cāre tii cōa cūu, waacoauparā. **31** To biro cāre cāja ca tii cōa cūu waaro jiro, jīcū pai tii maarena waaupu. Cāre īagura, woa ametua waacoaupu. **32** Cā ca ametua waaro jiro ñucā levita cāa cā ca niiri tabere eaupu. Cā cāa cāre īagura, woa ametua waacoaupu. **33** Cāja jiro, Samaria macā cāa tii maarena ca waagu, cāre īagura, buaro cāre boo paca īaupu. **34** To biri cā puto pee waa, cā camire uje oco, to biri uje mena cāre uco tiiupu. Cāre uco tii yapano, jutiro daa mena cā camire dudu, jiro cā yāa burro jotoara cāre ami peo, amicoaupu, waa yujuri maja cāja ca cāniri wiipu. Toopu cāre ami eari, cāre coteupu.

35 Ape rāmu Samaria macā pea waa yujuri maja cāja ca cāniri wii upare pāa rāmu pade wapa taaricaro cōro wapa tiirica tiiri cāre tiicojo, o biro cāre iiupu: “Anire añuro cāre coteya. Apeye cā

[†] **10:27** 10.27 Dt 6.5. [‡] **10:27** 10.27 Lv 19.18.

juori mu yeere mu ca tii batejata, tua doogu mure yu wapa tiirucu," 36 To biicāri yua, ganija itiarā watoare, jee dutiri maja ca paa j*ī*a cōa cūuricāre, niipe cū pāto macāre biro cā tiijapari? —cāre ī j*ā*iñuapi Jesūs.

37 To biro cāre cū ca ī j*ā*iñaro, doti cūuriquere ca juo buegu pea:

—Cāre ca boo pacu īaricu pee —cāre ī yuupi.

To biro cā ca īiro:

—Mu cāa, waa, cā ca tiiricarore birora tiiguja —cāre īupi Jesūs.

*María, Marta j*ā*a yaa wiipu Jesūs cā ca earique*

38 Jesūs cā buerā mena waa nunuha waagu, j*ī*cā macāpu cā ca earo, Marta ca w*ā*me cūtigo, cō yaa wiipu cāre c*ā*ni dotiupo. 39 Marta, j*ī*cō baio cūtijo, María ca w*ā*me cūtigo. Cō pea Jesūs pāto ea nuuri, cā ca īrijere tāocā duwiupo. 40 Marta pea pau paderique cō ca tiirije pee wadore ī nunujee padu niima īigo, cō baio to biro cō ca bii weoro īari, Jesūs pāto pee waa, o biro cāre īupo:

—Wiogu, gmura, yu baio ate niipetirije paderique yure tii nemori méé, yu j*ī*cōrena cō ca cūujata, to añucātu? "Cōre tii nemogoja," cōre īña petopura —cāre īupo.

41 To biro cō ca īiro tāogu, o biro cōre ī yuupi Jesūs:

—Marta, muu pau peti paderique cuoma īigo, buaro mu tāgoeñarique pai. 42 J*ī*cā w*ā*mera tiiricaro añu. Ca nii majuropeerije peere buamo María. To biri j*ī*cā uno peera cōre ñematirucumi —cōre īupi.

11

*Juu buerique maquēre Jesús cã ca buerique
(Mt 6.9-15; 7.7-11)*

¹ Jícāti, jícā tabepu juu bue niiupi Jesús. Cã ca juu bue yapanoro, jícã cã buegu o biro cãre ūupi:

—Wiogu, Juan cã buerāre cã ca buericarore biro jää cãare juu bue bueya —ūupi.

² To biro cã ca ūiro, o biro cãjare ūupi Jesús:

—Juu buerā o biro ūña:

“Cáachu, umureco tutipu ca niigu, mu wãme ūi nucã buorica wãme to niijato.

Mu ca dotirije to doojato. Umureco tutipure mu ca boori wãme mu ca tiirore birora tiiya ati yepa cãare.

³ Jää ca baapere to cãnacã rumura jääre tiicojoya.

⁴ Nañarije jää ca tiiriquere jääre acoboya, jää cää, niipetirãpurena ñañaro jääre cãja ca tiirijere jää ca acoborucurore birora.

Ñañarije ca bii bui yeerijere jää ca tiiro jääre tiiticãña; tiitigura ñañarijere jääre ametueneña, ūi juu bueya —cãjare ūupi Jesús.

⁵ O biro cãjare ūupi ūucã:

—Jícã muja mena macã, cã mena macã cã ca cuojata, ñami decomacã cã puto waari, o biro cãre ūibocumi: Yu mena macã, itiaga pan'gaari yure wajoya. ⁶Yu mena macã yoaropu ca dooricu yu yaa wiire eami, yu pea cãre yu ca escape uno yu cuoticã.

⁷ To biro cã ca ūiro, wii jupeapu ca niigu pea: “Yure pato wãcõticãña. Mee, jope biaricaropu nii. Yu puna, yu cää, cãnirã jää tii. Wãcãñaari mure yu tiicojogu waa majiti,” cãre ūi yubocumi. ⁸Cã mena

macã nii pacagu, wãcãri cã ca tiicojoragatirije ca nii pacaro, to birora cãre cã ca ñi pato wãcõcã niiriije ca niiro macã, wãcãri, cã ca boorije cõro cãre tiicojocumi.

9 "To biri o biro mµjare yu ñi: Ùmµreco Pacµre jãiñia, mµja ca jãirijere mµjare tiicojorucumi. Amaña; amarã mµja bµarucu. Jopepµ eari jµoya, mµja pãa ecorucu. **10** To biri ca jãiñu cõrora, cã ca jãirijere tiicojo ecomi; ca amagu cãa, cã ca amarijere bµami. To biri ñucã jopere eari ca jµogu cãa, jope pãa ecomi.

11 ¿To docare mµja, ca puna chtirã, mµja puna, baarique cãja ca jãiijata, ûtägarena mµja tiicojocãgajati? ¿Wai cãja ca jãiijata, añarena mµja tiicojocãgajati? **12** ¿Ñucã ãbocu die cãja ca jãiijata, cotiaparena cãjare mµja tiicojocãgajati? **13** Mµja, ca bojoca ñañarã nii pacarã, mµja punare añuriye cãjare mµja tiicojo maji. Mµja Pacµ Ùmµreco tutipu ca niigü doca, ametñenero Añuri Yerire mµjare tiicojorucumi, cãre ca jãiñare —cãjare ñiupi Jesùs, cã buerãre.

*Jesùs, to biri Beelzebú
(Mt 12.22-30; Mc 3.20-27)*

14 Jíicãti Jesùs, jícã Ùmµre ca wedetigu cã ca tuaro ca tiiricu wãtire cõa wieneñu tiiupi. Wãtî cã ca witi waorora, ca wedetimiricu wedecoaudi. To biro cã ca biiro, bojoca pea ïa ñuña, ñee pee ñiticãupa. **15** To cã ca biiro, jícãrã o biro ñiupa:

—Anira, Beelzebú, wãtia wiogu majuropeera cã ca yeri tutuarijere cãre tiicojorapi. To biri wãtire cõa wiene majimi —ameri ñiupa. **16** Aperã pea, “¿No cõro majicãri cã tiiti?” ñirã, cãre ñi ñaarã, “Ùmµreco

tutiph maquē ca bii ññorije ca ña ñaaña manirije jääre tii bau nii ññoña,” ñiupa Jesús're.

17 Cū pea to biirije cāja ca ñi thgoeñarijere ca majicagh niiri, o biro cājare ñiupi:

—Jīcā yepa macārā, cāja majuropeera camotaticāri cāja ca ameri ña tuti nuijata, cāja majuropeera ameri jīa peticā yai waacuma. Ñucā jīcā wii macārā cāja ca ameri tutijata, jīcā wiira nii majiticuma. **18** To birora Satanás cāca cā majuropeera cā yaarā menara cā ca ameri quēejata, ¿to docare do biro pee tiicāri, yoaro cā doti tutua maji niibogajati? Atere o biirije mājare yu ñi: “Beelzebú cā ca yeri tutuarije mena wātāre cōa wienemi,” yure māja ca ñiro macā. **19** To docare to biro to ca bijata, “Māja ca buerijere ca tuo nānājeerā peera, ¿ñiru cā tiicojoti wātāre cāja ca cōa wiene tutua majipere?” To biri cājara, ñañaro mājare tiicārucuma. **20** Ùmāreco Pacu cā ca tutuarije mena wātāre yu ca cōa wienerije to ca nuijata, “Mee, Ùmāreco Pacu cā ca doti niirije mājapure ca ea yerijāarijere ñiro bii.”

21 “Jīcā umu ca tutuaguh, añuro beju cāticāri, cā yaa wiire cā ca cotejata, cā yee añuro niicā. **22** To ca bii pacaro, apī cā ametāenero ca tutuaguh ea, cāre cā ca quēe ametāene nācācājata, cā beju, “Tee jāori yu ametāarucu,” cā ca ñi thgoeñbayimiriñquere ñāma, cā yee ca niimirique niipetiro menara tuacācumi.

23 “Yu mena ca niitiguh, yure ca junaguh niimi. Yu mena ca jee neo niitiguh, no ca boorora dee batecāmi.

*Wātā cā ca tua earije
(Mt 12.43-45)*

24 "Jícū wātī bojocphre ca niiricā witi waagū, ca bopori yeparipū waa yujucumi, cā ca yerijāa niipa tabere ama yujugū. Tii tabe bhatigū, o biro ūtū tugeñacumi: "Jau, yū yaa wii yū ca witi weorica wiipphra yū tua waaruču ūucā," ūlicumi. **25** Tua eagū, jícā wii añuro owa batecā, añuro quenocā, tiirica wiire biro cā ca niiro cāre ūacumi. **26** To biri waa, aperā wātīa jícā amo peti, ape amore phuaga penituario niirā cā amethenero ūañarā petire cējare jao neo, cāja mena jícāri bojocphre jāacuma, cāphre niirā waara. To biri ūguero cā ca biiricaro amethenero ūañaro peti tamuocumi yua-cājare ūtū wedeupi Jesús.

Díamacāra unctione niirique

27 Atere Jesús cā ca ūtū niiro, jícō nomio bojoca watoapū o biro ūtū acaro buiupo:

—Buarto unctione niicumō, māre macā cātiri, māre ca ūpūo majorico —ūiupo.

28 Jesús pea o biro cōre ūtū yūupi:

—Umureco Pacā wederiquere tāori, tee ca ūirore biro ca tii nānjeerā pee doca unctione niima —cōre ūiupi.

Ca bojoca ūañarā, tii bau nii ūñoriquere cāja ca ūarugarique

(Mt 12.38-42; Mc 8.12)

29 Paā bojoca Jesús photopū cāja ca nea poo nānua dooro ūtā, o biro cājare ūtū wede jao waaupi:

—Ati rāmuri macārā bojoca ūañarā peti niima. Jícā wāme ca ūtā ūaaña manirije tii bau nii ūñorique booma. To biro cāja ca ūimijata cāare, ape wāme tii ūño nemoña manirucuma, Jonás cā ca biirique phno wadore ūarucuma. **30** Jonás, Nínive macārāre cā ca

bii ñoriarore birora, yu, Ca Nii Majuropeegu Macã cãa ati cuu macãrãre yu bii ñorucu. ³¹ Ùmureco Pacu ati cuu macãrãre cã ca ïa bejeri rãmu ca niiro, upo Sabá macõ cati tuari, ñañaro mµjare tiirucumo. Cõ pea, ca yoaropu ca niircora dooupo, Salomón cã ca majirijere tñorago. Muja pea, Salomón ametuenero ca majigure muja puto yure muja chao. ³² Nínive macãrã cãa, ati cuu macãrãre Ùmureco Pacu cã ca ïa bejeri rãmu ca niiro cati tuari, ñañaro mµjare tiirucuma. Nínive macãrã pea Jonás cã ca wederijere tho, ñañarije cãja ca tiiriquere tñgœnä yeri wajoari, Ùmureco Pacu peere tho nñunjeeupa. Muja, Jonás ametuenero ca niigure muja puto yure muja chao —cãjare ïupi.

*Upure ca boerije
(Mt 5.15; 6.22-23)*

³³ —Jicã peera jïa boericagare, yaioropu cãu, upa coro docapu cãu, tiiruga méé jïa tuami. Emuaro pee peomi, bojoca ca jää doorãre to ùu boejato ïigu. ³⁴ Muja cape muja upure ca jïa boerije nii, muja cape añuriye pee wadore ca ïa majirije to ca niijata, muja upu niipetiro añuriye wadore tii niirucu. Muja cape ñañarije to ca niijata, muja upu niipetiro ñañarije wado tiirucu. Muja yeri Ùmureco Pacu mena añuro to ca niitijata, añurijere muja tii majitirucu. ³⁵ Bojoca catiri niña, Ùmureco Pacu yee muca majirije jïa boeriquere biro mµpure ca niirije ca naitñarije peere biro biire ïigu. ³⁶ To biri mu upu niipetiropura, ca naitñarije unoacã choricaro maniro ca boerijere to ca chojata, ca ùu boerica añuro mure ca ùu boero añuro mu ca ïacãrore birora

añurije wadore mu tii maji niirucu —cājare ūupi Jesús.

Fariseos, to biri doti cūruriquere ca buerā cāja ca tiirijere Jesús cā ca wederique

(Mt 23.1-36; Mc 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Jesús to biro cā ca ūi wede yapanoro, jīcā fariseo: “Yu yaa wiipu baagu dooya,” cāre ūupi. To biro cā ca ūiro cā mena waa, cā yaa wiipu jāa waa, baarique peorica pī puto ea nuu waaupi. ³⁸ To biro cā ca biiro fariseo pea, baarugarā juguero cāja ca amo coerucurore biro cā ca tiitiro ūari, “¿Nee tiigu to biro cā biiti?” cāre ūi ūa muiupi.

³⁹ Wiogu pea, o biro cāre ūupi:

—Muja fariseos, bau niiro niirā wado, añuro muja tiirique cāti. Jotu baparire jotoare coecā pacarā, jupea peere ca coeya manirijere biro muja bii. To biro muja yeri peera muja ca boo tagoeñarije, ñañarije muja ca tiirugarije pee wado nii ametueñe nucācā. ⁴⁰ ¡Ca tagoeña bojoca catitirā! ¿“Jotoare ca tiiricura, jupea cāare tiijacupi,” muja ūi majititi? ⁴¹ Ca boo pacarāre tii nemorā, muja yeripu cājare muja ca mai ūarije mena tiiya. To biro tiirā, niipetirijeparena añurā muja niirucu.

⁴² ”Ñañaro muja biirucu muja fariseos, Umureco Pacure, pūu ca juti añurije menta, ruda, ñucā muja ote ca niiro cōrorena pua amo cōro ca niirijere jīcā tabe wado jee dica woori ca tiicojorā nii pacarā, añurije peera tii ñanujeeti, Umureco Pacu cā ca mai dotirique peera tiiti, muja ca biirije juori. Atere ca tii niiparā muja nii, apeye muja ca tii niirucuriye cāare tii yerijāatirāra.

43 "Ñañaro maja biirucu maja fariseos, nea poo juu buerica wijiерipure añuri taberipa wado duwiraga, nucā wijiе watoa macā yepari waarā cāa, bojoca añuro nacā buorique mena mujare añu doti, cāja ca tiiro ca boorāre.

44 "Ñañaro maja biirucu maja, maja ca ñirore biro ca tiitirā, maja ope ca bautiro bojoca tii ope jotoara waa pacarā, "Tii ope niicu," ñi majiri méé cāja ca ñata ametua waarore biro ca biirāre –ñiupi Jesús.

45 To biro cā ca ñiro, jīcā, doti cūuriquere ca juo buegu o biro cāre ñi yuuupi Jesús're:

—Buegu, atere o biro ñigü jāa menapurena ajienerije mā ñi jīl —cāre ñiupi.

46 To biro cā ca ñiro, Jesús pea o biro cāre ñiupi:

—Ñañaro maja biirucu maja, doti cūuriquere ca juo buerā cāa. Aperāre tii dotirā, maja ca ñirore biro ca tii peoti majiña manirijepare ca tii dotirā nii pacarā, maja pea maja ca dotirijere petoacā tiiragarcu, maja tiiti majuropeecā.

47 "Ñañaro maja biirucu, maja ñicā jāa niiquñricarā Umureco Pacu yee quetire wede jugueri majare cāja ca jīlaricarā maja operi jotoarire wijiéri ca tii peo nñanjeerā. **48** To biro maja ca tiiriye mena maja ñicā jāmaa cāja ca tiiriquere "Añu majuropeecā," ca ñirā niima," ñi ña majiricaro maja tii. Cāja, Umureco Pacu yee quetire wede jugueri majare jīaupa. Maja pea cāja maja operire maja queno nñanjee. **49** To birira Umureco Pacu cā ca majirije mena o biro ñiupi: "Yü yee quetire ca wede jugueparā, yü yee añuriye quetire ca wedeparāre yü tiicojorucu. To biro yü ca tiirāre jīcārāre cājare jīa, aperāra ñañaro tiiragarcā

cājare nānua, tiirucuma,” ūupi. **50** To biri U'mareco Pacu, ati yepare cā ca tii jāori tabepura ca biipere wede jāgueri majare cāja ca jīa dīi tii bate nānua dooricarā niipetirā yee wapa, **51** Abel niiquīricu dīi wapa menapu, to biri Zacarías're waibucrā joe māenerica tutu mena, to biri ca ūañarije maniri jawi* watoare cāja ca jīa quīricu dīi menapu, ati cuu macārā bojocare wapa jāirucumi. To biri cāja, cāja ca bii yairique wapare ati cuu macārāpūre wapa jāirucumi U'mareco Pacu,” mājare yu ū.

52 ”Ūañaro māja biirucu māja doti cūuriquere ca jāo buerā majiriquere ca jee uparicarā. Māja majuropeecā tāo majiti, ūucā ca tāo majirāgarāre díamacu wede majioti, māja biicā —ūupi Jesús.

53 Atere to biirije cājare ū, to ca niiricu cā ca witi waaro, doti cūuriquere ca jāo buerā, to biri fariseos buaro ajiari, paū wāmeri cāre jāiña pato wācō jāo waaupa, **54** “Bojoricaro cā ca ūi bui cātiro, cāre mani wedejājaco,” ūirā.

12

*“Fariseos cāja ca ūi dito buerijere tāo majiña,”
Jesús cā ca ūirique
(Mt 10.26-27)*

1 To biro cā ca ūi niiri tabera, paū bojoca cāja majuropeera ameri waa doca jañuripu Jesús pātore bii nea poo nānua dooupa. To biro cāja ca biiro Jesús pea, cā buerā peere o biro cājare ūi wede jāoupi:

* **11:51** 11.51 Santuario. Ex 27.21; Lv 24.3; 2Cr 24.21-22; He 9.2-5.

—Tuo majiñā fariseos yee baarique ca wauaro ca tiirije cāja ca cōrige menare, o biro pee ūijata, watoara cāja ca bii dito niirijere. ² Jīcā wāme ūno peera, jīcārāra majirique majiñā manirijera biicā yerijāawa, ca biirije mani. Ņucā yaioropu ca niirije cāa, majiñā manirijera biicā yerijāa waa, biiti. ³ To biri niipetirije ca naitītaropu mūja ca ūiriquere, añuro ūmureco ca boeropu tōriique niirucu. Ņucā mūja wado jope bia jāa waari yaioroacā mūja ca ūirique cāare, wii jotoa pee mūa peari acaro bui wede baterucuma —cūjare ūiupi Jesús.

*¿Ñirure ca uwipe to niiti?
(Mt 10.28-31)*

⁴ —Mūja, yu mena macārā peera o biro mūjare yu ūi: Ca jītarē uwiticāña; upu petira jīlacā pacarā, jiropura do biro tii majiticuma. ⁵ “¿Ñiru peere ca uwipe to niiti?” Jīcacāri jiropu cāare, catiro jāñariquepu cāare pecame ca ūu yatitiri pecamepu ñāñaro ca tii yaiogu docare cāre uwiya. Úgjá. Yee méé mūjare yu ūi. Cā docare uwiya.

⁶ ”¿Wapa tiirica tiiri pua tiiacā wapara jīcā amo cōropu miniare to noniñā maniti? To biro tīicāriique to ca nii pacaro, ūmureco Pacu pea jīcā ūnorena cājare acoborucu tīitimi. ⁷ Mūja cāare, mūja dūpuga maquē poare cōo peotiriquepu cōomi. To biri uwiticāña. Mūja doca paú minia ametūenero ca wapa cutirā mūja nii —cājare ūiupi Jesús.

*Jesucristo yeere ca wederā
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

8 —No ca boogu yare ca tuo nunajeegu yu yee maquere bojocare cã ca wedejata, yu, Ca Nii Majuropeegu Macã cãa, Umareco Pacu puto macãrãre cã yee maquere yu wede bojarucu. **9** Yare ca tuo nunajeegu nii pacagu, bojocare yu yee maquere ca wede junagura, cã cãa to birora cã yee maquere Umareco Pacu puto macãrãre wede boja ecotirucumi. **10** Yu, Ca Nii Majuropeegu Macãre, jicã ñañarije cã ca ñicãmijata cãare, to biro cã ca ñiriquire acobocãrucumi Umareco Pacu. To ca bii pacaro, Añuri Yerire ñañarije ca ñi wede paigu doca, ñañaro cã ca ñiriquire acobo ecotirucumi.

11 "Mujare, nea poo juu buerica wiijeripu, uparã putoripu cãja ca ñee waaro, "¿Do biro wãme mani ñi ametuarãti? ¿Do biro cãjare mani ñi yuurãti?" ñi tugoeñarique paiticãña. **12** Muja ca wedepa tabe ca earo, muja ca wedepere muja majorucumi Añuri Yeri —cãjare ñiupi Jessu.

Ca apeye paigu, ca tugoeña bojoca catitigu

13 To biro cã ca ñi niiro, jicã, bojoca watoapu ca niigu, o biro ñiupi Jess're:

—Buegu, jaa pacu niiquiricu cã ca cuu yairije yu juwu cã ca chorijere "Cã yee ca nirijere cure noniña," yare ñi bojaya —ñiupi.

14 To biro cã ca ñiro, Jess pea o biro cure ñi yuupi:

—Yu mena macã, "¿Ñiru yare, muja watoare, muja ca tii nirijere ña beje, muja ca chorijere dica woo, tii niiña," yare cã ñijapari? —ñiupi.

15 To biro ñi, bojocare o biro cãjare ñi wedeupi Jess: "Bojoca catiya, niipetirije boo tugoeñarique menare. Mani ca cati nirijea pau mani ca apeye jee cuu cho nirijije juori méé nii."

16 To biro cājare ūi, ati wāme ūi cōoñari cājare wedeupi:

—Niiupu jīcū, ca apeye paigu. Cū yaa yeparire, cā oterique pairo cāre dica cāti bojaupe. **17** To biro ca biiro, “¿Do biro yū tiiguti? Yū otere yū ca queno cūupa tabe yū cāoti,” ūi tāgoeñaupe. **18** “Jāu. Mee yū maji yū ca tiipere. Yū ote dicare yū ca queno cūuri wiijerire wee bateri, ape wiijeri, pacá wiijeri jañuro yū tiiguda, tii wiijeripu yū ote dica niipetirore, yū ca cāorije niipetirijere cūurugū. **19** To biro tii yapano, o biro yū ūirucu, yū ca cati niirijere: ‘Yū mena macū, paú cāmari mū ca cāo niipere mee pairo queno cūurique mū cāo. To biri yerijāa, baa, jini, mū ca catiri rēmārire ūjea nii, tiicā niiñā,’ yū ūirucu,” ūiupu.

20 ”To biro cā ca ūiro, Umrēco Pacū pea o biro cāre ūiupu: “Ca tāgoeñā bojoca catitigū, ati ūamira mū yerire ēmacārā doorā tiima. Mū ca queno cūu cāo niirije pea ¿ñiru yee to niiroti?” cāre ūiupu.

21 ”O biirije bii, pairo apeye cāti pacagu, paí jañuro cā yee ca niipe wadore ca apeye jee cūu niigāra, Umrēco Pacū cā ca ūa cojoro peera ca boo pacagu niimi —cājare ūiupi Jesús.

Cā punare ūa cotemi Umrēco Pacū

(Mt 6.25-34)

22 To biro ūi yapano, cā buerāre o biro cājare ūiupi Jesús:

—To biri o biro mājare yū ūi: Baarique māja ca baa cati niipere, juti māja ca jāñaperena tāgoeñarique paiticāña. **23** Mani ca cati niirijea baarique ametāenero wapa cāti, mani upu cāa juti ametāenero wapa cāti. **24** Minia, wai aare

ĩaňa. Otere oteti, ote dicare jeeti, baarique queno cūurica wii c̄oti, ote dica queno cūurica tabe ɯnora c̄oti, biima. To biro c̄a ja ca bii pacaro, ɻmureco Pacu pea c̄a ja ca baapere c̄ajare tiicojomi. ¡Muja pee doca minia amet̄enero ca wapa c̄atirā muja nii! ²⁵ ¿Nii pee muja mena macã, cã ca tugoeñia ama pato wācārije menara, jīcã cuu cã buçua muua nemo majicāgajati? ²⁶ Õo ca biirije ɯnoacārena bii majiti pacarā, ¿ñee tiirā apeye peere to cōro buaro muja tugoeñia ama pato wācāti?

²⁷ "Oorire ĩaňa. ¿Do biirije to buçuati? Padeti, tee ca jāňape juti juati, bii pacaro ũaricaro aňurije buçua. Wiogu Salomón niiquíricu niipetirije aňurije ca c̄ocāgupu cãa, tee amet̄enero aňurijepura juti jāňa, tiitiquíupi. ²⁸ ɻmureco Pacu, taa mecāre nii, ñucã boero ɯnora joe bate ecocã yai waa, ca biirije cãare, ũaricaro aňurije juti jāami. ¡Muja docare tee amet̄enero cã tiitibogajati, petoacã peti díamacã ca tuo nucã buorā! ²⁹ To biri muja ca baapere, muja ca jinipere, tugoeñarique pai ama nucũ yujiticāňa. ³⁰ ɻmureco Pacu ca majitirā niima, ate niipetirijere ca ama nucũ yujurā. Mee, muja pea jīcã muja Pacu c̄uti, muja ca boorijere ca majigure. ³¹ To biri muja ɻmureco Pacu cã ca doti niirije peere amaňa. To biro biirā, ate cãare muja tiicojo ecorucu –c̄ajare ũupi Jesús.

*ɻmureco tutipu apeye c̄atirique
(Mt 6.19-21)*

³² —Yu yaarā oveja, uwiticāňa. Muja, paucā méé muja nii. To biro muja ca bii pacaro, ɻmureco Pacu pea ca bojoca aňugu niiri, cã ca doti niiri tabere mujare tiicojorugami. ³³ Muja apeyere

noni wapa jeeri, ca apeye boo pacarāre tiicojoya. Ati yepa maquē apeye boacoa, ca biirijerena jee cūuticāña. Um̄ureco tutipu apeye ca petitipe jee dutiri maja eati, õpēcōa unora baati, cāja ca biiri tabepu maquē docare apeye queno cūuña.* ³⁴ To biri m̄aja apeye ca niiri tabera niirucu m̄aja yeri cā —cājare ūupi Jesús.

Añuro nii yuerique

³⁵ —To biri, mee juti jāñaricarāpu, jīa boerica-gaari cāare jīa tuariquepu, cāo yue niiña. ³⁶ Paderi maja, cāja wiogu amo jiarica boje rāmāre ca waaricu tua eagu, jopere cā ca paarije menara cāre boca pāa jōene, ca tiiparā cāja ca nii yuerore biro biiya. ³⁷ Buaro ujea niima, cāja wiogu cā ca eapere ca yue niirārena cā ca bua earā. Yee méé m̄ajare yu ūi: Wiogu majuropeera, baarique peorica pīi puto cājare duwi doti yapano, cājare baarique peorucumi. ³⁸ Cāja, buaro ujea niima, ūami decomacā, ca boeparo jāguero to ca nii pacaro, ca cānitirārena cā ca bua earā. ³⁹ Atere majiña: Jīcū wii upu, “To cōro earucumi jee dutiri maju,” cā ca ūi majijata, cā yaa wiire pāa jāa doori, cā ca jee dutiro, cāre tiiticumi. ⁴⁰ M̄aja cāa to birora añuro queno yue niiña. “Doocumi,” m̄aja ca ūitiri tabe unore earucumi Ca Nii Majuropeegu Macā —cājare ūupi Jesús.

P̄harā pade coteri maja: ca añugu, ca añutigu (Mt 24.45-51)

⁴¹ To biro cā ca ūiro t̄uogu, Jesús're o biro ūi jāiñaupi Pedro:

* **12:33** 12.33 Um̄ureco Pacu p̄utopu.

—Wiogʉ, ḡate mʉ ca ū cōoña wederijere jāa wadore ūigʉ mʉ ūiti, niipetirāre ūigʉ mʉ ūitiqué? — cūre ūipi.

42 To biro cā ca ūiro, Jesús pea o biro ūipi:

—ጀNiru cā ūiti, cā wiogʉ yeere ūa nʉnʉjee bojari majʉ, ūiricarore biro ca ūiigʉ, ca ūtgoeñā bojoca catigʉ, cā wiogʉ, cā yaa wii macārāre ūa cote, baarica tabe ca earo cūjare baarieque eca, cā ca ūii dotigʉ pea? **43** Buaro ūjea niimi pade coteri majʉ, cā wiogʉ tua eagʉ, cā ca ūiipe cā paderiquere ca ūii ūiigʉrena cā ca baa eagʉa. **44** Yee méé mʉjare yʉ ūi. Cā wiogʉ pea cā ūee ūiipetirijere ca ūa cotege cāre cūrucumi. **45** Cā pade coteri majʉ pea, “Yʉ wiogʉ yoari méé tua eatirucumi,” ūi ūtgoeñari, paderi maja aperā peere, ūmʉa, nomiare ūañaro cūjare ūii, baarieque wado baa, jini, cūmu nucū yuju, biicum. **46** Cā wiogʉ pea ūii ūmʉ, to cōro ca ūiiro, earucumi cā ca ūi ūtgoeñā yuetiri tabere eari, bhaaropʉra ūañaro cāre ūii, ūiricarore biro ca ūtitirā cāja ca tamʉorore biropʉ cā ca ūiiro cāre ūirucumi.

47 ”Pade coteri majʉ, cā wiogʉ cā ca boorijere maji pacagʉ, queno yueti, cā ca boorore biro ūiiti, cā ca ūiijata, paʉ ūiiri bape ecorucumi. **48** Pade coteri majʉ, majitima ūigʉ ūañaro cā ca ūii ūcope ūnore cā ca ūii bui ūtijata, peeto jañurora bape ecorucumi. To biri paʉ ca ūiicojo ecogʉa, bhaaropʉra ūii ūoti ecorucumi. ūucā, cā ca ūa nʉnʉjeepera paüpʉra ca ūiicojo ecogʉa, ametʉeneropʉ ūoti ecorucumi — ūipi Jesús.

*Jesús jʉori ameri camotatirique
(Mt 10.34-36)*

49 —Yħa, ati yepapħre peca jīa tuagħi doogħi yu doowħi. Mee ca ħuxcoaropħi yu boocāmi. **50** Biigħiṛha, ınañaro peti yu bii ametħarucu. To biro yu ca biipere ınañaro yu tħegħiex. **51** ¿“Ati yepare jīċāri mena aňuro niiriquere jee doogħi biijacupi,” mħaja īti? Teere jee doogħi mée yu biiwħi. Ameri camotatirique peere jee doogħi yu doowħi. **52** Mecħha mena, jīċā wii macārā jīċā amo cōro ca niirā, ītiarā pħarāre īa tuti, ınucā pħarā, itiarā ca niirā peere īa tuti, biirucuma. **53** ĝuucā cū pacu cū macārena īa junu, cū macħi pee cāa cū pacħrena īa junu, cō paco cāa cō macħorena īa junu, cō macħi pee cāa cō pacħorena īa junu, ınucā cō mañico cāa cō macħi nħmorena īa junu, cō macħi nħomo pee cāa cō mañicōrena īa junu, ameri biirucuma —iżi upi Jesús.

Umħarecori ca biirije

(Mt 16.1-4; Mc 8.11-13)

54 Jiro bojoca peere o biro cājare iżi upi ınucā Jesús:

—Muipū cū ca ınaajja waari nħażna pee, bueri burari to ca mħa dooro ītarā, “Oco pearu garo bii,” mħaja īi īa maji. Mħaja ca īirore birora bii. **55** Ĝuucā jōc ġi jiro macā nħażna pee wino to ca paa puu dooro ītarā, “Ajiru garo bii,” mħaja īi īa maji. Mħaja ca īirore birora bii. **56** ¡Watoara ca bii dito pairā! Umħarecori, yepari ca biirijere aňuropħi, “To biirije biiru garo bii,” ca īi majiċārā nii pacarā, ¿nee tiirā ano mħaja watoa ca biirije peera “To biirije biiru garo bii,” mħaja īi īa majititi? —cājare iżi upi Jesús.

Ameri wederique quenorique

(Mt 5.25-26)

57 —¿Nee tiirā mħaja majuropeera, aňurijere mħaja īa cōoña majititi? **58** Jīċā mure cā ca wedejāaro,

wiorā p̄utopu cā mena waa nānha waagapura, jīcāto cā mena ameri wederique quenoña. To biro m̄a ca tiitijata, ca jāiña bejegu[†] p̄utopu m̄ure ami waa, cā pee cāa uwamarāp̄ure m̄ure tiicojo, cāja pea tia cūurica wiipu m̄ure tia cūu, cāja ca tiitipere biro ūigu. ⁵⁹ Tia cūurica wiipura yua, m̄a ca wapa tii peotitijata, m̄a wititirucu,” m̄ure yu ū —cājare ūupi Jesús.

13

Tugoeñayeri wajoarique

¹ O biro cā ca ū niiri taberirena, jīcārā Jesús're ūarā waari, Pilato, jīcārā Galilea macārā waibucurā jīari, Um̄ureco Pacure ca tiicojo nucā bao niirāre jīari, cāja dīre waibucurā dī mena cā ca ayariquere cāre wedeupa.* ² Teere tugue, Jesús pea o biro cājare ū yāupi:

—“M̄uja, aperā cāja yaa yepa Galilea macārā ametuenero ūañarije ca tiirā niima ūirā, to biro tam̄ojacupa,” m̄uja ū tugoeñati? ³ “Biitijacupa,” m̄ujare yu ū. M̄uja cāa, tugoeñayeri wajoari ūañarije m̄uja ca tii niirijere m̄uja ca tii yerijāatijata, cājare birora m̄uja bii yairucu. ⁴ Ņucā, Siloére cāja ca wee nucōrica tutu pee ūaawaaro, dieciocho niirā ca tāni yairicarā, Jerusalén macārā ametuenero ūañarije cāja ca tii bui cātirique juori, tāni yajacupa, ēm̄uja ū tugoeñati? ⁵ “Biitijacupa,” m̄ujare yu ū. M̄uja cāa, tugoeñayeri wajoari ūañarije m̄uja

[†] **12:58** 12.58 Juez. * **13:1** 13.1 Um̄ureco Pacure tiicojo nucā baoř joe m̄uenerugarā cāja ca jīaricarā waibucurā dī mena cā ca ayarique.

ca tii niirijere muja ca tii yerijāatijata, cūjare birora muja bii yairucu —cūjare ūupi Jesus.

*Higueragu ca dica maniricure cā ca ū cōoñā wed-
erique*

⁶ To biro cūjare ū, ati wāme ū cōoñari wedeupi ūucā Jesus:

—Jīcā cā ūje wejepare higueragu cā ca oter-
icagare choupu. “Mee dica chticoacu,” ūigu, ūagu
waamiupu. Jīcāga unora buaticāupu. ⁷ To biri,
cā ūje wejere ca ūa nānujeegare o biro cūre
ūupu: “Mee, itia cāma waa, atigu dicare jeerugu
yu ca amagu doorucu niimirije, jīcāga unoacāra
buarucu, yu tiiti. Queti cōacāña. Nee tiiro cōro
watoa petira nucū cotero niiticu,” cūre ūupu.

⁸ ”To biro cā ca ūro cā ūje wejere coteri maju
pea o biro cūre ūupu: “Wiogu, ati cāmara mani
quetiticājaco ména. Jita ca jutu añurije mena ayiari,
tiigu putore yu jita coa tuu ūaarucu. ⁹ Ape tabera
tee mena dica chticābocu. To ca dica manicājata
docare mu queti cōacārucus yua,” cūre ūupu —ū
wedeupi Jesus.

Ca tāa mutīaricore Jesus cā ca catiorique

¹⁰ Jīcā rāmu yerijāarica rāmu ca niiro, nea poo
juu buerica wiipu bojocare buegu tiiupi Jesus.

¹¹ Toopare niiupo jīcō nomio, dieciocho cāmari
peti ca diarique chati niigo. Wātu cōre cā ca tāa
mutīarico niiri, petoacā wāmu poo majiri méé ca
biigo niiupo. ¹² Jesus pea cōre ūari, cōre juo cojo, o
biro cōre ūupi:

—Nomio, mee diarique manigo mu tua —ūupi.

13 To biro ūigara cā amori mena cōre cā ca ūia peorije menara, cō peo díámacā wāmū poocoapu. To biro biigora, Umuareco Pacāre baja peo nacā bāoupo. **14** Yerijāarica rāmārena, ca diarique cātigore Jesú斯 cā ca catorijere ūari, nea poo juu buerica wii wiogū pea ajiacoaupi. To biri bojocare o biro cājare ūiupi:

—Jīcā amo peti, ape amore jīcāga penituardo niiri rāmārira nii paderica rāmāri. Tii rāmāri unore māja diariquere ametāene dotirā dooya. Yerijāarica rāmū petira to biro tiiticāñā —ūiupi.

15 To biro cā ca ūiro, Jesú斯 pea o biro cāre ūi yāupi:

—Watoara ca bii dito pairā, ḡmāja jīcā uno peera yerijāarica rāmārena, māja burrore, māja yāue buey're, māja ca jia tuu nacōricure cāre popiori māja oco tīrā waatirucuti? **16** Atio, Abraham pārameore, Satanás dieciocho cāmari peti ate diarique mena cā ca jia nacō epego peera, ḡyerijāarica rāmārena cō popio ecotibogajati? —cāre ūiupi.

17 O biirije Jesú斯 cā ca ūiro, cāre ca ūa tutirā pea boboro tamāoupa. To ca bii pacaro, niipetirā to cōro do biro ca tiiya manirije Jesú斯 cā ca tiirijere bāaro ūa ūjea niiupa.

*Mostaza apegā mena cā ca ūi cōoñā wederique
(Mt 13.31-32; Mc 4.30-32)*

18 O biro ūi nānāha waaupi Jesú斯:

—Ṅeere biro to biiti, Umuareco Pacā cā ca dotirije? ḡṄee mena yā ūi cōoñagāti? **19** Jīcāga mostaza apegāacāre jīcā cā yaa wejepā ote, cā ca tiiro jiro wii māha waaro, jīcāgū yucāgu pairicā bāchā, to ca biiro tiigū dāpāripāre minia yerijāa peja cāja ca biirore biro bii —cājare ūiupi Jesú斯.

*Baariquere ca wauorije mena cã ca ñi cõoñña wed-
erique
(Mt 13.33)*

20 Ñucã o biro ñiupi:

—¿Umureco Pacu cã ca doti niirijere ñee mena yu
ñi cõoñaguti? **21** Jicõ nomio harinare itia bapa cõori,
niipetiri bürupura to wauacoajato ñigo, ca wauaro
ca tiirijere cõ ca ayiarore biro bii —ñiupi Jesús.

*Ca ejatiri jope
(Mt 7.13-14, 21-23)*

22 Jesús, Jerusalén'pu waa nñuña waagu, cã ca
ametua waari tabe macã macãrãre bue
ametua waaupi.

23 To biro cã ca ñi nñuña waaro, jíca Jesús're o biro
ñi jääñaupi:

—Wiogu, ¿ca ametuarã petoacã cãja niiti? —cäre
ñiupi.

To biro cã ca ñiro, o biro cäre ñi yuuupi Jesús:

24 —“Ca ejatiri jope peere jää waaruña niiña. Pa
jää waaruñgamirucuma. To bii pacarã jää majitiru
cuma,” mñjare yu ñi. **25** Tii wii wiogu wäcäri, jopere
cã ca biaro jiro, mñja macäpu ca niirã pea, “Wiogu,
jääre jope pääña,” cäre mñja ñi jñomirucu. To biro
mñja ca ñiro cã pea, “Baa, mñjare yu majiti. Noo
macãrã niirã mñja niicu,” mñjare ñi yuurucumi.

26 To biro cã ca ñiro, mñja pea: “Mu menara baa,
jini, jää tiiwu. Jää macã yeparira bojocare mu bue
yujurucuwu,” cäre mñja ñimirucu.

27 ”To biro mñja ca ñiro, “ ‘Mee mñjare yu majiti,’
mñjare yu ñijawu. Yure camotatiya mñja, ñañarije ca
tiirã,” mñjare ñirucumi.

28 "To cōrora otirique, b̄aro t̄goeña pairique, m̄jare niirucu, Abraham, Isaac, Jacob, Ùmureco Pacu yee quetire wede jugueri majā niiquñricarā niipetirā, Ùmureco Pacu cā ca doti niiri tabepu cāja ca niicāro, m̄ja pea macāpu cōa wiene ecoma ūrā. **29** Bojoca niipetiropu macārā, muipū cā ca muaa doori n̄aÑa macārā, cā ca ñaa jāari n̄aÑa macārā, jōcā jiro macā yepa macārā, ñucā díamacā macā yepa macārā doorucuma, Ùmureco Pacu cā ca doti niiri tabepu baa duwirā doorā. **30** To biri mecārire watoa macārā ca niirā, ca nii majuropeerā niircuma. Ñucā mecārire ca nii majuropeerā ca niirā, watoa macārā tuarucuma — ūipi.

*Jerusalén're ūari Jesús cā ca otirique
(Mt 23.37-39)*

31 Tii r̄umurena jīcārā fariseos eari, o biro ūupa Jesús're:

—Anore waacoaguja. Herodes m̄re jīacārugami —cāre ūipa.

32 To biro cāja ca ūiro, o biro cājare ūi ȳuupi Jesús:

—Waari, o biro ūrāja, ca bojoca ñaÑagure: "Mecā, boero ca diarique cātirāre catio, wātāre cōa wiene, yu tiirucu. Boero ape r̄umura yu paderiquere yu yapanorucu. **33** Mecā, boero, boero ape r̄umu, yu waa n̄unua waarucu. Jīcā, Ùmureco Pacu yee quetire wede jugueri majā, Jerusalén ca niitropu cā ca bii yaijata añuti."

34 "Jerusalén, Jerusalén, Ùmureco Pacu yee quetire wede jugueri majare jīa, m̄re Ùmureco Pacu, cā ca wede doti cojorāre ūtā mena dee jīa, ca tiiri macā m̄u nii. Jīcāti méé, āboco cō punare cō quedupu doca cō ca jee neorore biro yu

tiirugamiwh mh bojocare. Mhja pea mhja bootiwh.
 35 To biri, mhja ca niiri tabe, bojoca maniri tabe tuarucu. Yhre mhja ña nemotirucu, “ ‘Añuro ca biigh niimi, Ùmureco Pach wãme mena ca doogh,’ mhja ca ñiri rhmh ca earoph,” mhjare yh ñi[†] —chjare ñiupi Jessús.

14

Mipírique ca diaghre Jessús ch ca catorique

¹ Jhich rhmh, yerijãarica rhmh ca niiro, hph fariseo yaa wiiph baagh waaupi Jessús. Aperh fariseos pea Jessús're ña duti cote niiupa. ² Nuch toophre niiupi jhich mipírique ca diarique chtigh. ³ To biri Jessús pea, doti churiquere ca jho buerhre, fariseos're, o biro chjare ñi j*h*aiñhaupi:

—¿Doti churique, yerijãarica rhmhre ca diarique chtirhre to catio dotiti? ¿To dotitique? —ñiupi.

⁴ To biro ch ca ñiro, chja pea wedetiupa. To chrora ca diaghre catio yapano, “Tua waaghhja,” chre ñiupi Jessús.

⁵ To biro tii yapano, fariseos peera o biro chjare ñiupi:

—¿Nii mhja mena mach, yerijãarica rhmhrena ch mach hno, ch buey hno opepu ch ca ñaajãaro, yoari mhé chre ch ami wienetith? —ñiupi.

⁶ Jessús to biro ch ca ñiro, chja pea do biro chre ñi yhu majitiupa.

Amo jiarica boje rhmhre ca jho ecoricarh

⁷ Ch ca jho cojoricarh duwiriquere añuri taberiph wado chja ca beje ea nuuro ñagh, o biro chjare ñi wede majioupi Jessús:

[†] **13:35** 13.35 Sal 118.26.

⁸ —Noo jīcū, amo jiarica boje rāmāre mājare cāja ca jāo cojoro, duwirique añurijepu wado beje ea nuuticāñā. Māja ametāenero ca nii majuropeegu eabocumi. ⁹ To biro cā ca biiro, māja pāarāpārena ca jāo cojoricā doori: “Mā ca duwiri tabere ani peere duwi dotiya,” mājare ūibocumi. To biro cā ca ūiro, aperā cāja ca ūa cojoro, boboro cāja jiropu māja duwirā waabocu yua. ¹⁰ To biro biitirāra, mājare cāja ca jāoro, jiro macā pīriopu ea nuu eaya, to biro māja ca biiro mājare ca jāorica peea, “Yā mena macū, ano añuri tabe pee duwigū dooya,” mājare cā ca ūipere biro ūirā. To biro biirā, māja mena ca baa duwirā cāja ca ūa cojoro, mājare ca jāo cojoricāre añuro māja ūi ecorucu. ¹¹ Cā majuropeera, “Ca nii majuropeegu yā nii,” ca ūigūa, watoa macā tuarucumi. “Watoa macā yā nii,” ca ūigū peea, ca nii majuropeegu tuarucumi —cājare ūipi.

¹² Ņucā cāre ca jāorica cāare o biro cāre ūipi Jesús:

—Baarique jāo baagu, mā mena macārāre, mā yee wederāre, mā yaarā ca nii cojorāre, ūucā mā ca niiri tabe pāto macārā ca apeye pairāre, jāoticāñā. Cājare mā ca jāojata, ūucā cāja pee cāa māre jāorucuma, māre amerāgarā. Mee, to biro māre cāja ca tiirije menara mā wapa taacārucu. ¹³ To biro tiitigūra, boje rāmu tiigū, ca boo pacarāre, ca waa majitirāre, dāpo yuririre, ca ūatirāre, jāoya. ¹⁴ To biro tiigū, buaro mā ūjea niirucu. Cāja peea jīcā rāmu ūnora, to biro māre tii ametirucuma. To biro māre cāja ca tiiti pacaro, mā peea ca añurā cāja ca cati tuari rāmāre tee wapa mā ūiicojo ecorucu —cāre ūipi.

*Juo baarique mena cã ca ñi cõoñã wederique
(Mt 22.1-10)*

¹⁵ Atere to biro cã ca ñiro tøogu, jícã Jesús mena ca duwirã mena macã, o biro ñiupi:

—Umureco Pacu cã ca doti niiri tabepure ca baapu doca ujea niiñä —ñiupi.

¹⁶ To biro cã ca ñiro, Jesús pea o biro ñiupi:

—Jícã, paipo baarique quenori, pau bojocare jøoupu. ¹⁷ Baarica tabe ca earo, cãre pade coteri majure, “Dooya. Mee, baarique queno yapanoriquepu nii,” ñigüja yu ca jøoricaräre, cãre ñi cojoupu.

¹⁸ “To biro ñi cojojäwi, cãjare cã ca ñiro, niipe-tiräpura ate jøori jää waati, cãre boca ñiuparä. Ca nii jøogu, o biro ñiupu: “Mecäacära jícã yepa yu wapa tii yerijäawa. To biri tii yepare ñagu waagü yu tii, teere ñima ñigü yu waati,” cãre ñiupu. ¹⁹ Apí cää, “Pua amo cõro niirä wechä yu wapa tii yapano. Cãjare ña ñaagü waagü yu bii ména, ‘teere ñima ñigü yu waati,’ ñijäwi cãre ñiña,” jícäupu. ²⁰ Apí cää ñucä, “Mecäacära yu amo jña yapano. To biri yu waa majiti,” cãre ñiupu.

²¹ “Cãre pade coteri maju pea tua ea, ate to biro cãja ca ñiriquere wedeupu cã wiogüre. Wii upu pea teere tuo ajia, o biro ñiupu cãre pade coteri majure: “Yoari méé, macã macã yeparipu, wii je watoa macã maaripu waari, ca boo pacaräre, ca waa majitiräre, ca ñatiräre, upa yuririre, cãjare juo dooya,” ñiupu. ²² To biro cã ca ñi cojoricu waa tua eagü: “Wiogü, yure mu ca dotijärore birora yu tii yerijäajäwu mee. To ca bii pacaro, wii pee dadati ména,” cãre ñiupu. ²³ To biro cã ca ñiro, cã wiogü pea o biro cãre ñiupu: “Maaripu, metã macäriacäpu

waari, noo mu ca bua earãre ca doorãgatirãrena cãjare juocã dooya, yu yaa wii ca dadacoapere biro ligu. 24 ‘Jícã uno peera, yu ca juomiricarã yu mena baatirucuma,’ mujare yu li,” liupu –li wede-upi Jesús.

*Cristore nãnãrique popiye ca niirije
(Mt 10.37-38)*

25 Bojoca pau Jesús're nãnãupa. To biro cãja ca biro, cã pea cãja peere amojode nãcãri, o biro cãjare lipi:

26 —Jícã yure ca tho nãnãjeegu, cã pacure, cã pacore, cã nãmore, cã punaare, cã yaarãre, cã yaarã romirire, ñucã cã majuropeera cã ca mairo ametuenero yure cã ca maitijata, yu buegu nii majitimi. 27 ñucã yu yee juori, cã majuropeera ñañaro tamuori, yure ca nãnãtigua, yu buegu nii majitimi.

28 ”Jícã muja mena macã, emuari wii weerugu, “¿Wapa tiirica tiiri yu ca cuorije menara yu wee yapanocãrãgamiti?” ligu, ea nuu waa, tee ca wapa catipere cã cõoña juotigajati? 29 To biro tiitigura, tii wii ca niipa yepa wadore wee cõu pacagu, peoti majitigu cã ca bii niro niipetirã tii tabere ca liarã, o biro cãre li buicuma: 30 “Ania, wii queno juocãmijapi táá biigupuua. Tii yapano majitimi bée,” li buicuma.

31 ”ñucã jícã wiogu, apí wiogu mena cã ca ameri jílagu waape to ca niijata: ¿Yu uwamarã diez mil menara, veinte mil uwamarã mena yure ca jílagu doogure yu ñpõtõocãrãgamiti? ligu, ea nuu waa, ¿cã cõoña juotigajati? 32 Yu ñpõtõoricaro mani cã ca lijata, apí wiogu pea ména yoaropura cã ca niro,

“Añurucu. Mani ameri jīaticājato,” ūi cojocumi, queti wederi maja mena. ³³ To biri wāmera no ca boogū māja mena macā cā ca c̄orije niipetirore cā ca waa weo majitijata, yū buegū nii majitimi —cājare ūiupi Jesús.

*Moa ca oca yerijārige
(Mt 5.13; Mc 9.50)*

³⁴ —Moa añurijera nii. Bii pacaro ca ocarije to ca peticoajata, ¿do biro pee bii, ūucā ca poarije to nii eabogajati? ³⁵ Yepa cāare añuti, otep̄are maa tuujata cāare añuti, biicā yua. To biri díamacūra cōa cūu batecāma. Ca amoperi cātirā t̄uoya yū ca ūirijere* —ūiupi Jesús.

15

*Oveja cayairicure ūi cōoñari Jesús cā ca wederique
(Mt 18.10-14)*

¹ Paū, Roma maquēre wapa jee bojari maja, ūañarije ca tiirā, Jesús're nea poo eaupa cā ca wederijere t̄uor̄agarā. ² O biro cāre cāja ca biirije j̄uori, fariseos, doti cūuqūiriquere ca j̄uo buerā, o biro ūi wede paiupa Jesús're:

—Ania, ūañarije ca tiirāre añuro tii, cāja menara baa, tiimi déé —ūiupa.

³ To biro cāja ca ūiro, cā pea ati wāme ūi cōoñari cājare wedeupi:

⁴ —¿Nii māja mena macā pee cien ovejas ca c̄ogū, jīcā cā ca yairo, ca yairicure amagū waagū, noventa y nueve ca niirāre toora cūucā, c̄ure buacāripū cā ama yerijāatiti? ⁵ Cāre buagū, buaro

* **14:35** 14.35 “Ca t̄eo majir̄agarā ȳare t̄eo n̄an̄ejeyā.”

ujea niirique mena cāre ami pūja,⁶ cā yaa wii tua eagū, cā mena macārāre, cā ca niiri tabe macārāre, jūo neo, o biro ūicumi: “Yū mena ujea niiñā. Mee, yū oveja ca yairicure yū būajāwū,” ūicumi.⁷ To biiri wāmera bii ūmureco tutipāre: Jīcū ūnañarije ca tiigū cā ca tūgoeñā yeri wajoaro, mee añurā noventa y nueve ca niirā ca tūgoeñā yeri wajoarie bootirā menare ujea niircaro ametūenero ujea niirique nii —cūjare ūi wedeupi Jesús.

Wapa tiirica tii ca yairiquere cā ūi cōoñā wederique

⁸ —¿Dico ūno nomio wapa tiirica tiiri, pūa amo cōro niiri tiiri ca cūogo, jīcā tii ca yairo, jīa boericaga mena jīa boeri, to cānacā tabepūra añuro owa ama, tii tiire būacāripū cō ama yerijāatiti?
⁹ Tii tiire būago, cō mena macārā romirire, cō ca niiri tabe pūto macārāre, o biro ūicumo: “Yū mena ujea niiñā. Mee, yū wapa tiirica tii, ca yairica tiire yū būajāwū,” cūjare ūicumo.¹⁰ To biiri wāmera ujea niirique nii ūmureco Pacū pūto macārāre, jīcū ūnañarije ca tiigū cā ca tūgoeñā yeri wajoaro —cūjare ūiupi.

Cā macā ca yairicāre, cā pacū cā ca būariquere cā ūi cōoñarique

¹¹ O biro cūjare ūi wedeupi ūucā Jesús:
—Jīcū, pūarā puna cūtiupū. ¹² Ca bai pee o biro ūiupū cā pacure: “Cáacū, yū yee ca niipe mū ca cūorijere yūre tiicojoya,” ūiupū. To biro cā ūiro, pūarāpūrena cūjare dica woocāupū.

¹³ “No cānacā rūmu jiro mééra, ca bai pea, cā pacū cā ūiro dica wooriquere jee neo, ape yepapū, ca yoaropū, waacoaupū. Toopū, noo ūiro boorora tii

niima ūigū, cā yee, cā pacu cā ca dica woomiriquere tii bate peoticāupu. ¹⁴ Cā ca jee waamiriquere cā ca tii bate peotiro jiro, tii yepapħre baarique peticoaupe. To biro ca biiro, cā pea bħaro aħħa tamu o jħo waħħupu. ¹⁵ To biri tii yepa macħare paderique jāigħu waħħupu. Cā pea, cā yaa wejeripu cā yejeare cāre eca cote doti cojoupu. ¹⁶ Bħaro queyama ūigħu, yejea cāja ca baarijerena baarġgħamiupu. To biro cā ca biicā pacaro, jīcā peera jīcā wām ħanora cāre baarique eca, tiitħiċċa.

¹⁷ "Biirique peti tħagħiex bojoca cati, o biro ūiupu: –Yiħi pacħare pade coteri maja paħħ baarique cāja ca chħocārō, yiħi pea anopu yiħi aħħa boa duwi yujuti? ¹⁸ Yiħi pacu pħażżeppura tua waari, o biro cāre yiħi ūiħiħucu: "Cāacu, Ɂmħareco Pacu menare, mha menare ħnañarijere yiħi tħalli. ¹⁹ To biri 'Yiħi macħu,' yure ūiħiħucu. Jīcā mħire ca pade coteri majħire biro pee yure tħalli," yiħiħucu –ūiupu.

²⁰ "To biro ūiħiħucu pacu pħażżeppura tuacoaupu ūiħiħucu. Ména yoaropħura cā ca niiro, cā pacu pea cāre īa maji, cāre īa boo pacaupu. To biri cāre īmaa boca, cāre paabario, cā wajopuare ūpū, cāre ti-ūiupu. ²¹ To biro cā ca tħalli, cā macħu pea o biro cāre ūiħiħucu: "Cāacu, Ɂmħareco Pacu menare, mha menare ħnañarijere yiħi tħalli. To biri, 'Yiħi macħu,' yure ūiħiħucu," cāre ūiħiħucu.

²² "To biro cā ca ūiħiħucu pacu, cā pacu pea cāre pade coteri majħare: "Yoari méé, jutiro aħnurito ami doori cāre jāa, amo jūa jāarica beto cāre jāa, dħopo juti cāre jāa, cāre tħalli. ²³ Ūiħiħucu weċċu aħnuro ca díi cātigħi, ami doori, cāre jīa. Yiħi macħu cā ca tua ċeari boje rħumha mani tii ujea nii baaco. ²⁴ Ani, yiħi

macūre, ‘Bii yaicoajacupi,’ yu ū ūtugoeñarucumijāwū. Bii yaitijapi. Waa yaicoamiwi, cāre mani bua ūnucā,” ūiupū. To cōrora boje rūmū tiicā jāo waaupara mee yua.

25 “To biro cāja ca tii niicāro, cā macā ca jūwū pe a wejepū niiupū. Ca pade niiricū tua doogū, wii puto ea doogū, cāja ca baja wedeo niirijere ūoupū.

26 To biri jīcā pade coteri majūre jāo cojo, “¿Nee to biijāri yua?” cāre ū ūtaiñauupū. **27** To biro cā ca ūiro, pade coteri majū pe a o biro cāre ūiupū: “Mū bai tua eajāwi. To biri mū pacū pe a wecū añuro ca díi cātigare jīa dotijāwi. Cā macūre añuro ca cati añugārena, yu bua, ūima ūigū boje rūmū tiirugū,” cāre ūiupū.

28 “Cā jūwū pe a teere buaro ūo ajiari, jāa waaruagatiupū. To biri cā pacū pe a cāre jāogū witi waaupū. **29** Cā pe a o biro ūiupū cā pacūre: “Cáacū, paū cāmari, jīcāti ūno peera māre ametāene ūucāri méé yu ca pade niirijere mā maji. To biro yu ca bii pacaro, ‘Cā mena macārā mena cā jīa baa jato’ ūigū, jīcā cabra macā ūno acārena jīcāti ūno peera yure tiicojorucu, mā tii ūnaati. **30** Ani mā macā, mā yeere ūmāa cāja ca tii eperā romiri mena tii epe nucū yuju, tii bate peoticāri ca tua eagū peera, wecū añuro ca díi cātigare jīacāri, cāre mā boje rūmū tii peo,” cāre ūiupū cā pacūre.

31 “To biro cā ca ūiro, cā pacū pe a o biro cāre ūiupū: “Macā, māa yu menara mā niicōa nii. Yu ca cāorije niipetirije mā yee wado niiro bii. **32** Ani, mā bai, ‘Bii yaicoajacupi,’ yu ca ū ūtugoeñarucumigū, catijapi. Ca waa yairicāre mani bua ūnucā. To biri cāre ca boje rūmū tii peo ūjea niipera niiro bii,” cāre ūiupū cā pacū — ū wedeupi Jesús bojocare.

16

*Wiogʉ yeere īa nʉnʉjee bojari majʉre cã ca ū
cõña wederique*

¹ Ñucā cã bueräre o biro ū cõñari wedeupi Jesús:

—Jicã ca apeye paigʉ, cã yeere ca īa nʉnʉjee bojagʉre cʉouph. Aperã pea, “Mu yeere tii bategʉ tiimi,” cãre ū wedejāarã waauparã. ² To biri cãre jʉo cojori, o biro cãre ūipʉ: “¿Ñee to niiti mu ca tiirijere yure cãja ca wederijea? To biri mu ca paderiquere cõñari, yure owa tuu cojoya. To cõrora yu yeere īa nʉnʉjee bojari majʉ mu nii yerijāarucu,” cãre ūipʉ.

³ “To biro cã ca ūiro, cã wiogʉ yeere īa nʉnʉjee bojari majʉ pea o biro ū tʉgoeñapʉ: “Agó nija, ¿ñeere yu tiiguti yua? Yu wiogʉ paderique manigʉ yure cūugʉ doogʉ tiimi. Yeparire ca padepʉ ḥno méé yu nii. Yu tutuati. Wapa tiirica tiiri jāirugʉ cãa, yu bobo jañu. ⁴ Ja, mee yu maji, paderique manigʉ yu ca tuaro, aperã yure cãja ca ñeepere biro ūigʉ yu ca tiipere,” ūipʉ.

⁵ “To biri cã wiogʉre ca wapa mooräre jʉo cojouph. Ca nii jʉogʉre o biro ū jāiñapʉ: “¿Mu, no cõro yu wiogʉre mu wapa mooti?” cãre ū jāiñapʉ.

⁶ Cã pea: “Cien daperi* peti ḥje daperi yu wapa moo,” cãre ūipʉ. To biro cã ca ūiro cã wiogʉ yeere īa nʉnʉjee bojari majʉ pea o biro cãre ūipʉ: “Ja, ano duwiya. Ate nii mu ca wapa moorije. Yu wiogʉre cien mu ca wapa moorijere, cincuenta niirijera owa tuuya yua,” cãre ūipʉ.

⁷ “To biro cãre ū yapano, apíre jʉo cojo, “¿Mu, no cõro mu wapa mooti?” cãre ū jāiñapʉ. “Trigo cien

* **16:6** 16.6 3,700 litros.

poari[†] ca eape cōro yu wapa moo,” cāre ū yūupu. To biro cā ca ūiro: “Ja, ano duwiya. Ate nii mā ca wapa moorije, cien poari mā ca wapa moorijere, ochenta poarira owa tuuya yua,” cāre ūipu.

8 “Cā yeere īa nānājee bojari maju ca añutigā cā ca tiiriquere majiri, cā wiogā pea, “Ca tii majigā peti niijapi,” ūipu. Ati yepa macārā, cājare biro ca biirā mena cāja ca ameri tii niijata, Umureco Pacā yaarā ca boeropu ca niirā ametāenero tii majima.

9 To biri māja pea, ati yepa maquē apeye menara, māja mena macārā bāharūgarā, cājare tii nemoña. Ati yepa maquē apeye ca petiro to birora ca niicōa niiri wiijeripu mājare ca ūneerā uno cāja ca niipere biro ūirā.

10 “Petoacārena añuro ca īa nānājee majigā, paipropu cāare añuro īa nānājee majimi. Petoacā cāare ca īa nānājee majitigā, pairo cāare īa nānājee majitimi. **11** To biri ati yepa maquē apeye cāti niirique ca bii ditorije cāare añuro māja ca īa nānājee majitijata, ¿apeye cāti niirique ca nii majuropeerije peera, ūiru peti “Atere īa nānājeeya” mājare cā ūibogajati? **12** Māja yee ca niitirije cāare añuro māja ca īa nānājee boja majitijata, ¿ūiru pee māja yee ca niirijere mājare cā tiicobogajati?

13 “Jīcā pade bojari maju uno peera puarā wiorāpāre pade cote majitimi. To biro cā ca biijata, jīcāre īa tuti, apī peere mai, biicācumi. ūucā jīcā cā ca dotirijere tii, apī cā ca dotirijere peera tiiti, biicācumi. To biri māja, Umureco Pacā peere pade nānājee pacarā ūucā, pairo apeye cāti niirūgarā tee pee cāare pade nānājee, māja tii majiti —ūipi.

† **16:7** 16.7 Cien bultos, unos 37,000 litros de harina.

14 Fariseos wapa tiirica tiirire b̄aro ca boorā cāa, ate niipetirijere t̄ori, boborije ū bui tutiupa Jesús're. **15** To biro cāja ca ūro, Jesús pea o biro cājare ūipi:

—Muja, bojoca cāja ca ūro ca bojoca añurāre biro muja bii dito. Biigup̄a, Umureco Pacu pea muja yerip̄a muja ca biirijere majimi. Bojoca pea “Añurije nii,” cāja ca ūrijere, Umureco Pacu peera ñañarije ūiro bii —ūipi.

Doti cūrique, to biri Umureco Pacu cā ca doti niirije

16 —Doti cūrique, to biri Umureco Pacu yee que-tire wede j̄gueri maja, Juan menara bii yapano eaupa. Tii tabe mena wāma wāme añurije queti Umureco Pacu cā ca doti niirije maquēre wederique nii. Niipetirā toop̄are jāa waarragarā bii niima. **17** Ati yepa, ati umureco, ca petipe pea popiye méé ca nii pacaro, doti cūrique pea jīcā wāme ñoacāra ca ūirore biro biitirora yaicoa, biitirucu —ūipi.

*Ameri cōarique maquēre Jesús cā ca wederique
(Mt 19.1-12; Mc 10.1-12)*

18 —Jīcū cā nāmore cōacāri, apeo peere cā ca nāmo cūtijata, cā nāmo ca niitigo menapu niiḡa tiimi. Ñucā ca manu cōaricore ca nāmo cūtigu cāa, cā nāmo mena méé niiḡa tiimi —ūipi.

Ca apeye paiḡu, to biri Lázaro

19 —Niiupu jīcā ca apeye paiḡu, añurije juti jāña, to cānacā r̄amura ūaricaro añuro boje r̄amari queno, ca tii niirucuḡu. **20** Niiupu ñucā, jīcā boo pacoro ca biiḡu, Lázaro ca wāme cūtigu, cā upu niipetirop̄ura

ca cami boagħ. Ca apeye paigħ yaa wii jope pħture duwirucuup. ²¹ Cū pea, ca apeye paigħ, cū ca baa bate ñoorijere baarġgarucumiup. Ñucā yaia menapura cū camire nenirā earucuuparā.

22 "To biro biirucu, jīcā r̄am̄ bii yaicoaupu Lázaro. Cū ca bii yairo, Umr̄ereco Pacu p̄uto macārā pea Abraham p̄uto añuri tabepu cū niijato ūirā, c̄are amicoauparā. Ca apeye paiḡu cāa bii yaicoaupu. Cū ca bii yairo, c̄are yaa cōa, tiicāuparā. **23** Ca apeye paiḡu pe a bojoca ūañarā cūja ca waari tabepure ūañaro bii niigu, īa m̄eñe cojoma ūigu, yoaropu Abraham're, ūucā Lázaro cāare cū mena ca duwiḡare ūapu.

²⁴ "To biri cāre ūacāgupha, o biro ūi acaro buiupu:
"Nīcū Abraham, yure boo pacā ūaña nija petopura.
Lázarore yu putopu cāre tiicojoya. Cā amo jūa yapa
mena oco ūia bia doori, yu ūemerore cā weyogu
doojato. Ati pecamepure buaropura ūañaro peti yu
tamocā," cāre ūiupu.

25 "To biro cū ca ūiro, Abraham pea o biro cāre boca ū yūupu: "Yū pārami, atere tūgoeñāña. Mūa, mū ca cati niiri rūmure añuro peti mū niiwū, Lázaro pea ūñaro cū ca biicāro. To biri cū pea mecāra anopure añuro niigū tiimi. Mū pea ūñaro mū tamūo. **26** Ñucā pairi ope nii mani watoare. To biri ano ca niirā toopure ca waarrugarā do biro bii waa majiti, ñucā too macārā pee cāa anopure do biro bii doo majiti, biicāma," cāre ūupu.

27 "To biro cā ca ūiro, cā peā o biro cāre ū yūupu: "Ñicū Abraham, yū pacū yaa wiipu Lázarore cāre tiicojoya. **28** Yū yaarā jīcā amo cōro ca niirāre cā wede majiogu waajato, cāja cāa, ati tabe ñañaro

tamñorica tabe pee cãja ca dootipere biro ñigñ," cãre ñiupñ.

29 "Ñucñ Abraham pea o biro cãre ñi yñupñ: "Mee cãja, Moisés cã ca owariquere, to biri Ùmureco Pacñ yee quetire wede jñgueri majare, cãjare cuoma. Cãjare cãja tuo nñnñjeejato," cãre ñiupñ.

30 "To biro cã ca ñiro, ca apeye paigñ pea o biro cãre ñi yñupñ: "Tuo nñnñjeeticuma, ñicñ Abraham. Jícñ ca bii yairicñpñ cati tuari cãjare cã ca wedejata docare, tuo nñnñjeeri ñañarije cãja ca tiirucurijere tii yerijñabocuma," cãre ñiupñ.

31 "To biro cã ca ñiro, Abraham pea o biro cãre ñiupñ ñucñ: "Moisés cã ca ñirigere tuo nñnñjeeti, ñucñ Ùmureco Pacñ yee quetire wede jñgueri maja cãja ca ñiriye cãcare tuo rugati, cãja ca biijata, ca bii yairicñ cati tuari cã ca wedejata cãcare, tuo nñnñjeeticuma," cãre ñiupñ —cãjare ñi wedeupi Jesús.

17

Ñañarije tiirique ca bii buiyeerije (Mt 18.6-7, 21-22; Mc 9.42)

1 Cãbuerñre o biro ñiupi Jesús:

—Bojoca ñañaro cãja ca tiiro ca bii buiyeerijea, do biro pee ca bii ametña nñcñ majiññ manirije niiro bii. Aperñre ñañarije cãja ca tiiro ca tii buiyeegña, ñañaro peti tamñorucumi. **2** To biro ca tiigura, cã amñtuture ñtñga jia yoori, dia pairi yaapñ cãre cõañua cõacñjata añubocu, yñre ca tuo nñnñjee jño doorñre ñañarijere cãja ca tiiro cã ca tii buiyeerije jñori. **3** ¡To biri, bojoca catiya! Mñja

yee wedeg^u ñañarijere c^ã ca tiijata, c^ãre tuti bojoca catioya, c^ã ca tugoeña wajoajata, ñañarije c^ã ca tiiriquere acoboya. ⁴ Jíca rámare jíca amo peti, ape amore p^uaga penituaro niirije peti ñañaro m^ure tiicári, ñucá ñañaro m^ure c^ã ca tiirije cõrora m^u p^uto doori, “Ñañaro m^ure y^u ca tiijárijere acoboya, y^u tii nemotirucu,” m^ure c^ã ca l^uig^u eajata, ñañaro m^ure c^ã ca tiiriquere acoboya –ñiipi.

Díamac^u tugoeña bayiriique

⁵ C^ã buerá pea o biro ñiupa Jesús're:
—¡Díamac^u tho nuc^ã bao bayiriquire pai jañuro jääre tiicojoya!* —c^ãre ñiupa.

⁶ To biro c^ãre c^ãja ca ñiro, o biro c^ãjare ñiipi Jesús:
—Díamac^u m^uja ca tho nuc^ã b^uorije mostaza apega cõroac^ã to ca nii pacaro, atigu sicómorogure, “Wée waari, dia pairi yaap^u ea nucáñá,” m^uja ca ñijata, m^uja ca ñirore birora biicábocu —c^ãjare ñiipi.

Pade coteri maj^u c^ã ca tii niirije

⁷ —Jíca m^uja mena mac^u, c^ãre ca pade cotegure ca cuog^u, wejep^u ca jee c^uu niiric^u, ape tabera wec^uare ca cote niiric^u, c^ã ca tua earo, ¿“Baag^u dooya ména,” c^ãre m^uja ñi bocati? ⁸ M^uja ñiticu. O biro pee m^uja ñicu: “Y^u ca baapere quenoña ména, baa, jini, tii niig^u y^u ca boorijere jee cojo coterug^u, juti wajoag^u waari, toora nuc^u coteya. Jiro, ‘Baa, jini, m^u tiirucu m^uha,’ ” c^ãre m^uja ñicu. ⁹ Ñucá m^uja ca dotiriquere c^ã ca tiiricaro jiro to ca niimijata c^ãare, “Añu majuropeec^u,” c^ãre m^uja ñiticu. ¹⁰ M^uja

* ^{17:5} 17.5 “B^uaro jañuri Ùm^ureco Pac^ure díamac^u jää ca tho nuc^ujeero jääre tii nemoña.”

cāa to biri wāmera, mājare tii dotiriquere tii yanorā, o biro ca ūiparā māja nii: “Pade coteri maja ca añutirā mani nii. Apeyepura tiiricaro maniro, manire cāja ca tii dotirijeacā wadore mani tii,” ca ūiparā māja nii —ūiupi Jesús.

Ca cami boarāre Jesús cā ca catiorique

¹¹ Jesús, Jerusalén'pā waa nānāa waagā, Galilea yepa, to biri Samaria yepare ametua waaupi. ¹² Jīcā macāre cā ca ea waarora, pāa amo cōro niirā peti ca cami boa diarique cātirā cāre bocarā doori, yoaropura tua nācā, o biro īi acaro bui cojoupa:

¹³ —Jesús, Buegā, jāare boo paca īaña —ūiupi.

¹⁴ Jesús pea cājare īa, o biro cājare īi cojoupi:

—Paia pātopā waari cājare īñorāja —cājare ūiupi. To biro cā ca ūiro, cāja ca waa nānāa waarora, cāja ca cami boa diarique cātimirique yati peticoaupe.

¹⁵ Jīcā cāja mena macā, cami manigupā cā ca niirijere īari, ñopura theorichā Umāreco Pacāre baja nācā bāo tua doo, ¹⁶ Jesús pāto yepapā muu bia cūmu waaupi:

—Añu majuropeecā —Jesús're ūigā. Cā pea Samaria macā niupi.

¹⁷ Jesús pea, o biro ūiupi:

—¿Māja ca cami boa diarique cātirijere ca ametuene ecojārā, pāa amo cōro méé māja niijāri? ¿Jīcā amo peti, ape amore baparica penituario ca niirā pea, noo cāja niiti? ¹⁸ ¿Ani judío ca niitigā wado Umāreco Pacāre īi nācā bāorāgā cā tua doojapari? —ūiupi. ¹⁹ To biro ūicā, cā peera o biro cāre ūiupi:

—Wāmu nūcāri, waaghja. “Jesús yare cati-ocārucumi,” díamacū mu ca ūi tāgoeñā bayirique jūori, mu diarique ametuhene eco —cāre ūiupi Jesús.

Umureco Pacu cā ca dotirije, ¿do biro to bii earoti?
(Mt 24.23-28, 36-41)

20 Fariseos “¿Umureco Pacu cā ca doti niirije no cōropu to earoti?” Jesús're ūi jāiñauapa. To biro cāja ca ūiro cā pea o biro cājare ūi yuuupi:

—Umureco Pacu cā ca dotirijea bau niiro ca eape ūno méé niiro bii. **21** “Ano nii.” “Óo pee nii,” ūiña manirucu. Mee, Umureco Pacu cā ca dotirijea, muja watoara nii yerijāa —cājare ūiupi.

22 To biro ūicā, cā buerā peere o biro ūiupi Jesús:

—Earucu jīcā cuu, yu, Ca Nii Majuropeegu Macū, yu ca doori rāmāre muja ca ūarugamirije. Bii pacarā, muja ūatirucu. **23** Jīcārā o biro mujare ūirucuma: “Ani niimi,” “Ūi pee niimi,” ūirucuma. To biro cāja ca ūi pacaro, waa, cājare tho nūnajee, titicāña. **24** Umureco quejeropu, jīcā nūña bāpo cā ca yabe cojorijera ape nūñapu cāare ca boe ūpōtīocā cojorore birora biirucu yu, Ca Nii Majuropeegu Macū, yu ca tua doori rāmāre. **25** Ména to biro yu ca biiparo jāguero, bātaropu, ūañaro tamāo, ati cuu macārāre ūa juna eco, yu biirucu.

26 ”Noé cā ca niiri cuupu, ca biiquīricarore birora biirucu, yu, Ca Nii Majuropeegu Macū yu ca tua doori rāmāpū cāare. **27** Baa, jini, amo jia, cāja puna romiare nomi cūu, tii niiupa. Cūmuapu Noé cā ca ea jāa waari rāmāpū to biro tii yerijāaupu. To biro ca tii niirāre ca duurije doo, cājare duu yaio bate peoticāquīupa.

28 "To birora biiupa Lot cā ca niiri cuu cāare. Baa, jini, apeye wapa tii, cāja ca c̄orijere noni wapa taa, otere ote, wijiéri b̄a, tii niiquīupa. **29** Sodoma ca niiric̄a, Lot cā ca witiri r̄um̄ura, um̄ureco tutip̄a maquē ca ūrije, azufre cūja ca ūrije, oco pearore biro cājare ūapea, tii jīa bate peoticāquīupa niipe-tirāp̄arena.

30 "To birora biirucu, ȳa, Ca Nii Majuropeege Macā ȳa ca doori r̄um̄ure. **31** Tii r̄um̄ure wii jo-toap̄a ca niiḡa, cā yee apeye wii jupeap̄a cā ca c̄orijere cā jeeḡa duwi waaticājato. Ņucā wejep̄a ca niiḡa cāa, cā yaa wii pee cā tua waaticājato. **32** Lot n̄amo ūñaro cō ca biiriquere tugoeñaña. **33** Cā ca catirijere ūñaro ȳa tii yaiore ca ūiḡa, cā ca cati niirijere díamacāra tii yaio n̄ac̄oc̄arucumi. Cā ca catirijere ca maitiḡa, cā ca caticōa niipere buarucumi. **34** Tii ūamire, p̄ūuḡa jīcāḡrena p̄uarā ca cāni yojarā, jīcā ami waa eco, ap̄ira toora cūu, tii ecorucuma. **35** P̄uarā nomia ca wāñia niirā, jīcō ami waa eco, apeora toora cūu, tii ecorucuma. **36** Um̄ha p̄uarā wejep̄are ca niirā, jīcā ami waa eco, ap̄i toora cūu, tii ecorucuma —cājare ūi wedeupi Jesús.

37 To biro cā ca ūiro, cāja pea o biro cāre ūi jāiñupa:

—¿Wioḡa, tea noop̄a to biiroti? —ūupa.

Cā pea o biro cājare ūi ȳaupi:

—Ca bii yairic̄a cā ca niiri tabere w̄uu nea poorucuma yucáá —cājare ūupi.

18

Ca man̄a dia weo ecorico cō ca ūi bayirique

¹ Jīcā wāme ū cōoñari wedeupi Jesús, jutiricaro maniro, to birora cāja ca juu buecōa niipere wede majorugħu. ² O biro ūupi:

—Jīcā macāpħre niiupu jīcū, bojoca cāja ca tii niirijere ca jāiñā bejegħu, Ūmureco Pacura nucā buoti, bojoca cāare īa nucā buoti ca biigħu. ³ Nucā tii macārena niiupo jīcō, ca manu bii yai weo ecorico, bojoca cāja ca tii niirijere ca jāiñā bejegħu putopu waari, “Yure ca īa tutigure, īnañaro cōre tiiticāñā,” cūre ūnna, cāre ca ūni. ⁴ Jīcā cuu, yoaro cōre tii nemorugħatiupu. To biro biiñami, o biro ū tħogħeñāupu: “Ūmureco Pacura nucā buoti, bojoca cāare īa nucā buoti, ⁵ ca biigħu yu ca nii pacaro, atio, ca manu bii yai weo ecorico pea, yure pato wācō yerijāatimo. Cōre yu tii nemocāgħuda. To cānacā tiira doori, añuro yu ca niicāboro yure pato wācō niibocumo,” ūupu —ū wedeupi Jesús.

⁶ To biro ūcā, o biro ūi nemoupi īncā Jesús:

—O biirije ūupi jāiñā bejeri maju, ca aňutigħu. ⁷ “To docare Ūmureco Pacu peacū yaarā, cū ca beje jeericarā, īnamiri, Ūmureco cāre cāja ca jāijata, cājare cū tii nemotigħajati? Ɂyoaro cāja ca yue mani waaro cū tiigħajati? ⁸ Yoari mēéra cājare tii nemorucumi,” mħejre yu ū. Ɂto docare yu, Ca Nii Majuropeegħu Macu yu ca tua doori rūmħare, mēna ati yepapħre díámacu tuo nucā buorique to niicāroti? —ūupi cū buerāre.

Fariseo, to biri wapa jeeri maju menare cū ca ū cōoñarique

⁹ Jīcārā cāja majuropeera, “Añurā jāa nii” ū tħogħeñari, aperāre ca īa junarāre īlma ū, ati wāme ū cōoñari cājare wedeupi Jesús:

10 —Puarā umua, Umareco Paca yaa wiipare juu buerā waauparā. Jicā fariseo, apī pea Roma maquēre wapa jee bojari maja mena macā niiuparā. **11** Fariseo pea o biro īi juu bue nucūupu: “ ‘Umareco Paca, añu majuropeecā,’ māre yā īi. Yua, aperā, ca jee duti pairā, ca tii dito pairā, ca tii epericarā cāti pairā, ñucā ani wapa jee bojari majare biro, yā biiti. **12** Yua, jicā semanare pāati wado betiri yā juu bue, yā ca wapa taarije cōrora pāa amo coro ca niirijere jicā tabe māre yā tiicojorucu,” īi juu bueupu. **13** Roma maquēre wapa jee bojari maju peea, yoaropura tua nucā, umareco peere īa māneri méé, cā cotiare paagura, o biro īi juu bueupu: “Umareco Paca, yāre boo pacā īaña. Yua, ñañarije ca tiigā yā nii,” īiupu.

14 ”To biri wapa jee bojari maju peea, ñañarije manigupu cā yaa wiire tua waupa. Fariseo pea biitiupu. To biri cā majuropeera, “Ca nii majuropeegu yā nii,” ca ñigā, watoa macā tuarucumi. “Watoa macā yā nii,” ca ñigā peera, ca nii majuropeegu cā ca niiro cāre tiirucumi Umareco Paca —īiupi.

*Wimarāre Jesús cā ca juu bue peorique
(Mt 19.13-15; Mc 10.13-16)*

15 Ñucā wimarāre Jesús pāto jee waupa, cājare cā padeñajato īirā. To biro cāja ca tiiro īarā, cā buerā pea wimarāre ca jee doorāre boca tuti camotaupa. **16** To biro cāja ca īiro, Jesús pea wimarāre juo cojo, o biro īiupi:

—Wimarāre yā pāto pee cājare tiicojoya. Cājare camotaaticāña. Umareco Paca cā ca doti niiri tabea, cājare biro ca niirā cāja ca niipa tabe nii.

17 Yee méé mājare yu ūi. Wimaghare biro Umareco Pacu cā ca dotirijere ca tuo nānājeetigū, toopure ea waatirucumi –cājare ūiupi.

*Ca apeye paigū Jesús mena cā ca wede penirique
(Mt 19.16-30; Mc 10.17-31)*

18 Jīcā judíos're ca jāo niirā mena macā, o biro ūi jāiñaupi Jesús're:

—Buegu añugū, ¿ñee yu tiigajati, caticōa niiri-quere bāarugū? —cāre ūiupi.

19 To biro cā ca ūiro, Jesús pea o biro cāre ūi yūupi:

—¿Ñee tiigū “Añugū,” yure mu ūiti? Jīcā uno peera ca añugū manimi; ca añugua jīcāra niimi, Umareco Pacu wado. **20** Mee, Umareco Pacu cā ca doti cūuriquere mu maji: Nāmo cuti, manu cuti, bii pacarā tii epericarā cūtiticāña. Jīaticāña. Gee dutiticāña. Jīcā peerena watoara ūi dito buiyeticāña.

Mu pacure, mu pacore nācā bāoya* —cāre ūiupi.

21 To biro cā ca ūiro, cā pea o biro cāre ūiupi:

—Mee, wāmu niigupura tee niipetirijepurena tee ca ūirore biro yu tii peticāwu —cāre ūiupi.

22 To biro cā ca ūiro tuo, o biro cāre ūi yūupi Jesús:

—Jīcā wāme māre dājacā mēna. Mu ca cūorijere noni peoticā, tee wapa mu ca jeerijere ca boo pacarāre cājare tiicojoya. To biro tiigū, umareco tutipure pairo mu apeye cūtirucu. To biro tii yapano, yu mena dooya —cāre ūiupi.

23 Cā pea ca apeye paigū niiri to biro Jesús cā ca ūirijere tuogū, bāaro tāgoeñarique paiupi.

24 To biro cā ca biiro ūa, o biro ūiupi Jesús:

—¡No cōro peti ca bii majiña manirije to niicāti, ca apeye pairā Umareco Pacu cā ca doti niiri tabepure

* **18:20** 18.20 Ex 20.12-16; Dt 5.16-20.

cāja ca ea waape! ²⁵ Popiye méé niicā, jīcā camello ājipōa potaga opeacāre cā ca ame witi waaro, jīcā ca apeye paigħu pea Umrəco Pacu cū ca doti niiri tabepare, do biro cā ca bii ea waatirije to ca nii pacaro —ħiupi.

²⁶ To biro cā ca īrijere ca tħorā pea, o biro cūre īi jāiħaupa:

—¿To docare ħiru pee cā ametħagħti? —ħiupi.

²⁷ To biro cāja ca īiro, Jesús pea o biro cājare īi yħaupi:

—Bojocara do biro ca bii majiħa manirije cāa, Umrəco Pacu peera popiye méé niicā —cājare īiupi.

²⁸ To biro cā ja īiro, Pedro pea o biro īiupi Jesús're:

—Wiogħu, jāa, jāa yee niipetirije cūu peticā, mure jāa nħanu doowu —cāre īiupi.

²⁹⁻³⁰ Jesús pea o biro cāre īi yħaupi:

—Yee méé mħajare yu īi. No ca boogħu, Umrəco Pacu cā ca doti niiriże peere tii nħanjeeru, cā yaa wii, cā nħomo, cā yaarā, cā pacua, cā punaare, cā ca waa weojata, ati yepare cati niigħura, cā ca waa weorique ametħenero tiicojo ecorucumi. Ħucā cā ca bii yairo jiropħura, to birora caticħa niiriquere tiicojo ecorucumi —ħiupi.

*Cā ja bii yaipere itiati Jesús cā ca wede tħaż-
waarieque*

(Mt 20.17-19; Mc 10.32-34)

³¹ Jesús, cā buerā pħa amo peti, dappore pħaġa penituar o ca niirā wadore jħo cojori, o biro cājare īiupi:

—Mecāra Jerusalén'pu mani waa, Umuareco Pacu
yee quetire wede jugueri maja, yu, Ca Nii Ma-
juuropeegu Macu yu ca biipere cāja ca owarique
ca iirore biro ca biipa tabepure. ³² Toopu apero
macārāpure yure noni cōarucuma. Cāja pea yure
bui epe, yure acaro bui tuti, yure ujeco eo tuu,
tiirucuma. ³³ To biro tiicā, yure bape yapanori jiro,
yure jīa cōa, tiicārucuma. To biro cāja ca tiicāmijata
cācare, itia ruma jiro yu cati tuacoarucu ñucā —
cājare iuipi.

³⁴ Cāja pea ate to biro cā ca iirijere tuo majitiupa.
Ñucā, “To biro ñirugu ñigajami,” ií majiticāupa, do biro
tii ca tuo majiñā manirijke ca niiro macā.

*Jericó macāre ca ñatigure Jesú斯 cā ca catiorique
(Mt 20.29-34; Mc 10.46-52)*

³⁵ Jesú斯, Jericó macāre ea nunuha waagu cā ca
biiro, jīcā, ca ñatigu, maa putore wapa tiirica tiiri ca
jāi duwigu, ³⁶ pau bojoca cāja ca ametuha waarijere
tuori:

—¿Do biro to biiti? —ií jāiñuupi.

³⁷ To biro cā ca iiro:

—¡Jesú斯, Nazaret macā ametuha waagu biimi! —
cāre ií wedeupa.

³⁸ Teere tuocāgupua, o biro ií acaro buiupi:

—¡Jesú斯, David Pārami, yure boo paca ñaña! —iíupi.

³⁹ Cā juguero ca waa nunuha waarru pea, cā yerijā
waajato ñirā, cāre tutimiupa. To biro cāja ca ií
pacaro, cā pea buaro jañuro:

—¡Jesú斯, David Pārami, yure boo paca ñaña! —ií
acaro buiupi.

40 Jesús pea, to biro cã ca ūiro tuo, tua nucāri, “Cūre ami dooya,” ūupi. Ca ūatigü cã puto cã ca earo, o biro cūre ū jāiňaupi Jesús:

41 —¿Nee ūno mure yu ca tiiro mu booti? —ūupi.

To biro cã ca ūiro, ca ūatigü pea o biro cūre ū ūupi:

—Wiogü, yu cape ca ūaro yu boo —cūre ūupi Jesús're.

42 To biro cã ca ūiro, Jesús pea o biro cūre ūupi:

—jāňa! “Jesús yure catiocārucumi,” díamacü mu ca ū ūtogeňa bayirije juori mu ametüne eco —cūre ūupi.

43 To biro cã ca ūiriye menara, ca ūatimiricü aňuro ūacoari, Úmureco Pacare ū nucü bao baja peo nuna waupi Jesús mena waagü. Bojoca niipetirā atere ca ūarā cāa, Úmureco Pacare ū nucü bhoupa.

19

Jesús to biri Zaqueo

1 Jesús Jericóre ea, tii macāre tēo taa nuna waupi. **2** Tii macāre niiupi jīcü ca apeye paigü Zaqueo ca wāme cūtigü, Roma maquere wapa jee bojari maja wiogü. **3** Cü, Jesús're ūrugamiupi. Ca emuatigüacä niima ūigü, bojoca paü cüja ca ūiro macä, do biro tii ū eyotiupi. **4** To biri cüja juquero ūmaa waa, Jesús're ūrugü, cã ca ametüa waapa tabe puto ca niiricü yucugüpu * muacoaupi.

5 Jesús tii tabere ametüa waagü, emuaroo pee ūa maeñe, Zaqueore ūari, o biro cūre ūupi:

—Zaqueo, yoari méé duwi dooya. Mecära mu yaa wiira yu earucu —cūre ūupi Jesús.

* **19:4** 19.4 Sicómorogü.

6 To biro cã ca ñiro Zaquoeo pea yoari méé duwi doo, ujea niirique mena cã yaa wiipu jüocoaudi Jesús're. **7** Teere ñarã, niipetirã:

—Ñañarije ca tiigü yaa wiipu cänigü waami —ii wede paiupa.

8 Jiro Zaquoeo cã yaa wiipu niigü, wãmu nucã, o biro ñiipi Jesús're:

—Wiogü, yü ca cœorije niipetirore, ca boo pacarãre decomacã yü tiicojorucu. Jicãrãre yü ca jee dutijata, bapari niirije cäjare yü tuene nemorucu —ñiipi.

9 Jesús pea o biro cäre ñiipi:

—Mecü ati wii macãrãre cäja ca ametüarije ea. Ani cää, Abraham pãramira niimi. **10** Yü, Ca Nii Majuropeegü Macää, ca yairicarãre ama, cäjare ametüene, tiigü doogü yü doowü —ñiipi.

*Wapa tiirica tiiri mena üi cõoñarije
(Mt 25.14-30)*

11 Bojoca to biro cã ca ñirijere cäja ca tao niiro macã, Jesús pea jicã wãme üi cõoñari, cäjare wede-upi. Mee, Jerusalén putoacã niiupa. To biri bojoca pea, “Mee Ùmureco Pacü cã ca dotipa cuu ea waaro biicu,” üi tagoeñaupa. **12** To biri o biro cäjare ñiipi Jesús:

—Niiupa jicã, ca nii majuropeegü ca niigü, ca yoaropu ape yepapu ca waariçü, toopu wiogü jõene eco yapanori jiro ca tua doopu. **13** Cã ca waaparo jüguero, cäre ca padé coterãre, pua amo cõro niirä juo cojo, cäja cõrorena wapa tiirica tiiriire pairo cäjare tiicojo, o biro cäjare ñiipu: “Ate, wapa tiirica tiiri mena apeye wapa tiiri, noni wapa taa niiña, yü ca tua earopu,” cäjare ñiipu. **14** Cã yaa yepa

macārā pea cūre ūa tuti jañuuparā. To biri cā jiro, cāja mena macārā jīcārāre tiicojouparā: “Ani, jāa wiogu cā ca niiro jāa booti,” ca ūiparāre.

15 “To biro cāja ca ūirije ca nii pacaro, wiogu jōene eco yapano, cā yaa yepapu tuacoaupu ñucā. Tua ea, cūre ca pade coterāre wapa tiirica tiiri cā ca tiicojoricarāre jūo doti cojoupu, cāja ca niiro cōro cāja ca wapa taa nemoriquere majirugu. **16** Ca ea jūogu, o biro cūre ūipu: “Wiogu, mu yee wapa tiirica tiirire puā amo cōro niirije yu wapa taa nemojāwū,” cūre ūipu. **17** To biro cā ca ūiro: “Añu majuropecā. Paderi maju añugu mu nii. Mee, petoacā cāare añuro ca ūa nūnūjee majiricu mu ca niiro macā, puā amo cōro niiri macārire ca dotipu muare yu cūu,” cāre ūipu cā wiogu.

18 “Cā jiro apī eaupu ñucā. “Wiogu, mu yee wapa tiirica tiirire, jīcā amo cōro niirije yu wapa taa nemojāwū,” cāre ūipu. **19** To biro cā ca ūiro, cā cāare o biro cāre ūipu: “Jīcā amo cōro niiri macārire ca dotipu muare yu cūu,” cāre ūipu.

20 “Cā jiro apī o biro ūi eaupu: “Wiogu, ate nii, mu wapa tiirica tiiri. Jutiro quejero mena ūmaari, yu queno cūu cāo niirucujawu. **21** Muare yu uwijānu. Muā do biro ca tiiya manigu, mu ca cūutirica taberena ca jeegu, mu ca otetirica taberena ote dicare jee, ca tiigu mu nii,” cāre ūipu. **22** To biro cā ca ūiro, wiogu pea o biro cāre ūi yūupu: “Paderi maju ca añutigu, mu majuropeera mu ca ūirije menara, ñañarije mu ca tiirique cātirijere yu ūa bejerucu. Do biro ca tiiya manigu, yu ca cūutirica taberena ca jeegu, yu ca otetirica taberena ote dicare ca jeegu, yu ca niirijere maji pacagu, **23** ¿ñee tiigu yu

yee wapa tiirica tiirire, wapa tiirica tiiri queno cūurica wiipu mū cūutiri, yu ca tua earo, tee ca wapa taa nemorique mena yure tuenerugu?" cūre ūupu.
24 To biro cāre ū, too ca niirāre o biro cājare ūupu: "Anire, wapa tiirica tiirire ēmari, pua amo cōro niirije ca wapa taa nemoricu peere cāre tiicojoya," cājare ūupu.

25 "To biro cā ca ūiro, cāja pea o biro cāre ūuparā: "Wiogu, mee cāa pua amo cōro niirijepu cuomi doca," ūuparā. **26** To biro cāja ca ūiro, wiogu pea o biro ū yūupu: "Ca caogua, pai jañuro tiicojo nemo ecorucumi. Ca cuotigu pea, petoacā cā ca cāorije menapura, ēma ecocoarucumi. **27** Yure ca ūa junarā, cāja wiogu yu ca niiro ca bootiricarā peera, ano pee cājare jee doori, yu ca ūa cojoro cājare ūa batecāña," ūupu — ū wedeupi Jesús bojocare.

*Jerusalén're Jesús cā ca jāa waarique
(Mt 21.1-11; Mc 11.1-11; Jn 12.12-19)*

28 Atere ū yapano, Jerusalén'pu waagu, waacā nūnua waaupi ūucā Jesús. **29** Macānucā Olivos ca wāme cātiri buuro puto ca niiri macāri Betfagé, Betania, macāri puto ea waagu, cā buerā puarāre tiicojori, **30** o biro cājare ū cojoupi:

—Ano diámacā ca niiri macāpu waaraaja. Tii macāre earā, jīcā burro jīcā peera cāja ca peja ūaatigu cāja ca jia tuu nūcōricare muja bharucu. Cāre popiori, ano pee muja ami doowa. **31** Jīcārā, "¿Nee tiirā cāre muja popioti?" mujare cāja ca ū jāiñajata, "Wiogu cāre boomi," cājare muja ūwa — cājare ū cojoupi Jesús.

32 Că bueră pea waa, cūjare cū ca ūricarore birora bua eaupa. **33** Burrore cūja ca popio niro, cū ūparā pea:

—¿Nee tiirā cūre mūja popioti? —cūjare ū jāinuaupa.

34 To biro cūja ca ūiro:

—Wiogu cūre boomi —cūjare ūupa cūja pea.

35 Jesús puto cūre ami ea, jotoa cūja ca jāñarije jutire burro jotoa peori, cūre ami peoupa.

36 Jesús cū ca waa nūnua waaro cōrora, bojoca pea cūja juti, jotoa cūja ca jāñarijere maare cūu jūgue nūnua waupa. **37** Macānacū Olivos Buuro ca nii bua waari tabere cū ca ea waarora, niipetirā cūre ca nūnurā buaro ūjea nii acaro bui, Umureco Pacure baja peo jūo waupa, niipetirije ca ū ūnaña manirije cū ca tii bau nii ūnoriquere ca ūricarā niro.

38 O biro ūupa:

—Añuro ca biigū niimi, Wiogu, Umureco Pacu wāme mena ca doogu.

Umureco tutipure jīcāri cōro niirique to nijato. Cū ca añu majuropeerije niipetiropu to nijato[†] —ūupa.

39 To biro cūja ca ūiro, jīcārā fariseos, bojoca watoare ca niirā, o biro ūupa Jesús're:

—Buegu, mure ca nūnurāre, to cōrora cūjare yerijāa dotiya —cūre ūupa.

40 To biro cūja ca ūiro, Jesús pea o biro cūjare ū yūupi:

—Anija cūja ca yerijāajata, ūtāgaarira acaro buirucu —cūjare ūupi.

[†] **19:38** 19.38 Sal 118.26; 148.1.

41 Jerusalén macāre ea waagħura, tii macāre īari, o biro īi otiupi Jesús:

42 —jMu cāare, ati rħumu, aňuro mu ca niipere ca jee doori rħumu petira ca īa majicāpe niimi! Mecūra, teere mu ca īa majiborique yaioropu mure niicā. **43** Doorucu īaňaro mu ca biipa rħumuri, mu waparā, mu wejare camota nucā eari, niipetiri taberipu noo pee duti waa majiña maniro cāja ca jīa jāa doopa rħumuri. **44** Díamacūra mure tii yaiocā, mu bojocara jīa peoticā, īucā ītāga apegħa jotoa pejaricaro maniropu tii yaiocā, tiirucuma. Muu, ɻumureco Pacu mure cā ca ametħenegħu doori tabere mu īa majiti —īi otiupi.

*Umureco Pacu yaa wiire īaňarije ca niirijere Jesús
cā ca cōarique*

(Mt 21.12-17; Mc 11.15-19; Jn 2.13-22)

45 Jiro Jesús ɻumureco Pacu yaa wiipu jāa waari, toopu ca noni wapa taa niirāre cājare cōa wiene juo waaupi. **46** O biro īiupi:

—O biro īiowarike nii: “Yu yaa wii, juu buerica wii niirucu,” īi,[‡] muja pea tii wiire, jee dutiri maja cāja ca niiri ope muja jeeñocājapa[§] —cājare īiupi Jesús.

47 To cānacā rħumura Jesús ɻumureco Pacu yaa wiipu bojocare buerucuupi. Paia uparā, doti cūriquere ca juo buerā, to biri bojocare ca jeho niirā pea, “Do biro pee tiiri cāre ca jīa cōape to niimiti?” īi ama niiupa. **48** Biirāpħa, cāre cāja ca jīapa wāmre buu majituupi, bojoca niipetirā cā ca wederijere cāja ca tuo niiro macā.

[‡] **19:46** 19.46a Is 56.7. [§] **19:46** 19.46b Jer 7.11.

20

*Jesús cā ca doti majirije
(Mt 21.23-27; Mc 11.27-33)*

¹ Jīcā rāmū Jesús, Ḫmureco Pacū yaa wiipū bojocare bue, añuriye quetire wede, cā ca tii niiro, paia ḫparā, doti cūriquere ca juo buerā, bojocare ca juo niirā mena eari, o biro cāre ū jāiñaua:

² —Jāare wedeya: ¿Ñee doti majiri que chocāri, to biro mū tii niiti? ¿Tee doti majiri quere ñiru mure cā tiicojojāri? —cāre ūupa.

³ To biro cāre cāja ca ūiro, Jesús pee cāa o biro cājare ū yāupi:

—Yū cāa, jīcā wāme mājare yū jāiñarucu. Māja cāa yāre yāuya. ⁴ ¿Ñiru Juan're, cā uwo coe doti cojoupari? ¿Hmureco Pacū, bojoca pee cāre cāja doti cojoupari? —ūupi.

⁵ To biro cā ca ūiro cāja pea, cāja majurope o biro ameri ūupa:

—“Hmureco Pacū cāre doti cojoupi,” mani ca ū yāujata, “¿Ñee tiirā cā ca wederijere díamacū māja tho nānājeetiri?” manire ūrucumi. ⁶ Ñucā, “Bojoca cāre doti cojoupa,” mani ca ūjata, bojoca ūtā mena manire dee jīa cōacārucuma. Mee niipetirā, “Hmureco Pacū cā ca doti cojoricū niiwi Juan,” ca ūirā wado niima —ūupa. ⁷ To biri o biro cāre ū yāupi Jesús're:

—Baa. Jāa majiti. Ñiru cāre doti cojojacupi doca —ūupa.

⁸ To biro cāja ca ūiro, Jesús pea:

—To docare yū cāa, “Tee doti majiri que mena to biro yū tii,” mājare yū ūticu —cājare ū yāupi Jesús.

*Paderi maya ñañarãre ñi cõoñari cã ca wederique
(Mt 21.33-44; Mc 12.1-11)*

⁹ Jiro bojocare ati wãme ñi cõoñari cãjare wede-upi Jesùs:

—Jíca, jíca weje, ñje weje ote, paderi majare padé dote cõu, yoaro bii yujug, waag, waacoaup. ¹⁰ Ñje ca dica cãtiri cuu ca earo, jíca cãre padé coteri majare, paderi maya pãtop cãre tiicojoupu cã yee ca niirijere cãja dica woo cojojato ñig. Cã ca earo, paderi maya pea cãre paa, ñee jää manig, cãre tii ácõ tuenecã cojouparã. ¹¹ Jiro tii weje upu apíre tiicojomiu ñucã. Cã cãare cãre paa, ñañaro cãre ñi tuti, ñee jää manig, cãre tii ácõ tuenecã cojouparã. ¹² Apíre tiicojo nemomiupu ñucã. Cã cãare to birora, cãre cami tuu, tii weje tãjaropu cãre tii ácõ wooenecã cojouparã.

¹³ "To biro tii ñami waag, ñje weje upu o biro ñi tãgoeñauph: "¿Do biro yu tiiguti? Jau. Yu macã, yu ca maigare, yu tiicojorucu. Ape tabera cãre nucã bãocãbocuma," ñi tãgoeñauph. To biro ñi, cãre tiicojoupu.

¹⁴ "Paderi maya pea cãre ñacãrãph, o biro ameri ñiuparã: "Ani niimi, ati wejere ca chõ nãnãjeepu, cãre mani jña cõacãco, ati weje mani yaa weje ca tuapere biro ñirã," ñiuparã. ¹⁵ To biri ñje weje tãjaropu cãre ami witi waa, cãre jña cõacãuparã.

"¿"Muja, ñje weje upu do biro cãjare tiirucumi," muja ñi tãgoeñati? ¹⁶ Cã majuropeera waa, paderi majare jña bate, aperã peere tii wejere cãjare tiicojorucumi —ñiupi.

To biro cã ca ñirijere tãorã, bojoca pea o biro ñiupa:

—Biiticu tea* —íiupa.

¹⁷ To biro cāja ca íiro, Jesús pea cājare ñari, o biro ñiupi:

—To docare ¿do biro íirugaro to íiti, Ùmureco Pacu wederique:

“Wii buari maja ütāga cāja ca beje cōamiricagara ca nii majuropeerica tua,”[†] ca íirijsa?

¹⁸ Tiiga ütāga jotoare ca ñaapearā cōrora, doca jude batecā yai waarcuma. Ñucā tiiga pee no ca boogure to ca ñaapeajata, doca abo yaiocārucu — ñiupi.

¹⁹ Paia uparā, doti cūuriquere ca jao buerā pea, ñi cōñari cā ca wederijere, “Manirena íigu íimi,” ñi tuo majiri, jīcātora cāre ñeerugamiupa. Bli pacarā, bojocare uwi jañiupa.

Wiogu César're wapa tiirique maquēre cāja ca jāñiñarie

(Mt 22.15-22; Mc 12.13-17)

²⁰ To biri jīcārā ca bojoca añurāre biro bii ditori, Jesús jīcā wāme cā ca ñi maa wijiaro cāja tijato íirā, ca ña duti coterāre tiicojoupa: “No ca booro cā ca ñijata, wiogupure mani wedejāajaco,” íirā.

²¹ To biri cāja pea o biro cāre ñi jāñiñaua:

—Buegu, mu ca íirijere, mu ca buerijere, ca niñiore biro díamacāra mu ca íirijere jāa maji. Bojocare mu ña dica wooti. Ùmureco Pacu cā ca boorore biro niñiquere díamacā mu wede. ²² To biri: ¿Roma macā wiogure niñrique wapa, jāa ca wapa tiirije to añucāti? ¿To añutitiqué? —íiupa.

* **20:16** 20.16 ;To biirije peti ca biiro cā tiiticājato Ùmureco Pacu!

† **20:17** 20.17 Sal 118.22.

23 Jesú斯 pea, ñañari wāme t̄goeñacāri cāja ca ñirijere majiri, o biro cājare ñiupi:

24 —Jīcā tii, wapa tiirica tii yāre ññoña. ¿Ati tiipure owa tuurique ñiru wāme, ñiru diámacā to niiti? —ñi jāiñaupi.

To biro cā ca ñiro, cāja pea:

—Wioḡa César yee nii —ñi ȳaupa.

25 To biri Jesú斯 pea:

—To docare wioḡa yee ca niirijere, wioḡure tiicojoya. Ùmureco Pac̄a yee ca niirijere Ùmureco Pac̄ure tiicojoya —cājare ñi ȳaupi. **26** Jīcā wāme peerena bojoca cāja ca t̄o cojoro cā ca ñirijere, cāre cāja ca wedejāapa wāmere b̄atiupa. To biri cā ca ȳaupi majirijere t̄o uc̄acoa, do biro pee ñi majiti, wedeticā nācā waaupa.

*Cati tuarique maquēre cāja ca jāiñarique
(Mt 22.23-33; Mc 12.18-27)*

27 Jiro, jīcārā saduceos, Jesú斯're ñarā waaupa. Saduceos, “Ca bii yairicarāp̄a p̄uati cati tuatima,” ca ñirā niima. To biri o biro cāre ñi eaupa:

28 —Bueḡa, Moisés o biro manire ñi owa cūuquíupi: “Jīcā nāmo cāti, puna maniḡura cā ca bii yaijata, cā yee wedeḡa nāmo ca niiricore nāmo cātiri, cā yee wedeḡa ca bii yairicāre, cā puna cāti wajoa bojajato,”‡ ñi owaupi. **29** To biri yua, jīcāti niiupa jīcā amo peti, ape amore p̄uaga penituario niirā jīcā puna. Ca nii j̄aoḡa nāmo cāti, puna maniḡura bii yaicoaupi. **30** Jiro macā, **31** ñucā jiro macā cāa, cōrena nāmo cāti, puna manirāra bii yaicoaupa. Cāja jīcā amo peti, ape amore p̄uaga penituario ca niirāp̄ura, cō wadorena nāmo

‡ **20:28** 20.28 Dt 25.5-6.

cutiñami, puna manirā wado bii yai peticoaupa.
32 Cāja jiro cō cāa bii yaicoaupo. **33** To docare yua, cati tuarica tabepura, cāja, jīcā amo peti, ape amore pāaga penituarō ca niirā nāmo ca niirico, ñnii nāmo pee cō niigoti yua? —íi jāiñaupa Jesú's're.

34 To biro cāja ca íi jāiñaro, Jesú's pea o biro cājare íi yāupi:

—Bojoca, ati yepare cāja ca cati niiri rāmūrire umāa nāmo cuti, nomia manu cuti, tii niima. **35** To biri cati tuari, ape yepapure ca ea waaparā unora ca niirā, umāa nāmo cuti, nomia manu cuti, titirucuma, **36** ca bii yaitiparā niiri. Umureco Pacu puto macārāre birā nii, ñucā Umureco Pacu puna nii, biirucuma, ca cati tuaricarāpu niiri. **37** Moisés majuropeera yucugu ca ñu nucūrichu quetire cā ca owareque mena, ca bii yairicarā cāja ca cati tuarijere mani ca majiro tiimi. Tii tabere Umureco Pacu: “Yāa, Abraham, Isaac, Jacob, Umureco Pacu yu nii,” íiupi. **38** Cāa, ca bii yairicarā Umureco Pacu méé niimi. Ca catirā Umureco Pacu niimi. Umureco Pacura niipetirā ca catirā wado niicāma —íiupi.

39 To biro cā ca íiro, jīcārā doti cūuriquere ca juo buerā o biro cāre íiupa:

—Buegu, díamacā peti mu íi —íiupa. **40** To biri cāre jāiña nemorugarucu, tiitiupa yua.

*¿Ñiru pārami cā niiti, Mesías?
 (Mt 22.41-46; Mc 12.35-37)*

41 Jesú's o biro cājare íi jāiñaupi:

—¿Ñee tiirā Mesías're, "David pārami niimi," cāja ūrucuti? ⁴² David majuropeera Salmos pūuropure o biro ū owaupi:

"Umureco Pacu, yu Wiogure o biro ūwi:
'Ano yu díamacū nūña pee duwiya,

⁴³ mā waparāre cāja ca doca cūmuro yu ca ūropu,' ūwi," ūupi David.*

⁴⁴ ¿To docare do biro biicāri, David majuropeera "Yu Wiogu," cā ca ūgu nii pacagu, cā pārami cā niibogajati Mesías? —cūjare ūupi.

*Doti cūuriquere cajuo buerāre Jesús cāca tutirique
(Mt 23.1-36; Mc 12.38-40; Lc 11.37-54)*

⁴⁵ Bojoca niipetirā cāja ca tuo cojoro, o biro ūupi Jesús, cā buerāre:

⁴⁶ —Doti cūuriquere ca juo buerā cāja ca biirique catirijere ūa maji, bojoca catiri nūña. Cāja, juti yoerije jāñacāri waa yuju, apeye nonirica taberipu cāja ca waa yujujata cāare, nūcā būorique mena jāi, ūrrique booma. Nea poo juu buerica wiijeripure wiorā cāja ca duwirijepu wado duwirugaga, baarica taberi cāare añuri taberi wado ama, biima. ⁴⁷ Ñucā ca manu jāmua bii yai weo ecoricarā romiri yaa wiijerire ēmama. To biro ca ūrā nii pacarā, teere tii ditorā, "¡Ca bojoca añurā peti niima!" jāare cāja ūjato ūrā, yoaro juu buema. Cāja, ametuenero ūñaro tii ecorucuma —ūupi Jesús.

21

*Ca manu bii yai weo ecorico cō ca ūicojo nūcā
būorique
(Mc 12.41-44)*

* **20:43** 20.43 Sal 110.1.

¹ Jesús, Umureco Pacʉ yaa wiipare, Umureco Pacare tiicojo nucã buorã jāarica cūmuaripare, ca apeye pairã wapa tiirica tiiri cūja ca jāaro ūapi.
² Nucã ca manʉ bii yai weo ecorico ca apeye boo pacago cāa, pua tiiacã wapa tiirica tiiri cō ca jāaro ūapi. ³ To cōrora o biro ūipi Jesús:

—Yee méé mʉjare yʉ ū. Atio, ca manʉ bii yai weo ecorico boo pacoro ca biigo pea, niipetirã ametʉenero tiicojomo. ⁴ Niipetirāpʉra, pairo ca cʉorã niiri, cʉjare ca dʉjarijepare tiicojoma. Cō pea, cō ca boo pacarije menara cō ca wapa tii baa catibopeacārena tiicojo peoticāmo —ūipi Jesús.

“Umureco Pacʉ yaa wii cōa ecorucu,” Jesús cā ca ūrique

(Mt 24.1-2; Mc 13.1-2)

⁵ Jicārã cū buerã mena macārã, Umureco Pacʉ yaa wiire añurije ūtā mena, ūucã Umureco Pacare cūja ca tiicojo nucã buorique mena cūja ca wāmoriquere ūari, ameri wede peni niiupa. Jesús pea o biro ūipi:

⁶ —Ano mʉja ca ūarije niipetiro, jicāga ūtāga jotoare apegā ca pejatiropʉ cūja ca tiipa rʉmʉri earucu. Niipetirije tii yaio ecocoarucu —ūipi.

Ati umureco ca petiparo jʉguero ca biipe
 (Mt 24.3-28; Mc 13.3-23)

⁷ To biro cū ca ūiro, o biro cūre ū ūaiñaua:
 —Buegu, ¿tea no cōropʉ to biiroti? ¿Tee ca biiparo jʉguero, do biirije to bii ūñō jʉgueroti? —ūipa.

⁸ To biro cūja ca ūiro, cū pea o biro cūjare ūipi:
 —Bojoca catiri niiñā, jāa ū dito ecore ūirã. Paʉ doorucuma yʉ wāme mena ūcāri: “Yʉra yʉ nii Cristo. Mee, tii cuu eacoaro bii,” ca ūparã. To biro

ca ūirāre nūnūticāñā. ⁹ Ñucā ameri jīa, cāja ca doti niirijere ameri bii ametūene nūcū, cāja ca biirijere queti tāorā uwiticāñā. Ate bii jaorucu. Biropua ména ati ūmureco ca petirije jīcāto bii eatirucu — ūiupi.

¹⁰ O biro ūi nūnūa waaupi:

—Jīcā yepa macārā, ape yepa macārā mena ameri jīa, ñucā jīcā pooga macārā, ape pooga macārā mena ameri jīa, tiirucuma. ¹¹ Buaro jita jabe, niipetiri taberipūrena aña boarique, diarique ca punirije, waarucu. Ūmureco tutipūre uwiorije, ca īa ñaaña manirije ca bii ūno jūguerije baurucu.

¹² "Ména ate ca biiparo jūguero, mūjare ñee, ñañaro mūjare tiiruga nūnūjee, biirucuma. Jāiña bejerūgarā nea poo juu buerica wiijeripū mūjare jee waa, tia cūurica wiijeripū mūjare tia cūu, ñucā yū yee jaori, ūparā pūtoripū, bojocare ca jūo nūirā pūtoripū, mūjare jee waarucuma. ¹³ To biro mūjare cāja ca tiiro, yū yee maquēre cūjare mūja ca wedepe niirucu. ¹⁴ "Ñee ūno peere ñañarije jāa tiitijāwu," cājare mūja ca ūi ametūapere, "O biirije cūjare mani ūi yūjaco," ūi tūgōeñā queno yueticāñā. ¹⁵ Yū majuropeera, buaro majirique mena mūja ca wedepere mūjare yū tiicojorucu, jīcū peera mūjare ca īa tutirā, do biro pee ūi majiti, mūjare boca yūu majiti, cāja ca biipere biro ūigu. ¹⁶ Biirāpua, mūja pacūara, mūja yaarāra, mūja yee wederāra, mūja mena macārāra mūjare wedejāa buiyecārucuma. Mūja mena macārā jīcārāre jīlarucuma. ¹⁷ Yū yee jaori, bojoca niipetirā mūjare īa tutirucuma. ¹⁸ Biropua, mūja dūpuga maquē poa jīcā daa ūnora yaicoa biitirucu. ¹⁹ To

birora maja ca t^hgoeña bayicōa nijata, caticōa niiriquere m^hja b^harucu.

²⁰ "Jerusalén macāre uwamarā c^hja ca nii amo-jodero ñarā, "Mee, yoari mééra ati macā cōa ecoro dooro tii," ñi majiñā. ²¹ To cōrora Judea yepare ca niirā, ^htā yuc^hp^h c^hja duticoajato. Jerusalén macāre ca niirā, tii macāre c^hja witicoajato. Ñucā macā t^hjaro ca niirā cāa, macā peere c^hja tua dooticājato. ²² Ñañaro biirica r^hm^hrī, Um^hreco Pac^h yee queti owarique ca ñirore biro ca bii eari r^hm^hrī niiro biirucu. ²³ Ñañaro peti tam^horucuma, to biro ca biiri r^hm^hrire, ^htaaga pacoa ca niirā, ñucā ^hp^hürācā ca puna c^htirā romiri. Ati yepare ñañaro tam^horique niirucu. Ñucā Israel yaa pooga menare ñañaro peti cā ca tiirije niiro biirucu. ²⁴ Jícarā niip^hiri mena j^ha eco yairucuma. Aperāra, niipetiri yeparip^h c^hjare ñee waarucuma. Judíos ca niitirā Jerusalén're ñañaro tii yaiorā tiirucuma. "To cōro biirucu," cā ca ñirica cuu ca earop^h, tii yerijāarucuma.

*Ca Nii Majuropeeg^h Macā cā ca tua doope
(Mt 24.29-35, 42-44; Mc 13.24-37; 1Ts 4.13–5.11;
Ap 22.7)*

²⁵ "Muipū, um^hreco macāre, ñami macāre, to biri ñocōare ca ña ñaaña manirije bii j^horucu. Ati yepa peera bojoca poogaari niipetirāp^hra b^haro t^hgoeñarique pai, dia pairiya ca jabero uwiorije ca buj^hrije j^horira, do biro pee bii majiti, biicārucuma. ²⁶ Bojoca, ati yepare ca biipere t^hgoeña uwima ñirāra, dia ñaacārucuma. Um^hreco tutip^hre ca niirā menap^hra yugui peticoarucuma. ²⁷ To cōrora y^h, Ca Nii Majuropeeg^h Macāre, y^h ca tutuarije do biro ca tiiya manirije mena, bueri b^har^hap^h y^h ca

boe bate duwi dooro yare ūarucuma. ²⁸ Ate to ca bii jao dooro, tagoeña tutua, emaro pee ūa māene, tiiya. Mee, yoari mééra muja ametāene ecorucu — ūupi.

²⁹ Ate mena ūi cōoñari, cājare wedeupi ūucā:

—Higueragare to biri no ca booricā yucāgare ūañaaqué. ³⁰ To ca pūu wajoaro ūarā, “Mee, cāma jāguero niicā doo,” muja ūi ūa maji. ³¹ To biro muja ca ūi ūa majirore birora ano mujare yu ca ūrije ca biiro ūarā, “Mee, Umāreco Pacā cā ca dotipa cuu ea dooro bii,” ūi ūa majiña. ³² Díamacāra mujare yu ūi, ano mujare yu ca ūrije niipetirije, ati cuu macārā cāja ca bii yaiparo jāguero biirucu. ³³ Ati Umāreco, ati yepa, peticoarucu. Yu wederique pea yai nacātirucu.

³⁴ ”Bojoca catiya, ati yepare ūiirā tii ūirique, cūmurique, ati yepare cati ūiirā bāaro boo tagoeñarique jāori, ca tāo nānājeetirā muja ca niiro mujare ca tiitipere biro ūirā. Muja ca bojoca catitijata, to biro ca biiri rāmu, “To biro biibocu,” muja ca ūitiri tabera mujare bii eacārucu. ³⁵ Ati yepa macārā niipetirāpāre, yoo yuerica tabe ca ūirore biro bii earo biirucu. ³⁶ To biro añuro nii yueya. To birora juu buecōa niiña. Ate niipetirije ūañaro ca biipere ametāa, ūucā yu, Ca Nii Majuropeege Macāre boboricaro maniro boca, muja ca biipere biro ūirā —cājare ūupi Jesús.

³⁷ Jesús, Umāreco Pacā yaa wiipā bojocare bue, ūami peera Olivos ca wāme cutiri macānūcā buuropā cānigā waaručuupi. ³⁸ Bojoca niipetirā, ca boerije mena, Umāreco Pacā yaa

wiipu waarucuupa, Jesús cā ca wederijere tuorā
waarucurā.

22

*Jesús're ñeerugarā cāja ca wede penirique
(Mt 26.1-5, 14-16; Mc 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)*

¹ Mee, pan're ca wauarije ca ayiaya manirijere cāja ca baari boje rumu, Pascua ea waaro biiupa. ² Paia uparā, doti cūuriquere ca jho buerā, bojocare uwima ūirā, Jesús're cāja ca jīlapa wāmere ama ni-iupa. ³ To biro cāja ca ūi niiri tabere, Judas Iscar-iote, Jesús buerā, pua amo peti, dupore puaga pen-ituaro ca niirā mena macārena, cā yeripu ñaajāa nucāupi Satanás. ⁴ Cā pea, paia uparāre, to biри Umureco Pacu yaa wiire ca coterāre ūagu waari, "Jesús're o biro tiiri cāre muja ca ñeero yu tiirucu," ūi wede peniupi. ⁵ Cāja pea teere tuo ujea nii:

—Wapa tiirica tiiri mure jāa tiicojorucu —cāre ūiupi. ⁶ To biри cā pea, teere ñeecāri, bojoca cāja ca maniri tabe unore ama jho waaupi, Jesús're ñee dotirugu.

*Jesús cā ca baa tujarique
(Mt 26.17-29; Mc 14.12-25; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)*

⁷ Pan're ca wauarije ca ayiaya manirijebaarica boje rumure, Pascua macā oveja macāre cāja ca jīari rumu ca earo, ⁸ Jesús pea Pedrore, Juan're, o biro cājare ūi cojoupi:

—Pascua boje rumu mani ca baapere queno yuerāja — ūiupi.

⁹ To biro cājare cā ca ūiro:

—¿Noopu jāa ca queno yuero mu booti? —cāre ūjāiñaupa.

¹⁰To biro cāja ca ūiro, o biro cājare ūjāupi Jesús:

—Macāre piya waarara muja buarucu ūicū, ocora ca ami waagure. Cāre nānu waa, cā ca jāa waari wiipu eari, ¹¹tii wii upare o biro cāre muja ūirucu: “Buegu o biro ūjāiñami: ‘¿Dii jawi to niiti, yu buerā mena Pascua boje rumare yu ca baapa jawi?’ ūimi,” cāre muja ūirucu. ¹²To biro muja ca ūiro, jotoa macā jawi, pairi jawi, mee queno yuerica jawipure, mujare ūnorucumi. Toopu mani ca baapere muja quenowa —ūiupi.

¹³To biro cā ca ūjāupi yapanoro waarar, Jesús cājare cā ca ūiricarore birora bua eaupa. Toopu Pascua cāja ca baapere quenoupa.

¹⁴Baarica tabe ca earo, Jesús, cā buerā, baarique peorica pīi puto ea nuu waupa. ¹⁵Jesús pea o biro cājare ūiupi:

—“¡Yu ca bii yaiparo juguero buaro peti muja mena ati Pascua boje rumare yu baarugarucuw!

¹⁶Umureco Pacu cā ca dotiri cuu ca eaparo juguero puati yu baa nemotirucu,” mujare yu ūjāiñaupi.

¹⁷To biro ūjāiñaupi, jinirica bapare ami, Umureco Pacure, “Añu majuropeecā,” ūjāiñaupi yapano, o biro cājare ūiupi cā buerāre:

—“Atere amiri, muja majurope ameri bato cojoya. ¹⁸Uje ocore, Umureco Pacu cā ca dotiri cuu ca eaparo juguero yu jini nemotirucu,” mujare yu ūjāiñaupi.

¹⁹To biro ūjāiñaupi, pan'gare ami, Umureco Pacure, “Añu majuropeecā” ūjāiñaupi yapano pee bato noni cojogura, o biro cājare ūiupi:

—Atea yu upari nii, muja yee ca niipere ūima ūigu, yu ca bii yai bojarije. Yure tugoeñarā atere tiiya — ūipi Jesus.

20 Ņucā baa yapano, cã ca tiiricarore birora jinirica bapa cãare amiri, o biro ūipi:

—Ati bapa, yu díi mena, “Umureco Pacu wāma wāme yu tuirucu,” cã ca tiiricarore biro to bijato ūigu, muja yee ca niipere yu ca bii yai bojape nii. **21** Yure ca wedejāa buiyee cōapu cãa, ano yu menara baa duwimi. **22** Biigupua, yu, Ca Nii Majuropeegu Macua, “To biro biirucumi,” cã ca tiiricarore birora biigu doogu yu tii. Yure ca wedejāa buiyee cōagu pea, ñañaro peti biigu doogu tiimi — ūipi Jesus.

23 To biro cã ca ūirora, cãja majurope:

—¿Ñiru peti cã niiguti, cãre ca wedejāa buiyee cōapu? —ameri ūi jaiñña juo waupa.

¿Ñiru cã niiti ca nii majuropeegu?

24 Cã buerā pea ūucā:

—¿Niipe mani mena macu ca nii majuropeegu cã niiguti? —ameri ūi wede pai niiupa. **25** To biro cãja ca ūiro, Jesus pea o biro cãjare ūipi:

—Umureco Pacure ca majitirā watoare, ati yepa macārā uparā, cãja bojocare tutuaro mena doti epema, cãjare ca doti niirā peera, “Añurijere ca tuirā niima,” cãjare ūi wāmeo tiima. **26** Muja pea, to biro ca biitiparā muja nii. To biro biitirāra, muja watoare ca nii majuropeegu ca niigu, ca wāma maja doogure biro cã bijato. Ņucā ca dotigu cãa, pade bojari majure biro pee cã nijato. **27** To docare: ¿Ñiru pee cã niiti, ca nii majuropeegu, ca baa ea nuu waagu pee, baariquere ca peo cotegegu pee? ¿Baariquere peorica píl puto ca baa duwigu

pee méé cā niiti? Yü pe a mäja watoare baarique ca peo coteigure biro yü nii. ²⁸ Mäja, ñañaro yüre ca biiri taberi cääre yü menara mäja niicõa niiwu. ²⁹ To biri yü Pacu, wiogu yüre cä ca tiiricarore birora, yü cää, wiorä mäja ca niiro mäjare yü tiirucu, ³⁰ yü ca doti niiri tabepu, yü mena baa, jini, ñucã Israel yaa pooga macärä pua amo peti, düpore püaga penituaro ca niiri punaarire jääñña bejerügarä, wiorä cäja ca duwiri cümuroripu ea nuu waa, mäja ca biipere biro üigü —cäjare üiupi Jesús cä bueräre.

*“Mu ü ditorucu,” Pedrore Jesús cä ca ürique
(Mt 26.31-35; Mc 14.27-31; Jn 13.36-38)*

³¹ Ñucã o biro üiupi Jesús:

—Simón, Simón, tøoya. Yüre mäja ca tuo nünujeerijere mäja ca yerijäaro tiiri, ñañaro tiirugü jääñäwi Satanás.* ³² To biro cä ca ü pacaro, yü pe a märe yü juu bue boajäwu, mu ca tuo nünujee yerijäatipere biro üigü. Mu pe a ñucã tøgoeña yeri wajoa, yüre tuo nünujee, biigü, mu yaaräre cäja ca tøgoeña bayiro cüjare mu tiiwa —cäre üiupi.

³³ To biro cä ca üiro, Simón pe a o biro cäre üiupi:

—Wiogü, yüa mu menara tia cüurica wiipu waa, mu menara bii yai, ca biipura niicägu yü bii —üiupi.

³⁴ To biro cä ca üiro, Jesús pe a o biro cäre üi yüupi:

—Pedro, mecará, äbocu cä ca wäcäparo juguero itiati peti, “ ‘Jesús’re yü majiti,’ mu üi ditorucu,” märe yü üi —üiupi.

Ñañaro biirica tabe ea dooro bii

* **22:31** 22.31 Pedro, trigo quejerire yije batericarore biro mäjare tiirugü jääñäwi Satanás.

35 Jiro Jesús o biro cājare ū jāiñauipi:

—Wajopoari, wapa tiirica tiiri, dupo juti, jeericaro maniro mājare yu ca tiicojo cojoriquere, ɻīcā wāme mājare to dūjacāri? —ūupi. To biro cā ca ūro cāja pea:

—Dūjatiwu —cāre ū yuuupa.

36 To biro cāja ca ūro, o biro cājare ūupi:

—Mecā docare yua, wajopoa ca c̄hogua, cā ami waajato. Wapa tiirica tiiri ca c̄hogu cāa cā jee waajato. Niip̄i ca c̄hotigua, mā jutiro jotoa macārore noni wapa jeeri, niip̄i wapa tiiya. **37** O biro cāja ca ūi owarique, cāja ca ūricarore birora yurena biirucu: Ņañarā watoapu biicā yai waawi. Niipetirije yu yee maquēre cāja ca owarique tee ca ūirore biro ca biipe niiro bii —ūupi Jesús.[†]

38 To biro cā ca ūro, cāja pea o biro ūupi:

—Wiogu, ano p̄ua p̄li niip̄iri nii —ūupi.

To biro cāja ca ūro:

—To cōrora ūña —cājare ūupi Jesús.

Getsemanípu Jesús cā ca juu buerique

(Mt 26.36-46; Mc 14.32-42)

39 Witi, cā ca biirucarore biro, Olivos ca wāme cātiri buuropu waacoaupi Jesús. Cā buerā cāa cāre nūnu waaupa. **40** Toopu eagu, o biro cājare ūupi:

—Ñañarije ca bii buiyerijere jāa tiire ūrā, juu bueya —cājare ūupi. **41** Cā pea, ɻātāga dee cojoricaro ca ūaacūmuro cōro yoaro cāja juguero waa, juu buegu doogu, cā ɻājuro jupea ména tuetuu ea nuu waaupi. **42** O biro ūi juu bueupi:

† 22:37 22.37 Is 53.12.

—Cáacʉ, mʉ ca boojata, ano ñañaro yʉ ca tamʉopere yʉre ametʉeneña. Biigʉpʉa mʉ ca boori wāme tiiya. Yʉ ca boorore biro méé tiiya —ñiupi. ⁴³ To biro cã ca ñi juu bue niiri tabera, cã ca tʉgoeña tutuaro cãre tiigʉ eagu, jīcū Ɂmureco Pacʉ puto macã cãre baua eaupi. ⁴⁴ Jesú斯 pea ñañaro cã ca bii tʉgoeñarique pairije watoara, buaro jañuri juu bueupi. Cã ca aji puarije oco pea díire biirije buçʉ ñaaupe yepapʉre. ⁴⁵ Juu bue yapano, wāmʉ nucã, cã buerã puto pee waagu, buaro tʉgoeñarique paima ñirã ca cãni cūmu waaricarapʉre eaupi. ⁴⁶ To biro bii, o biro cãjare ñiupi:

—¿Ñee tiirã mʉja cãniti? Wācāri juu bueya, ñañarije ca bii buiyerijere jāa tiire ñirã —cãjare ñiupi Jesú斯.

*Jesú斯're cãja ca ñeerique
(Mt 26.47-56; Mc 14.43-50; Jn 18.2-11)*

⁴⁷ Ména Jesú斯 to biro cã ca ñi niirora, paʉ bojoca eaupa. Judas ca wāme cʉtigʉ, cã buerã, paʉ amo peti, dʉpore pʉaga penituarca niirã mena macãra cãjare maa jʉgueupi. Cã pea, cã wajopuare ūpūrʉgʉ Jesú斯 puto waaupi. ⁴⁸ To biro cã ca biiro, Jesú斯 pea o biro cãre ñi jāiñauipi:

—¿Judas, wajopuare ūpūrique mena, Ca Nii Majuopeegʉ Macāre mʉ wedejāa cōati? —ñiupi.

⁴⁹ Jesú斯 mena ca niirã pea to biro ca biirije ñari, o biro ñiupa:

—¿Wiogʉ, niipñiri mena cãjare jāa quēeti? —ñiupa. ⁵⁰ To cõrora jīcū cãja mena macã, paia wiogʉre padə bojari majʉ amopero díamacã nʉña peere paa taa ñoocã cojoupi.

⁵¹ To biro cã ca tiiro, o biro ñiupi Jesú斯:

—Tiiticāña. To cōrora tiiya —īiupi. To biro ū
cā amoperore padeña, cāre yujo, tiicāupi ūucā.
52 To biro tiicā, cāre ca ūneerā dooricarā paia
ūparā, Umareco Pacu yaa wii coteri majare, aperā
judíos're ca jho niirāre, o biro cājare ūupi Jesús:

—¿Nee tiirā, jīcū jee dutiri majare ca ūneerā
waarāre biro niipūri, yucu ducari, jeecāri māja
doojāri? **53** Umarecori cōro, Umareco Pacu
yaa wiipu māja mena yu ūniirucujāwu. Yure
ūneerūgarucu māja tiitirucujāwu. Biirophā, meca
to biro māja ca tiipa tabe ūnañarije wiogu cā ca
dotirijere māja ca tiiri tabe mājare ea —īiupi.

*“Jesús're yu majiti,” Pedro cā ca ūrique
(Mt 26.57-58, 69-75; Mc 14.53-54, 66-72; Jn
18.12-18, 25-27)*

54 To cōrora Jesús're cāre ūne, paia wiogu yaa
wiipu cāre amicoaupa. Pedro pea yoaropu cājare
nūnāupi. **55** Jiro cāja pea toopure, macā yepa
decomacāre pecame cāja ca dioro tii pecame pēto
juma ea nuu waaupa. Pedro cāa cāja watoa juma
ea nuu waaupi. **56** Too cā ca juma duwirucuro, jīcō
pade coteri majo añuro cāre ūa, o biro ūupo:

—Ani cāa, cā menara ūniirucuwi —īiupo.

57 To biro cō ca ūiro, Pedro pea o biro ū ditoupi:

—Nomio, yua cāre yu majiti —īiupi.

58 Ca yoa waatirora ūucā apī Pedrore ūari, o biro
Ūiupi:

—Mu cāa, cāja mena macāra mu nii cājí —īiupi.

Pedro pea o biro cāre ū yūupi:

—Cā méé yu nii nija —īiupi.

59 Peeto ca yoa waaro jiro apī ūucā o biro cāre
Ūicāupi:

—Yee méé yu li jii, “Ani cāa cā menara nijāwi. Íaňaaqué. Galilea macāra niimi” —íiupi.

60 To biro cā ca íiro, Pedro pea o biro íiupi:

—¡Ñee unore ūigü mu ūiti nija! Yu majiti —íiupi.

Pedro, to biro cā ca li niirora, ūbocü wedeupi.

61 To cōrora Jesú斯 pea cāre amojode ūaupi Pedrore. Cāre cā ca ūarora, Pedro pea: “Ati ūami, ūbocü cā ca wedeparo ūaguero, itia tii, ‘Cāre yu majiti,’ mu li ditorucu,” cāre cā ca ūiriquere ūtogeña būaupi. **62** To cōrora too ca niiricü witi waa, būaro otupi.

*Jesús're cāja ca bui tutirique
(Mt 26.67-68; Mc 14.65)*

63 Jesú斯're ca cote niirā pea, ūañaro cāre li epe, cāre paa, tii niiupa. **64** Cū capere jutiro quejero mena jia biatori, o biro cāre li jāiñaua:

—Li būaya. ¿Nii mure cū paajāri? —cāre li epeupa.

65 Ape wāmeri pau ūañarije li tutiupa Jesú斯're.

*Uparā pūtopü Jesú斯're cāja ca ami waarique
(Mt 26.59-66; Mc 14.55-64; Jn 18.19-24)*

66 Boeri tabe ca niiro, judíos're ca jho niirā, paia ūparā, to biri doti cūuriquere ca jho buerā, nea poori, ūparā pūtopü Jesú斯're ami waaupa. Cūja pea o biro cāre li jāiñaua:

67 —Jāare wedeya. ¿Mua, ūmureco Pacü cū ca tiicojoricü Mesías mu niiti? —cāre íiupi.

To biro cāja ca íiro, Jesú斯 pea o biro cājare li yuupi:

—“Cāra yu nii” yu ca ūimijata cāare, diámacü muja ūtoticu. **68** Mujaare yu ca jāiñamijata cāare, yure yuuti, yure pititi, muja biicācu. **69** Biigüpüa, meca mena,

yu, Ca Nii Majuropeegu Macu, Umu^{reco} Pacu niipe-tirijepure ca doti tutua niigu díamacu nuña pee yu duwirucu —cājare ūiupi.

70 To biro cā ca ūiro niipetirāpura:

—¿To docare mua, Umu^{reco} Pacu Macu mua niiti?
—cāre ūi jāiñaupa.

Jesús pea:

—Mee, mujara “Cā mua nii,” muja ūi —cājare ūi yuupi.

71 To biro cā ca ūiro tuorā:

—Nee peere ūirā cōro pau cāja ca wede nemorije mani booticu. Mee mani majuropeera, cā ca ūirijere mani tuo —ameri ūiupa.

23

*Jesús're Pilato puto cāja ca ami earique
(Mt 27.1-2, 11-14; Mc 15.1-5; Jn 18.28-38)*

1 To cōrora cāja niipetirā wāmu nucā, Pilato putopu Jesús're amicoaupa. **2** Toopu cāre ami eari, cā ca tuo cojoro o biro cāre ūi wedejāa juo waaupa:

—Ani, jāa yaarāre ca ūi mecāo niigure jāa buajāwu. “Wiogu romanore niiriique wapare ca wapa tiiticāpe nii,” ūimi. Nucā apeyera: “Umu^{reco} Pacu cā ca tiicojoricu Cristo, ‘Wiogu yu nii,’ ” ūimi —ūiupa.

3 To biro cāja ca ūiro, Pilato pea o biro ūi jāiñaupi Jesús're:

—¿Mua, mua niiti, judíos wiogu? —ūiupi. To biro cā ca ūiro:

—Mee, mura mua ūi —cāre ūi yuupi Jesús.

4 To biro cā ca ūiro, Pilato pea paia uparāre, to biri to ca niirā bojocare o biro cājare ūiupi:

—Anire jīcā wāme peera cā ca jīa ecope unopu
ñāñarije cā ca tii bui cātiri quepura yu būati —cājare
ñiupi.

⁵ To biro cā ca ñi pacaro, cāja pea būaro jañuro o
biro ñi wedejāaupa:

—Cā ca buerije mena bojoca niipetirāpūre ñi
mecāogu tiimi. Galileapu tii jāoupi. Mecāra ano
Judea yepapu tiicā ea doomi —ñiupa.

Jesús're Herodes puto cāja ca ami waarique

⁶ Atere tħogħu, Pilato pea:

—¿Galilea macā cā niiti? —ñi jāiñaudi. ⁷ Jesús,
Herodes cā ca doti niiri yepa macā cā ca niirijere
majiri, Herodes pātopu cāre tiicojoupi. Cā cāa tii
rūmrir Jerusalén'pura niiupi.

⁸ Herodes pea Jesús're ñagħu, būaro ujea niiupi.
Cā yee maquēre cāja ca wedero macā cāre cā ca
ñarugarije, ñucā jīcā wāme ca īa ñaaña manirije
Jesús cā ca tii bau niirijere cā ca ñaruga niirijere, yoacoa
coape. ⁹ Herodes pea Jesús're paħu cāre jāiñamiupi.
Jesús pea cāre yħarrucu tiitiupi. ¹⁰ Paia uparā, doti
cūriquere jāo bueri maja cāa, toora, yerijāaricaro
maniro cāre wedejāa niiupa. ¹¹ To cōrora Herodes,
cā uwamarā mena, Jesús're ñañari wāme tii, cāre
buigħu, wiogħure biro juti añurije cāre jāa, Pilato
pāto peera cāre tuenecā cojoupi ñucā. ¹² Ména
juguero peera ca ameri ñarugati niimirucaricarā,
tii rūmrir Herodes, Pilato ameri bapa bħaupa.

Jesús're cāja ca jīape

(Mt 27.15-26; Mc 15.6-15; Jn 18.39—19.16)

¹³ Pilato pea, paia uparā, bojocare ca jāo niirāre,
bojoca cāare neori, ¹⁴ o biro cājare ñiupi:

—Məja anire, “ ‘Wiogu cā ca dotirijere tii nūnūjeeticāña,’ bojocare ūi mecāomi,” ūicāri yu puto məja ami doojapa. Məja ca tuorora, cūre yu jāiñami. Cāre məja ca wedejārijere jīcā wāme peera ñañaro cū ca tii bui cātiriquere yu b̄ati. **15** Herodes cāa b̄uatijapi. Ñucā mani puto peera cāre tuenecā cojojapi. Mee, məja ūa, jīcā wāme peera cā ca jīa ecope ūnora tii bui cātitijapi. **16** To biri bape doti yapano, cāre yu pitirucu —cājare ūiupi.

17 Pilato pea, Pascua boje rāmāri cōrora jīcā tia cūurica wiipu ca niigüre wienerucuupi.

18 To biro cū ca ūirora, niipetirāp̄ura jīcāri o biro ūi acaro buiupa:

—Jīa cōacāña cāra! ¡Barrabás peere jāare wiene bojaya! —ūi acaro buiupa. **19** Ména ani Barrabás peera, wiorā cāja ca dotirijere junagu ametüene nūcā, ñucā bojocāre jīacā, cā ca tirique jūori cāja ca tia cūuricā niiupi. **20** Pilato pea Jesús're ca wienerüga niigü niiri, ūi nemomiupi ñucā bojocare. **21** Cāja pea b̄aro jañuri, o biro ūi acaro buiupa:

—¡Paa pua tuu cōacāña! ¡Paa pua tuu cōacāña! — ūiupi.

22 Ñucā itiati peti o biro cājare ūimiupi Pilato:

—¿Ñee ūno ñañarije cā tuijāri? Yūa, jīcā wāme peera ca jīa ecopu cā ca niipe cā ca tii bui cātiriquere yu b̄ati. Cāre bape doti yapano, cāre yu wienerucu —cājare ūimiupi.

23 Cāja pea, “Cāre paa pua tuu cōacāña,” ūirā, yerijāaricaro maniro b̄aro acaro bui niiupa. To biro ūi acaro bui bayicāri b̄aupa cāja ca tiirügarijere.

24 To biri Pilato pea, “Cāja ca jāiri wāme ca tiipe ni-icu,” ūicāupi yua. **25** To biri cāja ca boogu, wiorā cāja ca dotirijere junagu ametaene nacā, ūucā bojocure jīa, cā ca tirique jāori, tia cūurica wiipu ca niigu peere wiene, Jesús peera cāja ca boorore biro cāja tijato ūigu, cāre cājare nonicāupi.

*Jesús're cāja ca paa pua tuu cōarique
(Mt 27.32-44; Mc 15.21-32; Jn 19.17-27)*

26 Jesús're paa pua tuu cōarigarā cāre ami nānua waaraā, jīcū Cirene macā Simón ca wāme cutigu, macā tājaropu ca niirich ca doogure ūeeri, Jesús're cāja ca paa pua tuupagu yucāgu cāre ami peori, Jesús jiro puja nānājee dotiupa. **27** Paū bojoca, ūucā paū nomia to biro cāre cāja ca tiiro ūarā, cā jiro oti, tāgoeñarique pai, acaro bui nānājeeupa. **28** To biro cāja ca biiro, Jesús pea amojode nacā, o biro cājare ūipi:

—Jerusalén macārā romiri, yu yee jāorira otiticāña. Māja majurope, māja puna yee ca niipe peere tāgoeñari otiya. **29** Doorucu: “Ca puna manirā romiri, jīcāti uno peera ca puna cuti ūaatiricarā romiri, cāja ca ūpūo bācuoparā ca puna cutitiricarā romiri, ūjea niima,” cāja ca ūipa rāmuri. **30** To cōrora bojoca ūtā yucurena:

“ ‘Jāare ūaapeaya!’
ūucā, ca emāari buurorirena
‘Jāare yaioya!’ ūirucuma.”*

* **23:30** 23.30 Os 10.8.

31 Ñañarije ca tiitigarena o biirije yare cāja ca tiicājata, ¿ñañarije ca tiirā docare do biro pee biicāri ñañarije cājare to biitibogajati?[†] –cājare ūupi.

32 Ñucā Jesūs menare, puarā ñañarije ca tiircarāre jee waaupa, cā mena jīcāri cājare jīarugara.

33 Duspuga Õaro ca wāme cūtiri buuro earā, Jesūs're, ñañarije ca tii bui cūtiricarā mena jīcāri, jīcāre cā díamacū nūña pee, apī peera cū ācō nūña pee, cājare paa pua tuu nacōupa.

34 Jesūs pea o biro ūupi:

—Cáac, cājare acoboya. Cāja ca tiirijere mājitalma —ūupi. Uwamarā cāa cāja majurope cā ju-tirore ameri dica woorugara, ūbarique mena tii niiupa.

35 Bojoca pea toora ūacā niiupa. Ñucā uparā menapura o biro cāre ūbuiupa:

—Aperā cāre ametueenewi. Mecā docare, díamacūra Umureco Paca cā ca beje amiric Mesías'ra cā ca niijata, cā majuropeera cā ametueajato —ūbuiupa. **36** Uwamarā cāa, cāre buiupa. Cā puto waari, ūje oco ca piyarijere cāre tīlari, **37** o biro cāre ūepeupa:

—Māa, judíos wiog mā ca niijata, mā majuropeera ametueaya —ūupi. **38** Ñucā cā duspuga jotoare, “ANI NIIMI JUDÍOS WIOGŪ,” cāja ca ūowa tuurica pūtujaupa.

39 Jīcā, ñañarije ca tii bui cātiric, too cāja ca paa pua tuu nacōric cāa, o biro cāre ūtutiuipi:

[†] **23:31** 23.31 “Yucuḡa ca catiricarena o biirije cāja ca tiicājata, ¿ca jiniricap̄a docare do biirije peti cāja tiicābogajati?” cājare ūupi. Ate, yucuḡa ca catiric to ca ūjata, Jesūs, ñañarije ca tiitigare ūiro ū, ñucā yucuḡa ca jiniric ūiro pea bojoca ñañarije ca tiirare ūiro ū.

—Mesías'ra mu ca nijata, mu majuropeera ametua, jāa cāare ametueene, tiiya —īi tutiupi.

40 To biro cã ca ūiro, apñ ūañarije ca tii bui catirica pea, o biro cāre īi tutiupi:

—¿Mu cāa, to birora ūañaro ca tamuogu nii pacaguu, Umareco Pacure mu uwititi? **41** Mani doca ūañarije mani ca tiirique jaori, díamacãra ūañaro tamuorã mani tii. Ani pea, jícã wāme uno peera ūañarije tiijapi —īiupi. **42** To biro cāre īi, o biro ūiupi Jesús're:

—Jesús, mu ca doti juo waari tabe, yu cāre mu tugoeñawa —īiupi.

43 To biro cã ca ūiro, Jesús pea o biro cāre īi yuuupi:

—Yee méé mure yu īi: Mecãra yu mena ca añu majuropeeri tabepu[‡] mu niirucu —cāre ūiupi.

Jesús cã ca bii yairique

(Mt 27.45-56; Mc 15.33-41; Jn 19.28-30)

44 Muipu jotoa decomacã cã ca niiro, to biri buaro cã ca aji cõa cũ duwi waari tabe menapu, ati yepa niipetiropura naitãia peticoaupa. **45** Muipu cāa, ajiticoaupi. Ñucã Umareco Pacu yaa wiipure, ca ūañarije maniri jawire cõja ca yoo camotaarica quejero cāa decomacã yegacã duwi waaupa. **46** To cōrora Jesús pea tutuaro o biro īi acaro buiupi:

—Cáacu, yu ca cati niirijere mupure yu īa nunujee doti —īiupi.

To biro ūigura, bii yaicoaupi Jesús.

47 Uwamarã wiogu romano pea to biro ca biirijere ūagu, Umareco Pacure baja peo nucã buo:

—Díamacãra ania ūañarije ca tiitigu nijapi —īiupi. **48** Bojoca niipetirã to biro ca biirijere ūarugarã ca

[‡] **23:43** 23.43 Paraiso.

nea pooricarā pea, to biro ca biirijere ūari, cāja cotiarire paa, tiicā tua waaupa. ⁴⁹ Niipetirā Jesús cā ca majirā pea, ūucā nomia Galileapura cūre ca nūnū waaricarā romiri cā, teere yoaropura ūa cojocā niiupa.

*Jesús're cāja ca yaarique
(Mt 27.57-61; Mc 15.42-47; Jn 19.38-42)*

⁵⁰ Niiupi jīcā, ca bojoca añugā, ūnañarije ca tiitigā, José ca wāme cātighā, wiorā ca nii majuropeerā mena macā, § Judea yepa macā macā Arimatea macā. ⁵¹ José, Umuareco Pacā cā ca dotipa cuu ca eapere ca yue niirucurichā, cā mena macārā ūparā cāja ca tiirūgarijere, ūucā cāja ca biirique cāti niirije mena cācare ca bootirichā pea, ⁵² Pilatore ūagā waari, Jesús upāri niiquīriquere jāiupi. ⁵³ Cāja ca paa pua tuuricāre ami duwio yapano, juti quejero lino quejero mena cāre ūmaa, ūtāgapā maja ope cāja ca quenorica toti, ména jīcā ūno peerena ca yaaya maniri totipā cāre cūuupi. ⁵⁴ Yerijāarica rāmā maquēre cāja ca queno yue niiri rāmā niupi.* Yerijāarica rāmā pea mee, ea waaropā biiupa.

⁵⁵ Galileapura Jesús're ca bapa cāti waaricarā romiri pea, maja opere ūa, ūucā cā upāri niiquīriquere, “To biro pee cūuma,” ū ūa, tiiupa. ⁵⁶ Jiro wiipā tua waa, cā upāri niiquīriquere cāja ca wadape ca jāti añurijere queno, tiiupa. To biri

§ **23:50** 23.50 Junta Suprema. Judíos ūparā ca nii majuropeerā mena macā. * **23:54** 23.54 Viernes cāja ca pade tājari rāmā, Sábado maquēre cāja ca queno yueri rāmā niupi. Viernes're muipū cā ca ūnaajāa waari bii jāo judíos cāja ca yerijāari rāmā.

nomia pea doti cūurique ca ūirore biro, yerijāarica rūmure yerijāaupa.

24

*Jesús cā ca cati tuarique
(Mt 28.1-10; Mc 16.1-8; Jn 20.1-10)*

¹ Nomia pea ape semana ca nii j̄ori rūmure ca boerije mena, ca juti añuriye cāja ca quenoriquere jee, waacoaupa maja opep̄ ūarā waara. ² Toop̄ earā, maja opere cāja ca biaricaga ūtāga aperop̄ ca niiro b̄ua eaupa. ³ Tii opep̄re jāa waara, Wioḡ Jesús niiquīric̄ up̄ri peera b̄atiupa. ⁴ To biri do biro to biibujapari, cāja ca ū ameri jāiña niiri tabera, umua p̄uarā, b̄aro ca ajiyaa boe baterije ca juti jāñarā, cāja p̄ato baua ea nūcācāupa. ⁵ Cāja pea ucuña yaicoama ūrā, yepap̄ muu bia ñaacūmucoaupa. To biro cāja ca biiro, cāja pea o biro cājare ūupa:

—¿Nee ūirā m̄ja, ca catiḡrena ca bii yairicarā watoap̄ m̄ja amaati? ⁶ Manimi anora. Mee, cati tuacoajāwi. Ména, Galileap̄ m̄ja mena niiḡ, o biro m̄jare cā ca ūriquere ⁷ tugoeñaña: “Ca Nii Majuropeeḡ Macā, ñañarije ca ūirāp̄re tiicojo eco, yuc̄ tenip̄ paa pua tuu cōa eco, itia rūm̄ jiro cati tua, biirucumi,” m̄jare cā ca ūriquere —cājare ūupa.

⁸ To biro cāja ca ūrop̄, Jesús cāja mena niiḡ cājare cā ca ūriquere tugoeña b̄uaupa. ⁹ Toop̄ ca niiricarā tua earā, niipetiro cāja ca ūriquere Jesús buerā, p̄ua amo peti, d̄apore jīcāga penituardo ca niirāre, ñucā aperā cāare, cājare wedeupa. ¹⁰ Teere ca queti wedericarā romiri pea: María Magdalena,

Juana, Santiago paco María, to biri aperā cūjare ca bapa cūti waaricarā romiri niiupa. ¹¹ To biro cūja ca ūrije cū buerā peera, ū mecūriquere biro cūjare biicāupa. To biri díamacū cūjare tūorugatiupa. ¹² To biro cūjare to ca bii pacaro, Pedro pea, maya opepū waagū ūmaacoaupi. Toopū ea, jagueña jōene cojogū, cāre cūja ca ūmaarica quejeri wadore ūaupi. Jiro wii pee tua waagū, to biro ca biiriquere “¿Do biro peti to biibujapari yéé?” ū tagoeñarique paicā tua waaupi.

*Emaús waarica maapūre ca biirique
(Mc 16.12-13)*

¹³ Tii rūmūrena, pūarā cūja mena macārā, Emaús macā Jerusalén menare, once kilómetros'pū ca niiri macāpū waarā waaupa. ¹⁴ Too waarā, niipetirije ca biiriquere wede peni nūnūa waaupa. ¹⁵ Teere wede peni, ameri wede majio cūja ca ū nūnūa waarucuro, Jesús'ra cūjare ēmūri, cūja mena waacā nūnūa waaupi. ¹⁶ Cūja peera cāre cūja ca ūiacā pacaro, jīcā wāmeacā cūjare ca bii camotaro macā, “Cū niicumí,” ū ūmajitiupa.

¹⁷ Jesús pea o biro cūjare ū jāiñauipi:

—¿Nee unore mūja ameri wede peni nūnūa waati? —ūiupi.

Cūja pea tagoeñarique pairāra tua nūcāupa. ¹⁸ To biro cā ca ūiro jīcā cūja mena macā Cleofas ca wāme cūtigū, o biro ū yūupi:

—¿Mū jīcāra mu niiti, Jerusalén'ra nii pacagu, tii macāre ati rūmūrire ca bijārijere ca majitigu? —cāre ūiupi.

¹⁹ To biro cā ca ūiro:

—¿Do biro to bijāri? —ūi jāiñauipi Jesús.

Cāja pea o biro cāre ūi yūupa:

—Jesús, Nazaret macāre ca bijārijere jāa ūi. Cāa, Ùmureco Pacu yee quetire wede jāgueri maju, Ùmureco Pacu, ūucā bojoca cāja ca ūa cojorore cā ca tiirije, cā ca wederije ména cāare, do biro ca tiiya manigū niimiwi. ²⁰ Paia uparā, to biri manire ca jāo niirā, cāre cāja jīa cōacājato ūirā aperāpūre cāre noni cōacājāwa; cāja pea yucu tenipu cāre paa pua tuu, tii jīa cōacājāwa. ²¹ Jāa pea, “Israelitas’re ca doti epe niirāre ametuenerucumi,” jāa ūi yuemiwu. Ate niipetirije ca bijāro jiro, mee itia rūmu ametuacoa. ²² To ca bii pacaro, jīcārā jāa mena macārā romiri ucueneri wāme jāare wedejāwa tee peere. Meepu boeri tabere, meepuacā maja opepu ūarā waamijapa. ²³ Cū upuri niiquirique peera bhatijapa. Tua earā, jīcārā Ùmureco Pacu puto macārā baua eari, “‘Jesús catimi,’ jāare ūijāwa,” jāare ūi wede tua eajāwa. ²⁴ Jiro jīcārā jāa mena macārā maja opepu ūarā waamijapa ūucā. Nomia cāja ca wederijore birora ūajapa cāja cāa, Jesús upu peera ūatijāna —cāre ūi wedeupa.

²⁵ To biro cāja ca ūiro tuo, Jesús pea o biro cājare ūiupi:

—¿No cōro peti tuo puoti, ūucā Ùmureco Pacu yee quetire wede jāgueri maja cāja ca ūirique niipetirorena tuo nūnūjee jeeñoti, ca biirā peti maja niicāti? ²⁶ ¿Too docare Ùmureco Pacu cū ca tiicojogu Mesías, Wiogu cā ca niiparo jāguero, ūañaro cā tamuoricaro maniupari? — ūiupi.

²⁷ To biro cājare ūi, Ùmureco Pacu wederique cā ca biipe maquēre cāja ca owarique niipetirije, Moisés cū ca owaquirique mena cājare wede

j̄uo waa, Ùmureco Pac̄a yee quetire wede j̄ugueri
maja c̄ja ca owariquep̄a mena c̄jare wede majio
nunua waupi.

28 C̄ja ca waarica macāre c̄ja ca ea waarora,
Jesús pea ca ametuacoap̄a biro boca biiupi. **29** To
biro c̄a ca biiro c̄ja pea:

—Waaticāña. Anora jāa mena tuaya. Mee,
ñamip̄a nii. Naitiacoarop̄a bii —cāre ūupa. To biro
c̄ja ca ūro c̄ja mena tuaruḡa jāa waaupi. **30** Jiro,
c̄ja mena baarique peorica p̄ii p̄atop̄a duwiḡa,
pan're ami, Ùmureco Pac̄a, “Añu majuropeecā”
ūi juu bue, pan're pee batori c̄jare tiicojoupi. **31** To
biro c̄a ca tiirije menara, c̄are ūa majiupa. C̄a pea
yaicā ūmaa waaupi.

32 To cōrora c̄ja pea o biro ameri ūupa:

—To birira maap̄a mani mena wede peni,
Ùmureco Pac̄a yee c̄ja ca owa c̄uriquere manire
wede majio, c̄a ca ūi nunua dooro, mani yerip̄a
to cōro ucheneri wāme manire to boca bii niiti-
japari?* —ūupa. **33** To biro ūi, jīcātora tuacoaupa
ñucā Jerusalén peera. Toop̄a earā, Jesús buerā p̄ua
amo peti, d̄opore jīcāga penituardo ca niirā, aperā
c̄ja mena macārā, ca nea pooricarāre b̄ua eaupa.
34 C̄ja pea o biro c̄jare ūi bocaupa:

—Díamacāra Wioḡa cati tuaḡra bijjapi. Simón
Pedrore baua eajapi —c̄jare ūupa.

35 C̄ja pee cāa ñucā maap̄a c̄ja ca waaro c̄jare
ca biiriquere, ñucā Jesús pan'gare c̄a ca pee batoro
c̄are c̄ja ca ūa majiriquire, c̄jare wedeupa.

*Jesús c̄a buerāre c̄a ca baua earique
(Mt 28.16-20; Mc 16.14-18; Jn 20.19-23)*

* **24:32** 24.32 “To birira mani yeri añuro méé patu paajapa.”

36 Cūja pea ména atere cāja ca wede niirora, Jesús pea cāja watoa baua ea nucāri, o biro cājare ūi aňu dotiupi: “Aňuro niirique mūjare to niijato,” ūiupi. **37** Cāja pea, “Ca bii yairicu wātī niicumí” ūi tāgoeñari, uchacā yai waupa.

38 To biro cāja ca biiro Jesús pea o biro cājare ūiupi:

—¿Nee tiirā mūja uchacoati? —Nee tiirā “Cūra niimi,” yare mūja ūititi? **39** Yū amorire, yū dāporire ūaña. Yūra yū nii. Yūre padeña, ūa, ūi ūaaqué. Jicā ca bii yairicu wātīa, yū ca biiro yure mūja ca ūarore biro díi cūti, ūa cūti, biitimi —ūiupi.

40 To biro ūigura, cū amorire, cū dāporire cājare ūñoupi. **41** Cāja pea buaro ujea nii, uchua, biima ūirā, “Cūra niimi,” cāja ca ūitiro macā, o biro cājare ūi jāiňaupi Jesús:

—¿Anore baarieque uno mūja cūoti? —ūiupi.

42 To biro cū ca ūiro, wai pāorica dūcare cūre ūicojoupa. **43** Cū pea ūi dūcare amiri, cāja ca ūa cojorora baaupi.

44 Baa yapano, o biro cājare ūiupi:

—Yure ca bijārijea, mūja mena niigū, Moisés niiquíricu cū ca owarique, Umureco Pacu yee que-tire wede jugueri maja, to biri Umureco Pacure baja nucā buorica pūuripu[†] yū yee maquēre cāja ca owarique ca ūirore biro biirucu,” mūjare yū ca ūi wederique biro bijjāwū —ūiupi.

45 To biro ūi, cāja ca tāgoeñia niirijepure pāaupi, Umureco Pacu wederiquere cāja ca ūo majipere biro ūigu.

46 O biro cājare ūiupi:

† 24:44 24.44 Salmos.

—O biro ūi owarique nii: “Um̄areco Pacu cū ca tiicojoricu Mesías bii yai, ūucā itia r̄um̄u jiro cati tua, biirucumi. ⁴⁷ Cū ca dotirije mena, bojoca poogaari cōrorena, ‘Ñañarije m̄ja ca tiirijere tii yerijāa tagoeña wajoaya, ñañarije m̄ja ca tiirijere Um̄areco Pacu m̄ujare cū acobojato ūirā,’ ūi wede j̄uorique niirucu Jerusalén ména,” ūi. ⁴⁸ M̄ujara m̄ja nii, atere “To birora biiw̄u,” ca ūi wedeparā. ⁴⁹ Yū pea, yū Pacu, “Yū tiicojorucu” cū ca ūiricu Añuri Yerire m̄ujare yū tiicojorucu. M̄ujara pea ména, Jerusalén macārā niicāña, um̄areco tutipu maquē yeri tutuarique ca doorijere m̄ja ca boca amiparo juguero —cūjare ūipi Jesús.

*Jesús um̄areco tutipu cū ca tua m̄ua waarique
(Mc 16.19-20)*

⁵⁰ Jiro Jesús, Betaniapu cūjare j̄uo waa, toopu cū amorire juu m̄ene, añuro cūjare ca bii m̄ua n̄ucāpere cūjare jāi bojaupi. ⁵¹ Añuro cūjare ca bii m̄ua n̄ucāpere cūjare jāi boja niigura, cūjare camotati, um̄areco tutipu amicā m̄ua waa ecoupi. ⁵² Cūja pea cāre ūi n̄ucā b̄uo yapano, b̄uaro ujea niirique mena Jerusalén'p̄u tuacoaupa. ⁵³ Um̄areco Pacu yaa wiipu to birora Um̄areco Pacure baja peo n̄ucā b̄uo, tiicōa niirucuupa.

To biro to biijato.

Lucas

**Umareco pacʉ wederique
The New Testament in the Waimaha language of
Columbia
El Nuevo Testamento en el idioma Waimaha de
Colombia**

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Waimaja (Waimaha)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Waimaha

Brazil

[baŋ]

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Waimaha

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

All rights reserved.

2023-04-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

cli

b27487a1-9972-5a73-bd06-ca59527b1979